

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ve ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK ve ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ADANA KIZ LİSESİ'NİN (ASKERİ RÜŞTİYE OKULU)
KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA MEKÂNSAL ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Şükriye Sıla Özdemir

Ankara, 2020

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ve ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK ve ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ADANA KIZ LİSESİ'NİN (ASKERİ RÜŞTİYE OKULU)
KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA MEKÂNSAL ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Şükriye Sıla Özdemir

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Şule Pfeiffer-Taş

Ankara, 2020

KABUL VE ONAY

Şükriye Sıla Özdemir tarafından hazırlanan “Adana Kız Lisesi’nin (Askeri Rüştüye Okulu) Kültürel Miras Kapsamında Mekânsal Analizi” başlıklı bu çalışma, 18.06.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zuhâl ÖZCAN (Başkan)

Prof. Dr. Şule PFEİFFER-TAŞ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Feray ÜNLÜ (Üye)

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi' ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,
- Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

18/06/2020

Şükriye Sıla ÖZDEMİR

ÖZ

ÖZDEMİR, Şükriye Sıla. Adana Kız Lisesi'nin (Askeri Rüştiye Okulu) Kültürel Miras Kapsamında Mekânsal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Bir topluma özgü dil, din, edebiyat, güzel sanatlar, kent ve mimarlık, ekonomi, gelenek ve görenekler, gibi kavramlar bir araya gelerek kültürü oluşturmaktadır. Bu kavramların nesillere aktarımında kültürel miras olgusu önemli bir role sahiptir. Kültürel miras yönetimi ile toplumların tarihi birikimleriyle birlikte somut ve soyut kültür öğelerinin gelecek kuşaklara aktarımı amaçlanmaktadır. Kültürel miras yönetiminde temel hedef, koruma ve yaşatma ilkesi olmuştur. Bu tez çalışmasında kültürel miras kapsamında, Adana'nın mimari kimliğini oluşturan tescilli yapılarından Adana Kız Lisesi olarak bilinen yapı incelenmiştir. II. Abdülhamit Dönemi'nde Anadolu' da inşa edilen askeri rüştiyelerin ilk örneklerinden biri olma özelliğini taşıyan yapı Adana Askeri Rüştiyesi (1883) olarak inşa edilmiştir. Yapının inşa edildiği dönemden başlanarak, idadi, sultani, lise ve Adana Kız Lisesi (1932-1998) dönemine kadar ve daha sonraki süreçte (2004-2006) bakım ve onarım çalışmalarını analiz edebilmek için tarihi çevresiyle birlikte geçirdiği işlevsel ve yapısal değişiklikleri tespit edebilmek için tarihi kaynaklar, ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen belgeler, çizim ve görsellere ulaşılarak literatür taraması yapılmıştır. Yapının mimari üslubu, cephe ve plan şeması ile birlikte değerlendirilerek cephe, plan ve mekân özelliklerinin analizleri yapılmıştır. Bunun için merkez İstanbul'da inşa edilen askeri rüştiyelere örnek olarak Fatih Askeri Rüştiyesi, Anadolu'da inşa edilen Kastamonu Askeri Rüştiyesi - Mektebi Mülkiye İdadisi ve Kayseri Askeri Rüştiyesi Mektebi - Mülkiye İdadisi örnek seçilerek karşılaştırılmıştır.

Yapı, 1998 yılındaki deprem sonrası lise işlevini kaybetmiş ve boşaltıldıktan sonraki bir tadilattan sonra Kültür ve Sanat Merkezi (2006-2018) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm sürecindeki mekânsal değişimler, alan çalışması ile yerinde incelenmiş, fotoğraf ve çizimler yapılarak restorasyon sonrası müdahaleler tespit edilmiştir. Yapılan tüm araştırmalar sonucunda edinilen bilgiler, kültürel miras kapsamında ilgili ulusal ve uluslararası tüzük, bildirge, sözleşme ve ilkeler

doğrultusunda, yapının ilk halinden günümüze dönüşüm süreci karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte, özellikle cephe ve iç mekanda yapılan değişiklikler tespit edilmeye, yeniden işlevlendirme kararının uygulanabilirliği, restorasyon sonrası müdahaleler ve yapının özgünlüğünü ne kadar koruduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmelere bağlı olarak, belge niteliği taşıyan tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarımı için yeniden işlevlendirme öncesinde kullanımı konusunda net kararlar alınması, yapının özgünlüğünü koruyarak dönüşümünün sağlanması için mekânların yeni işlevine dönük gereksinimlerinin planlanması ve tasarlanması, restorasyon sonrası kullanımda da koruma ilke ve yöntemlerine uyulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adana Askeri Rüştiyesi, Adana Tarihi Kız Lisesi, XIX. yüzyıl, koruma, iç mimarlık, mimarlık tarihi, kültürel miras, yeniden işlevlendirme.

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Şükriye Sıla. Spatial Analysis of Adana Girls High School (Military School) within the Scope of Cultural Heritage, Master Thesis, Ankara, 2020.

Elements specific to a society such as language, religion, literature, fine arts, cities and architecture, economy, traditions and customs; come together and form the culture of that society. Culture heritage has a specific role in passing down the abovementioned from generations to generations. The aim of cultural heritage management is to pass down tangible and intangible cultural elements to future generations along with the historical accumulations of a society. Main objective in the management of cultural heritage has always been the principle of conserving and maintaining. One of Adana's registered landmarks known as Adana Girls High School, which is reflecting Adana's architectural identity, examined within the concept of cultural heritage in this thesis. This structure, which carries the characteristics of one of the first examples of military schools built in Anatolia, was built as Adana Military School (1883) during the period of Abdulhamit II. For the purpose of literature review, historical resources, documents, illustrations and visuals acquired from relevant institutions and organizations were used in order to specify the functional and structural changes along with the historical environment for the purpose of analyzing maintenance and restoration works of the structure starting from the period of its construction until the period of its uses as high school, school sultani and as Adana Girls High School (1932-1998) and for future references (2004-2006). The order of the structure is reviewed along with façade and plan scheme for the purpose of making façade, plan and space specifications analysis. In order to do this, Fatih Military School built in central İstanbul and Kastamonu Military School–Middle School and Kayseri Military School built in Anatolia are selectively chosen as examples for comparison.

The structure lost its function as a high school after an earthquake in 1998 and following a modification after the evacuation, it was used as Culture and Arts Center (2006-2018). Spatial changes during this transformation period were examined on-site along with spatial examinations and post-restoration interventions were determined by taking photos and making relevant drawings. Information acquired as a result of all

the researches, initial state of the structure and its transformation until today were comparatively evaluated in accordance with national and international rules, declaration, agreements and principles within the scope of cultural heritage. During this process, the main purpose was to determine the changes made

On facade and in the interior, to evaluate the feasibility of refunctioning decision, post-restoration interferences and how well the authenticity of the structure is preserved.

Depending on the assessments being made, it has been concluded that; it is necessary to take distinct decisions for the purpose of its use before refunctioning, to make plans and designs for requirements pertaining to new functions of places to attain the transformation by preserving the authenticity of the structure. It is also necessary to follow the preservation principles and methods for post-restoration use for the purpose of conveying certificatory historical structures to future generations.

Key words: Adana Military School, Adana Girls High School, 19th century, preservation, interior architecture, architectural history, cultural heritage, refunctioning.

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasında ve araştırma sürecim boyunca beni cesaretlendiren, her türlü desteğini esirgemeyen ve tecrübeleriyle bana yol gösteren danışman hocam Sn. Prof. Dr. Şule PFEIFFER TAŞ'a; tez çalışmama değerli bilgilerini aktararak yorumlarıyla beni yönlendiren tez jürisi üyeleri, Sn. Prof. Dr. Zuhal ÖZCAN ile Sn. Dr. Öğretim Üyesi Feray ÜNLÜ'ye, çizim ve fotoğraf arşivlerini paylaşan Sn. Mimar Mehmet Pekcan IŞIK ile Adana Tarihi Kız Lisesi Yardımlaşma Derneği Başkanı Sn. Belkıs YAKICI'ya, meslek bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren değerli halam Sn.Mimar Berrin ÖZDEMİR'e, eğitim hayatım ve çalışmalarım sırasında desteklerini her zaman hissettiğim çok değerli ailem babam Sn.Adnan Fatin ÖZDEMİR'e, Annem Sn.Serpil Gül ÖZDEMİR'e, kardeşim Psikolog Sn.Halil İbrahim ÖZDEMİR'e, kıymetli büyüklerim büyükbabam Sn.İbrahim Özdemir'e, babaannem Sn.Şükriye ÖZDEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

ŞÜKRİYE SİLA ÖZDEMİR

Ankara, 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
RESİMLER DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ

1.1. Tezin Amacı	3
1.2. Tezin Yöntemi ve Kapsamı	4
1.3. Tezin Hipotezi.....	4
1.4. Araştırma Soruları.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA; TARİHİ YAPILARDA KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMLARI

2.1. Kültürel Miras Yönetimi	7
2.2. Kültürel Miras Kavramı.....	8
2.3. Kültürel Miras Kapsamında Tarihi Yapılarda Koruma ve Yeniden İşlevlendirme	13
2.3.1. Başlıca uluslararası kurumlar	15
2.3.1.1. UNESCO	15
2.3.1.2. ICCROM	16
2.3.1.3. ICOMOS	16
2.3.1.4. ICOM	17
2.3.2. Koruma ile ilgili başlıca uluslararası belgeler.....	18

2.3.2.1. Venedik tüzüğü	18
2.3.2.2. Amsterdam bildirgesi ve Avrupa Mimarı Miras Sözleşmesi	19
2.3.3. Koruma ile İlgili Başlıca Ulusal Kurumlar	19
2.3.3.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı	20
2.3.3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü	21
2.5. Kültürel Miras Kapsamında Tarihi Yapıları Yeniden İşlevlendirme ve Koruma Müdahaleleri	21
2.5.1. Türkiye’de koruma ile ilgili tarihi yapılara müdahale yöntemleri	22
2.5.1.1. Bakım	22
2.5.1.2. Onarım.....	23
2.5.1.3. Bütünleme (reintegration)	24
2.5.1.4. Yenileme (renovation), yeniden kullanım, yeni işleve uyarlama.....	24
2.5.1.5. Yeniden yapım (reconstruction).....	24
2.5.2. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde iç mekân müdahalelerine yönelik analizler	25
2.5.2.1 Teknik analizler.....	26
2.5.2.2. İşlevsel analizler.....	26
2.5.3.3. Estetik analizler	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE ASKERİ RÜŞTİYELERİN KURULUŞU, LİSELERE DÖNÜŞÜMÜ (MEKTEBİ MÜLKİYE İDADİ, SULTANİ, LİSE) ve MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Osmanlı Döneminde Askeri Rüştiyelerin Tarihi Gelişimi (Askeri Rüştîye, Mekteb-i Mülkiye-i İdadi, Sultani ve Lise)	30
3.2. Osmanlı Dönemi’nde Askeri Rüştiyelerin Mimari Özellikleri (Mekteb-i Mülkiye-i İdadi, Sultani ve Lise)	33
3.2.1. Fatih Askeri Rüştîyesi	34
3.2.2. Kastamonu Askeri Rüştîye- Mekteb-i Mülkiye İdadisi	38
3.2.3. Kayseri Askeri Rüştîyesi- Mekteb-i Mülkiye İdadisi	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADANA KIZ LİSESİ'NİN (ASKERİ RÜŞTİYE) KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL ANALİZİ

4.1. Adana Askeri Rüştıyesi'nin Konumu ve Tarihi Çevresi.....	47
4.2. Adana Askeri Rüştıye'sinin Geçirdiği İşlevsel Değişikler.....	54
4.3. Adana Askeri Rüştıye'sinin Mimari Özellikleri	63
4.4. Adana Kız Lisesi'nin Yakın Çevre Dönüşümü	65
4.5. Adana Kız Lisesi Dönüşümünün Cephe Analizleri	69
4.5.1. Doğu cephesi dönüşümünün analizi.....	70
4.5.2. Güney cephesi dönüşümünün analizi.....	77
4.5.3. Batı cephesi dönüşümünün analizi.....	81
4.5.4. Kuzey cephesi dönüşümünün analizi	86
4.5.6. Çatı dönüşümünün analizi.....	89
4.6. Adana Kız Lisesi'nin İç Mekân Dönüşüm Analizleri.....	93
4.6.1. Bodrum kat dönüşümün iç mekan analizi.....	98
4.6.2. Zemin kat dönüşümünün iç mekân analizi.....	113
4.6.3. Birinci kat dönüşümünün iç mekân analizi.....	128

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

5.1. Adana Kız Lisesi'nin (Askeri Rüştıye Okulu) Dönüşümünün Değerlendirilmesi	145
5.2. Askeri Rüştıyelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi	147
5.2.1. Cephe değerlendirmeleri	149
5.2.2. İç Mekân değerlendirmeleri	150
5.3. Adana Kültür Sanat Merkezi ve Kayseri Milli Mücadele Müzesi'nin İç Mekân Karşılaştırması	153
SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA	163
TURNITIN RAPORU.....	175
ÖZGEÇMİŞ.....	187

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- ICCROM** : International Centre for Study of Preservation and Restoration of Cultural Property (Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi)
- ICMO** : İç Mimarlar Odası
- ICOM** : International Council Of Museums (Uluslararası Müzeler Birliği)
- ICOMOS** : International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi)
- K.T.V.K.Y.K** : T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
- UNESCO** : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

TABLO

Tablo 1. Adana Askeri Rüştiyesi'nin Geçirdiği İşlevsel Değişiklikler	55
Tablo 2. Adana Kız Lisesi, Bodrum Kat, Kültür ve Sanat Merkezi Restorasyon Sonrası Odalara Müdahale	102
Tablo 3. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat Restorasyon Sonrası Kültür ve Sanat Merkezi Odalara Müdahale	116
Tablo 4. Askeri Okulların Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	152
Tablo 5. Askeri Okulların Plan Karşılaştırması	153
Tablo 6. Eski Yapıların Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi İçin Dikkate Alınması Gereken Güvenlik ve Koruma.....	157

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

ŞEKİL

Şekil 1. Fatih Mekteb-i Rüşdiye-i Askeri İlk Planı.....	37
Şekil 2. Fatih İlköğretim Okulu'nun (Fatih Askeri Rüştüyesi) Günümüzdeki Yerleşim Planı	38
Şekil 3. Kastamonu Askeri Rüştüye İlk Planı.....	41
Şekil 4. Kastamonu Mektebi Mülkiye İdadisi Bodrum, Zemin, Birinci Kat Planları	42
Şekil 5. Kayseri Mekteb-i Mülkiye İdadisi, Zemin Kat Planı	45
Şekil 6. Adana K1Z Lisesi Dönemi 1/200 Vaziyet Planı.....	66
Şekil 7. Adana K1Z Lisesi, 1/200 Vaziyet Planı Restorasyon	68
Şekil 8. Adana K1Z Lisesi, Askeri Rüştüye Dönemi, Doğu Cephesi 1/50 Restitüsyon	71
Şekil 9. Adana K1Z Lisesi Dönemi Doğu Cephesi 1/50 Rölöve	74
Şekil 10. Adana K1Z Lisesi, Doğu Cephesi 1/50 Restorasyon Projesi.....	76
Şekil 11. Adana K1Z Lisesi Dönemi Güney Cephesi 1/50 Restitüsyon	77
Şekil 12. Adana K1Z Lisesi Dönemi Güney Cephesi 1/50 Rölöve	78
Şekil 13. Adana K1Z Lisesi, Güney Cephesi 1/50 Restorasyon	80
Şekil 14. Adana K1Z Lisesi, Batı Cephesi 1/50 Restitüsyon Planı.....	82
Şekil 15. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Batı Cephesi, 1/50 Rölöve Planı	84
Şekil 16. Adana K1Z Lisesi, Batı Cephesi 1/50 Restorasyon Projesi	86
Şekil 17. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi 1/50 Rölöve	87
Şekil 18. Adana K1Z Lisesi, Doğu Cephesi 1/50 Restorasyon Projesi.....	88
Şekil 19. Adana K1Z Lisesi, 1/50 Çatı Oluşum Planı.....	90
Şekil 20. Adana K1Z Lisesi 1/50 Çatı Restorasyon Projesi.....	93
Şekil 21. Adana K1Z Lisesi Restorasyon Projesi A-A 1/50 Kesit.....	96
Şekil 22. Adana K1Z Lisesi Restorasyon Projesi B-B 1/50 Kesit	97
Şekil 23. Adana K1Z Lisesi, Bodrum Kat, 1/50 Restitüsyon Planı	98
Şekil 24. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Bodrum Kat, 1/50 Rölöve Planı.....	100
Şekil 25. Adana K1Z Lisesi, Bodrum Kat, 1/50 Restorasyon Projesi.....	101
Şekil 26. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Bodrum Kat, 1/50 Rölöve Planı.....	103
Şekil 27. Adana K1Z Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Restitüsyon Planı	113
Şekil 28. Adana K1Z Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Rölöve Planı	114
Şekil 29. Adana K1Z Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Restorasyon Projesi	115
Şekil 30. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Zemin Kat 1/50 Rölöve Planı	117
Şekil 31. Adana K1Z Lisesi, Birinci Kat, 1/50 Restitüsyon Planı	129
Şekil 32. Adana K1Z Lisesi, Birinci kat, 1/50 Rölöve Planı.....	130
Şekil 33. Adana K1Z Lisesi, Birinci Kat, /50 Restorasyon Projesi.....	131
Şekil 34. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Birinci Kat, 1/50 Rölöve Planı.....	132

RESİMLER DİZİNİ

RESİM	Sayfa No
Resim 1. Fatih Mekteb-i Rüşdiye-i Askeri Cephe Görünüşü	36
Resim 2. Kastamonu Lisesi, 1920’li Yıllar	39
Resim 3. Kastamonu Vilayet Matbaası	40
Resim 4. Kastamonu Mekteb-i Mülkiye-i İdadisi Ana Giriş Cephesi 1888-1893	40
Resim 5. Kayseri Lisesi’nin 1910’lu yıllarındaki görünüşü	43
Resim 6. Kayseri Lisesi’nin 1925’li yıllarındaki görünüşü.....	44
Resim 7. Kayseri Lisesi Ana Giriş Cephesi	45
Resim 8. Adana Askeri Rüştıyesi (Kız Lisesi’ nin) Konumu.....	48
Resim 9. Adana Koruma Amaçlı Plandaki III. Kentsel Sit Alanı ve Önemli Yapılar	49
Resim 10. Adana Seyhan Nehri, Taş Köprü ve Adana Askeri Rüştıyesi	50
Resim 11. Adana Geleneksel Konutları Cephe	51
Resim 12. Adana Ulu Cami	52
Resim 13. Adana Büyük Saat Kulesi.....	52
Resim 14. Adana Hükümet Konağı Açılışı	53
Resim 15. Adana Hükümet Konağı II. Dönem.....	54
Resim 16. Adana Hükümet Konağı III. Dönem	54
Resim 17. Adana Kız Lisesi Kapının Üzerinde Kitabe	56
Resim 18. Adana Askeri Rüştıyesinde Okuyan 2 Öğrenci.....	57
Resim 19. Adana Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesi, 1888-1893.....	58
Resim 20. Adana Sultanisi Dönemi 1900’lü Yıllar.....	58
Resim 21. Adana’da Seyhan Nehri Kenarında Mekteb-i Mülki-i İdadinin Manzarası Serveti Fünun Dergisi, 1901	60
Resim 22. Adana Kız Lisesi Dönemi, Güney Yönünde 2 Katlı Betonarme Yapı,(Tarihsiz).	66
Resim 23. Adana Kız Lisesi Dönemi, Güney Yönünden Seyhan Nehri’ne Uzanan Yapı.....	67
Resim 24. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Yönünden Kuzey Yönüne Uzanan 2 Katlı Betonarme Yapı, 1998	67
Resim 25. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi Havuz Başında.....	68
Resim 26. Adana Kız Lisesi, Peyzaj Dönüşümü Restorasyon Sonrası I,	69
Resim 27. Adana Kız Lisesi, Peyzaj Dönüşümü Restorasyon Sonrası II,.....	69
Resim 28. Adana Askeri Rüştıyesi Hayvanların Arkasında.....	72
Resim 29. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi Pencerenin Kapıya Dönüşümü, 1998.	72

Resim 30. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi II. Pencerenin Kapıya Dönüşümü, 1998.....	72
Resim 31. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi Bodrum ve Zemin Kat Girişi,1998.....	73
Resim 32. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi, 1998.....	74
Resim 33. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi, Bodrum Giriş Restorasyon Öncesi.....	75
Resim 34. Adana K1Z Lisesi, Doğu Cephesi, Bodrum Giriş, Restorasyon Sonrası..	75
Resim 35. Adana K1Z Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Doğu Cephesi,2018.	76
Resim 36. Adana K1Z Lisesi Dönemi Güney Cephesi Bodrum I. Pencerenin Kapıya Dönüşüm	78
Resim 37. Adana K1Z Lisesi Dönemi Güney Cephesi Bodrum III. Penceresinin Kapıya Dönüşüm.....	78
Resim 38. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Güney Cephesinin Önünde Atatürk büstü	79
Resim 39. Adana Seyhan Nehrinin Taşması. Tarihe Ulaşmadı	79
Resim 40. Adana K1Z Lisesi, Güney Cephesi, Restorasyon Sonrası	80
Resim 41. Adana Lisesi, Mustafa Kemal Atatürk Binadan Ayrılırken, 16 Mart 1923	83
Resim 42. Adana Vakıflar Koruma Müdürlüğü Binasında Asılı Olan Fotoğraf,1931	84
Resim 43. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Batı Giriş Kapısı Restorasyon Öncesi	85
Resim 44. Adana K1Z Lisesi Batı Giriş Kapısı, Restorasyon Sonrası	85
Resim 45. Adana K1Z Lisesi, Restorasyon Sonrası, Batı Cephesi	86
Resim 46. Adana K1Z Lisesi Restorasyon Sonrası, Batı Cephesinden Kuzey Yönüne Merdivenlerde Engelli Rampası.....	89
Resim 47. Adana K1Z Lisesi Restorasyon Sonrası, Kuzey Cephesi	89
Resim 48. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Batı Cephesi Çıkma Bölümü Sapma Çatı.....	90
Resim 49. Adana K1Z Lisesi Dönemi Çatı Doğu Yönü Bacalar.....	91
Resim 50. Adana K1Z Lisesi Dönemi Çatı Formu	91
Resim 51. Adana K1Z Lisesi Dönemi Çatı Kaplama Malzemesi Marsilya Kiremit ..	92
Resim 52. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Çatı Kaplama Malzemesi Farklı Tip Kiremit	92
Resim 53. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Çatı Dere Yatağı	92
Resim 54. Adana K1Z Lisesi Dönemi Çatı Strüktür.....	92
Resim 53. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Duvar	104
Resim 54. Adana K1Z Lisesi Dönemi, Bodrum Ana Giriş Öncesi Merkezi, Bodrum	105
Resim 55. Adana K1Z Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Ana Giriş Restorasyon Sonrası Müdahale	105

Resim 56. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat, B01 No.lu Oda, Restorasyon Sonrası Müdahale	105
Resim 57. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Ahşap Kolonlar Restorasyon Öncesi I.	106
Resim 58. Adana Kız Lisesi Lisesi, Bodrum Kat Kolonları Güçlendirme, Restorasyon Sonrası Ia.	106
Resim 59. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Ahşap Kolonlar Restorasyon Öncesi II.	107
Resim 60. Adana Kız Lisesi, Bodrum Kat Kolonları Güçlendirme, Restorasyon Sonrası IIa.	107
(Şükriye Sıla Özdemir, 2020).	107
Resim 61. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Tavan ve Aydınlatma	107
Resim 62. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Bodrum Kat Duvar Tipi Klima.....	107
Resim 63. Adana Kız Lisesi Dönemi Bodrum Kat Kapıları Restorasyon Öncesi..	108
Resim 64. Adana Kültür ve Sanat Merkezi dönemi, Bodrum Kat Kapıları Restorasyon Sonrası	108
Resim 65. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Bodrum Kat Kemerli Oda Kapısı Restorasyon Sonrası	108
Resim 66. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B03 No.lu Oda	110
Resim 67. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B06- B07 No.lu Odalar Restorasyon Sonrası Müdahale	110
Resim 68. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B08 No.lu Oda Restorasyon Sonrası Müdahale	111
Resim 69. Adana Kız Lisesi B04 No.lu Oda Restorasyon Öncesi	112
Resim 70. Adana Kültür ve Sanat Merkezi B04 No.lu Oda Restorasyon sonrası müdahale.	112
Resim 71. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B11 No.lu Su ve Hidrofor Odası	112
Resim 72. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat Batı Ana Giriş Öncesi	118
Resim 73. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Zemin Kat Giriş Sonrası	118
Resim 74. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Ana Giriş Kapısı Restorasyon Sonrası.....	119
Resim 75. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat Tavan Restorasyon Öncesi	119
Resim 76. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Zemin Kat Tavan Restorasyon Sonrası.....	119
Resim 77. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat, Hölün Güney Yönü (Sağ) Bölünmüş Duvar Restorasyon Öncesi	120

Resim 78. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat, Hölün Kuzey Yönü (Sol) Bölünmüş Duvar Restorasyon Öncesi.....	120
Resim 79. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Zemin Kat, Hol Restorasyon Sonrası.....	121
Resim 80. Adana Kız Lisesi Merdivenler Restorasyon Öncesi.....	123
Resim 81. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Merdivenler Restorasyon Sonrası.....	123
Resim 82. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Zemin Kat, Z01 Bay WC Restorasyon Sonrası Müdahale	124
Resim 83. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Zemin Kat, Z02 No.lu Mutfak Restorasyon Sonrası Müdahale	125
Resim 84. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat Z03 No.lu Oda Zemin Malzemesi, Restorasyon Öncesi.....	125
Resim 85. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Z03 No.lu Odanın Zemin Malzemesi Restorasyon Sonrası Müdahale	125
Resim 86. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Z04 No.lu Oda	126
Resim 87. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Mehmet Baltacı Fotoğraf Müzesi	127
Resim 88. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Kız Lisesi Odası 1.....	128
Resim 89. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Kız Lisesi Odası 2	128
Resim 90. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdivenleri Restorasyon Sonrası.....	133
Resim 91. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Merdiven Zemininde Restorasyon Sonrası Deformasyon	133
Resim 92. Adana Kız Lisesi Dönemi, Merdiven Penceresi Restorasyon Öncesi... 133	133
Resim 93., Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdiven Penceresi Restorasyon Sonrası.....	133
Resim 94. Adana Kız Lisesi, Merdiven Çıkışı Sağ Oda Penceresi Restorasyon Öncesi.....	134
Resim 95. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdiven Boşluğuna Bakan Bk05 No.lu Odanın Pencereleeri	134
Resim 96. Adana Kız Lisesi Merdiven Boşluğuna Bakan Sol Oda Penceresi Restorasyon Öncesi.....	134
Resim 97. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdiven Boşluğuna Bakan Sol Oda Penceresi Restorasyon Sonrası	134
Resim 98. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Birinci Kat Merdiven Çıkış Holü Restorasyon Sonrası	135
Resim 99. Adana Kız Lisesi Restorasyon Öncesi Birinci Kat Hol- Kuzey Yönü... 135	135
Resim 100. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Birinci Kat Hol- Kuzey yönü Restorasyon Sonrası	135

Resim 101. Adana Kız Lisesi Dönemi, 1. Kat Hol- Güney Yönü Restorasyon Öncesi	136
Resim 102. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, 1.Kat Hol- Güney Yönü, Restorasyon Sonrası	136
Resim 103. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk01 No.lu Oda Çalışma Atölyesi.	136
Resim 104., Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bk01 No.lu Çalışma Atölyesi	136
Resim 105. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Çok Amaçlı Salon 2 Restorasyon Sonrası	137
Resim 106. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Odanın Bk03 No.lu Odaya Açılan Kapısı	138
Resim 107. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Zemin Defarmasyonu	138
Resim 108. Adana Kız Lisesi, B03 No.lu Protokol Odası Restorasyon Öncesi.....	138
Resim 109. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B03 No.lu Protokol Odası Restorasyon Sonrası	138
Resim 110. Adana Kız Lisesi Dönemi, Birinci Kat Bağdadi Bölücü Duvar.....	139
Resim 111. Adana Kız Lisesi Dönemi, BK03 no.lu Oda Bölücü duvar	139
Resim 112. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi BK03 No.lu Protokol Salonu Aydınlatma	140
Resim 113. Adana, Kültür ve Sanat Merkezi, Bk03 No.lu Odanın Zemin Döşemesi	140
Resim 114. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk03 No.lu Mekânın Çıkma Bölümü Taş Duvar	141
Resim 115. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, BK03 No.lu Odanın B02 ve BK04 no.lu Odalara Açılan Kapıları.....	141
Resim 116. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk04 No.lu Eğitim ve Seminer Odası	142
Resim 117. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi B04 No.lu Eğitim ve Seminer Odası II.....	142
Resim 118. Bir Zamanlar Çukurova Dizi Seti.....	142
Savcı Odası	142
Resim 119. Bir Zamanlar Çukurova Dizi Seti.....	142
Savcı Odası	142
Resim 120. Kayseri Milli Mücadele Müzesi Hol Sergileme Yönlendirme.....	154
Resim 121. Kayseri Milli Mücadele Müzesi Aydınlatma Yönlendirme	154
Resim 122. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Sergileme Hol	155
Resim 123. Kayseri Milli Mücadele Müzesi, Kayseri Lisesi Anısına Sınıf Karşılaştırma	156
Resim 124. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Adana Kız Lisesi Anısına Sınıf	156

XXXXXS
GCPS

GİRİŞ

Kültür, bir milletin varlığının ve bütünlüğünün korunmasındaki en önemli etkenlerden birisidir. Kültür, bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür. Ayrıca bir toplumun kimliğini oluşturduğu ve onu diğer toplumlardan farklı kıldığı için bir toplumun yaşam ve düşünme tarzıdır. Dolayısıyla bir kültürün devamlılığını sağlamak her zaman gelecek nesillerin ve o kültür içerisinde yaşayan kişilerin görevidir denilebilir. Tarih boyunca farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapan Anadolu toprakları da üzerinde barındırdığı somut ve somut olmayan kültürel değerlerle unutulmaması ve devamlılığı sağlanması gereken kültürel öneme sahiptir. Kültürel değerlerin devamlılığının sağlanması ise korumayla gerçekleştirilmektedir.

Kültürel değerleri korumanın birçok yolu vardır; bu yolların en önemlilerinden birisi ise somut kültürel değerlere yönelik yapılan bilimsel koruma ve restorasyon çalışmalarıdır. Günümüzde tarih ve arkeoloji bilimine verilen önemle birlikte restorasyon çalışmalarına da önem vermeye başlanmış, bilim ışığında kültürel hazineleri korumak, bu hazinelerin geleceğe aktarılmasını sağlamak, tarihi yapıların harap olan bölümlerinin daha fazla tahrip olmasını önlemek ve aslına uygun biçimde yenilemek için restorasyona başvurulmuştur.

Adana, tarihi yapıların ve dokuların sık görüldüğü bir şehirdir. Son dönemlerde kent dokusunun yeniden değerlendirilebilmesi için çalışmalar yürütülerek tarihi yapılar yeniden işlevlendirilmiştir. Adana'nın Seyhan ilçesinde bulunan Adana Askeri Rüştüyesi, 1883 yılında inşa edilmiş ve yürütülen restorasyon çalışmalarıyla 19. yüzyıldan günümüze kadar ulaşmıştır. 1932 yılından 1998 yılına kadar Adana Kız Lisesi olarak eğitim vermiş, bu süreçte yapıya müdahalelerde bulunulmuştur. 2004 yılında bakım ve onarımı yapılmak üzere başlatılan çalışmalar, 2006 yılında tamamlanarak alınan kararlarla Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıma açılmıştır. Kent kimliğine ve dokusuna katkıda bulunan yapı çevresiyle birlikte incelenmiştir. Bu çalışma, tarihi yapılarda koruma kavramları irdelenerek, mekân ve yeniden işlevlendirimin önemini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında örnek olarak günümüzde farklı işlevlerde kullanılan askeri rüştüyelerden, merkez İstanbul'da inşa edilen Fatih Askeri Rüştüyesi, Anadolu'da inşa edilen Kastamonu Askeri Rüştüyesi- Mektebi Mülkiye İdadisi ve Kayseri Askeri Rüştüyesi- Mektebi Mülkiye İdadisi örnek

seçilerek, plan şemaları karşılaştırılmış ve mimari özelliklerine değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde, yapının Adana Kız Lisesi döneminden başlanarak restorasyon ve restitüsyon çalışmaları koruma kavramı ile birlikte irdelenerek yapılan uygulamalar incelenmiş, yapının özgünlüğünü ne kadar koruduğu ve yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir. Çalışmanın daha aydınlatıcı olması için yerinde yapılan incelemeler ile mevcut halinin rölöve planları çizilmiş ve fotoğraflara yer verilmiştir. Yapı 2018 yılında kullanıma kapatılmış ve günümüzde atıl durumdadır.

Bu çalışma sonucunda örnek olarak incelenen Fatih Askeri Rüştüyesi'nin günümüzde ilkokul eğitimine devam etmesi ve Kastamonu Askeri Rüştüye'sinin günümüzde rektörlük binası olarak kullanıldığı görülmüştür. Adana Askeri Rüştüyesi/Kız Lisesi'nin, Adana'nın Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası konusunda tanıtım ve eğitimlerin verilebileceği bir mekân olarak yeniden kullanılması önerilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ

Adana iline bağlı bulunan Seyhan İlçesi'nde yer alan Adana Kız Lisesi, 1883 yılında Adana Askeri Rüştüyesi olarak inşa edilmiş, daha sonra idadi ve lise olarak kullanılmıştır. 15.07. 1992 tarihinde, 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereği, korunması gereken taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir¹. 1998 yılındaki depremden sonra boşaltılan yapının, 01.10.2004 tarihinde eğitim hizmetlerine yönelik restorasyon çalışmalarının başlamasına karar verilmiştir².

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından 26.11.2004 tarihinde ise korunması gereken 1. grup yapı olarak belirlenmiş ve Kız Lisesi Müzesi ve eğitim hizmetlerine yönelik restorasyon projesinin hazırlanması için karar alınmıştır³.

2004 yılında başlatılan bakım ve onarım çalışması 2006 yılında tamamlanmıştır. Aynı yıl içerisinde Adana Kültür ve Sanat Merkezi ve bir bölümü müze olarak kullanıma açılmıştır.

1.1. Tezin Amacı

Bu tez çalışmasında, 1883 yılında Adana Askeri Rüştüyesi olarak inşa edilen, daha sonra idadi, sultani olarak kullanılan ve 1932-1998 yılları arasında Adana Kız Lisesi olarak hizmet veren yapı kültürel miras yönetimi kapsamında incelenecektir. Yapının yapıldığı dönemden günümüze kadar geçirmiş olduğu tarihsel süreç ve mekânsal dönüşümler analiz edilirken, yapının tarihi çevresi, mimari özellikleri, yapıldığı tarihten günümüze kadar dönüşüm süreçleri, işlev değişiklikleri, iç mekânların dönüşüm süreçleri ve sonrasında kullanım şeklinin işlevine uygunluğu sorgulanacaktır. Yapının inşa edildiği dönemdeki cephe ve iç mekân tasarım özellikleri ortaya konularak, işlev değişikliklerinin özgünlüğünü kaybetmesine etkisi

¹ T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü 15.07.1992 Tarihinde, 2863 ve 3386 Sayılı Yasalar Gereği Alınan Karar.

² T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Restorasyon Projesinin Hazırlanması, 01,10.2004.

³ T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, Restorasyon ve I.Grup Yapı Onayı, 26.11.2004.

olup olmadığı incelenecektir. Bugüne kadar yapı hakkında ayrıntılı bir akademik çalışma yapılmamış olması, diğer akademik amaçların yanı sıra bu tez çalışması ile önemli bir kültür mirasının kayıt altına alınması da amaçlanmaktadır.

1.2. Tezin Yöntemi ve Kapsamı

Yapıya ait daha önce yapılmış tekil bir yayın ya da tez çalışması bulunmadığından tarihi süreci arşiv, literatür taraması ve görseller üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. İlgili kurum arşivlerinden elde edilen restitüsyon, rölöve ve restorasyon çizimleri ile karşılaştırılarak dönüşüm süreci incelenmiştir. Alan çalışması yapılarak yapının mevcut durumu fotoğraflanmış, bodrum kat, zemin kat ve birinci katın 1/50 ölçeğinde rölöve planları tarafımızdan çizilmiştir. Daha sonra restorasyon projesiyle karşılaştırma yapılarak, kültürel miras kapsamında koruma olgularıyla mekan kullanımlarının yeni işlevine uygunluğu sorgulanmış ve restorasyon uygulaması sonrası müdahaleler tespit edilmiştir.

Yapının mimari üslubu, cephe ve plan şeması ile birlikte değerlendirilmek üzere, merkez İstanbul'da inşa edilen askeri rüştiyelere örnek olarak Fatih Askeri Rüştiyesi, Anadolu'da inşa edilen Kastamonu ve Kayseri Askeri Rüştiyesi – Mektebi Mülkiye İdadileri örnek seçilerek karşılaştırılmıştır.

1.3. Tezin Hipotezi

Sürekli işlev değişikliği olan tarihi yapıların, iç mekânlarında da değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu durum tarihi yapıya zarar vermektedir. Mekânlar her yeni işlevine adapte olurken yıpranmaktadır. Bu nedenle, yeniden işlevlendirmelerde, tarihi doku korunarak, kullanıcı gereksinimleri ve mekân özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Tarihi yapılarda, mekanların yeniden işlevlendirilmesi ile ilgili kararlar restorasyon öncesi alınmalı ve gerekli müdahaleler restorasyon sürecinde yapılmalıdır.

Adana Kız Lisesi (Adana Askeri Rüştiyesi) Geç Osmanlı Dönemi mimarisinin bir temsilcisi olup plan şeması merkezden gönderilmiştir. Adana Askeri Rüştiyesi aynı

zamanda XIX. yüzyılda taşralara yapılan ilk askeri rüştiyelerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Eğitim sisteminde yapılan değişiklikler yapının iç mekânlarına yansımaktadır.

Adana Askeri Rüştiyesi'nin tüm işlevsel değişiklikleri ve restorasyon sürecinde yapının özgünlüğü büyük ölçüde korunmuştur. Ancak, restorasyon uygulaması sonrası Kültür ve Sanat Merkezi (2006-2018) olarak kullanıldığı dönemde, işlevsel nedenlerden dolayı, yapının iç mekânlarına kültürel miras koruma ilkelerine aykırı olarak müdahale edilmiş ve tarihi doku zarar görmüştür.

1.4. Araştırma Soruları

- Yapı, yapıldığı dönemin mimari özelliklerini yansıtmakta mıdır?
- Askeri rüştiyelerin cephe özellikleri ve mekân tasarımları merkez tarafından gönderilen belli bir plan şekline mi sahiptir?
- Eğitim sisteminde yapılan idari değişiklikler iç mekân organizasyonunu etkilemiş midir?
- Yeniden işlevlendirilen yapının koruma, kullanım ve mekân ilişkisi tasarlanırken kullanıcı gereksinimleri göz önünde bulundurulmuş mudur?
- Restorasyon uygulaması sonrası mekânlar yeni işlevine uygun ve korunarak kullanılmış mıdır, müdahaleler var mıdır?
- Mekânlar, Kültür ve Sanat Merkezi ve müze olarak kullanıma uygun mudur?

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA; TARİHİ YAPILARDA KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMLARI

Tarihi yapılar, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, belge niteliği taşıyan değerli kültür varlıklarımızdır. Tarihi yapıların, gelecek nesillere aktarılması için koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları karşımıza çıkmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu bölümde tarihi yapıların kültürel miras kapsamında yeri ve önemi irdelenerek, koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları incelenmiştir. Konu kapsamında, koruma ile ilgili önem arz eden bazı uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşlar aktarılmıştır.

XIX. yüzyılda yapılmış olan Adana Askeri Rüştiyesi günümüze kadar korunarak ulaşmış ve zaman içerisinde işlevsel değişikliklere uğramıştır. 1932 yılından 1998 yılına kadar Adana Kız Lisesi olarak eğitim veren tarihi yapı 2004 yılında Kız Lisesi Müzesi ve eğitim hizmetlerine yönelik restorasyon projesinin onaylanmasının ve uygulanmasının ardından, 2006 yılında Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıma açılmıştır. Bu bölümde koruma ve yeniden işlevlendirme kavramlarına ek olarak, tarihi yapının bazı mekânlarının müze olarak kullanılması nedeniyle kültür sanat merkezleri ile müzelerin kullanımı ve tarihsel gelişimine kısaca değinilmiştir.

2.1. Kültürel Miras Yönetimi

Kültürel miras ve koruma kavramı XIX. yüzyıldan itibaren yoğun olarak tartışılmaktadır. Anıt statüsündeki tarihi miras yapıları yıkımdan kaçınarak koruma yaklaşımlarıyla ön plana çıkmaktadır⁴ Geçtiğimiz kırk elli yıla kadar farklı yaklaşımlar söz konusuken günümüzde yeni görüşler ortaya çıkmıştır. Kültürel miras tanımını genişleyerek ile yapı ve nesne dışında çevreyi de içerisine almıştır. Günümüzde kültürel mirasın toplum ve gelecek kuşaklara aktarılması için koruma, kullanım, yorumlama, sunma ve bilgilendirme gibi farklı uzmanlık alanlarıyla bir araya getirilerek çalışmalar yapılması gerekmektedir.

⁴ Graham Fairclough ve diğerleri, New Heritage, an Introductory Essay, Heritage Reader, Routledge, 2008, s. 298.

2.2. Kültürel Miras Kavramı

Toplumun ortak geçmişini anlatan, birlik duygularını ve dayanışma duygusunu güçlendiren aktarıma “Kültürel Miras” denilmektedir. Tarih boyunca insanlar, biriktirmiş oldukları gelenekleri ve birikimleri ile geleceğin doğru kurgulanmasını sağlamaktadır. Evrensel değerler ile gençler için gelişme ve öğrenme fırsatı vermektedir. Aynı zamanda geçmişle bağlantı kurarak içinde yaşamakta bulunduğumuz kültüre referans verirken manevi anlamda insan hayatını zenginleştirmektedir. Kültürel miras denildiği zaman kültür, kimlik, tarih, dil, müzik, kentler ve dokular, mimarlık, gelenekler, görenekler, arkeolojik alanlar gibi yaşayan, insanlara sıcak ve güzel duygular hissettiren varlıklar akla gelmektedir⁵.

Kültürel mirası tehdit eden unsurların ise sadece geleneksel düzenin bozulmasıyla oluşmadığı bilinmektedir. Sosyal ve ekonomik şartların değişmesi yani tahrip olma olgusu etki etmektedir. Dolayısıyla kültürel mirasın herhangi bir parçasının bozulması veya yok olması demek, milletlerin mirasının yoksullaşması demektir⁶.

UNESCO, sözleşme ve yaklaşımları ile kültürün nesillere aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. UNESCO, Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi’nde kültürün tanımını *“En geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargularını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu”* olarak açıklamaktadır⁷.

Kültürel miras kavramı, taşınabilir ve taşınamaz kültür varlıklarının tamamını kapsayarak tarihi çevreyi oluşturmaktadır⁸. UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kurumlar tarafından hazırlanan sözleşmelerde kültürel miras kavramı somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sualtı kültürel mirası, doğal miras olarak

⁵ Kültürel Mirasın Korunması, İSMEP Rehber Kitapları, 2014. s.11.

⁶ UNESCO, Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1972.

⁷ UNESCO 1982, Mexico City Declaration on Cultural Policies, UNESCO web sitesinden erişildi; http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf (11.04.2020)

⁸ Nafia Gül Asatekin, Kültür ve Doğal Varlıklarımız, Neyi Niçin Korumalıyız, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayinevi. 2004, s.22.

gruplara ayrılmıştır. Somut kültürel miras taşınabilir ve taşınamaz kültürel miras olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır; Taşınabilir kültürel miras, tablolar, heykeller, el yazmaları vb. sanat eserleridir. Taşınamaz kültürel miras ise arkeolojik sitler, kent dokuları, vb. eserlerdir. Somut olmayan kültürel miras ise destanları, gösteri sanatlarını, gelenek ve görenekleri, vb. kapsamaktadır⁹.

1. Somut Kültürel Miras

- Taşınabilir Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler vs.)

- Taşınamaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları vs.)

2. Sualtı Kültürel Mirası (batıklar, sualtı kalıntıları ve kentleri)

3. Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller vs.)

4. Doğal Miras (kültürel boyutu olan doğal sitler, kültürel peyzajlar gibi, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonlar vs.)

Kentlerin kendine özgü iklimi ve yaşam tarzı olduğu gibi mimari dokusu vardır. Mimari doku kentlere ruh kazandırarak kent kültürü dediğimiz olguyu karşımıza çıkartmaktadır. Kentlere ruh veren mimari doku ve mekânlar tüm zamanların yaşanmışlığıyla gelecek nesillere bilgi ve birikimi aktarmaktadır¹⁰.

Günümüze kadar ulaşılmış insanların ortak kullanımı olan mekânların, koruma ilkelerine göre geleceğe aktarılması ve korunmasına “*Mimari Miras*” denilmektedir. Mimari miras kendi içerisinde tarihsel değer, teknik ve teknolojik değer, anı değeri, estetik değer, ekonomik değer, teklik değer, sanatsal değer gibi gruplara ayrılmaktadır¹¹.

ICOMOS, Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’nde Mimari Miras’ın tanımı şu şekilde yapılmıştır; “*İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm*

⁹ Gizem Öksüz Kuşçuoğlu, Murat Taş, “Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi, C.2, S.1, Isparta, 2017, s.60.

¹⁰ Zeynep Ahunbay, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyonlar, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2016. s. 8

¹¹ Kültürel Mirasın Korunması, İSMEP Rehber Kitapları, 2014, s.12.

değerleriyle, bütünlük koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır”¹².

Bu tezin araştırma konusu olan kültürel ve mimari mirasımız Adana (Adana Askeri Rüştüyesi), geçirdiği işlevsel değişiklikler sonucunda, Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılmıştır. Değişiklikleri incelemeye geçmeden önce, kısaca kültür ve sanat merkezleri ile müzelerin tarihi gelişimi ve mekân kullanımlarına değinilecektir.

Kültür ve Sanat Merkezleri

Kültür ve Sanat Merkezleri, milli kültürün yaşatılması ve tanıtılması için toplantılar, sergiler, kurslar, gösteriler, okuma alışkanlığını ve fikir faaliyetlerini geliştirici çalışmalar yapmak ve bu amaçla özel ve tüzel kişiliğe haiz kurum ve kuruluşlarla ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmak üzere tasarlanmış üstyapılardır. Kültür ve sanat merkezlerinin faaliyetlerini gerçekleştirmek için fonksiyonlara uygun mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi gruplara ayrılmaktadır;

- Çok amaçlı salon,
- Konferans salonu,
- Fuayeler,
- Okuma salonları,
- Sergi salonları,
- Bale ve folklor çalışma mekânları,
- Kurs atölyeleri,
- Teknik mekânlar¹³.

Müzeler

UNESCO, 1972 yılında hazırladığı Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesinde, kültürel belleğin benimsenmesini ve korunmasını amaçlamıştır. Bu çalışmaların müzecilik üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. 2004 yılında

¹² ICOMOS, “Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf, (05.03.2020)

¹³ T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Kültür Merkezleri” <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9785/kultur-merkezleri.html> (6.3.20209).

ICOM'un Seul'da yaptığı kongre ise Museums and Intangible Heritage (müzeler ve somut olmayan kültürel miras) başlığı ile gerçekleştirilmiştir¹⁴.

Yunanca mouseion sözcüğünden türemiş olan, müze (museum) sözcüğü ilham perilerinin (muses) yeri anlamına gelmektedir¹⁵. Bunun yanı sıra bir araya getirilen nesnelerin koleksiyonlar halinde toplanması anlamı da vardır. Dolayısıyla bu koleksiyonlar oluşturulurken; tarihsel, sanatsal, bilimsel ve kültürel değerler belirli amaçlarla sınıflandırılmaktadır. Müzelerin asıl amacı bilginin toplanması, sanatsal anlamda gelecek kuşaklara toplumun kültürel değerlerini aktarmasıdır¹⁶.

ICOM, müzeleri *"kültürel değerlerini korumak, incelemek, değerlendirmek, özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla toplum yararına sürekli yönetilen kurum"* olarak tanımlamaktadır. Müze binalarının yapımlarıyla 1960'lı yıllardan itibaren sergileme teknikleri ve yenilikler oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlar, toplama, koruma, belgeleme, araştırma ve sergileme olarak mekânlara ayrılmıştır¹⁷.

Türkiye'de müzecilik ilk olarak, 1846 yılında Aya İrini Kilisesi'nde silahların toplanması ile başlamıştır, 1869'da Müze-i Hümayun adını almıştır. Daha sonra, Osman Hamdi Bey dönemiyle müzecilik geliştirilerek devam etmiştir. 1891 yılında bugünkü İstanbul Arkeoloji Müzeleri yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Ayasofya Cami'nin ve Topkapı Sarayının müzeye dönüştürülmesi örneği verilebilir. Bunun yanı sıra Atatürk'ün çalışmalarıyla Cumhuriyet Dönemi'nin ilk müze binası Ankara Etnografya Müzesi olmuştur¹⁸.

Yağmalanan İslami döneme ait eserler ise XIX. yüzyıl ortalarından itibaren toplanmaya başlanmıştır. Müze çatısı altında toplanmaları ise XX. yüzyılın ilk çeyreğini bulmuştur. İslam sanatı alanında ilk müze Evkaf-ı İslamiye Müzesi

¹⁴ ICOM, <https://icom.museum/en/> (07.04.2020).

¹⁵ Bekir Onur, Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, 2012, s.20.

¹⁶ Onur Akın Aziz, "Müze Kavramı Ve Müze Yapılarının İç Mekânlarının İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi" Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İçmimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Programı, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) 2014, İstanbul, s.3.

¹⁷ Sümer Atasoy, "Türkiye'de Müzecilik" Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi İletişim Yayınları, 1984, s.1467.

¹⁸ Vedat Keleş, "Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.2, S.1-2, Erzurum, 2003, s.4,5.

(bugünkü adıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 1914 yılında açılmış ve Osmanlı imparatorluğunun son müzesi olma özelliğini taşımaktadır¹⁹.

XIX. yüzyılın sonlarında bir sanat müzesi kurulmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Güzel Sanatlar Okulunun kurulmasıyla ilişkili olan müze çalışmalarında sanat eserleri toplanmaya başlanmış ve 1883 yılında açılan Güzel Sanatlar Okulu öğrencilerinin eğitimlerini desteklemek amacıyla resim koleksiyonu ve sergilenmesi için oluşturulmuştur. Ancak ilk sanat müzesi Atatürk'ün emriyle 1937 yılında kurulan İstanbul Resim ve Heykel Müzesidir²⁰.

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan ilk müze binası 1925 yılında yapımı başlanan ve 1930 yılında tamamlanan "Ankara Etnografya Müzesi" olmuştur. Müzecilik özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde büyük önem kazanmış ve gelişmeye başlamıştır.

Günümüzde müze, geleneksel müzecilik olarak toplama, arama, bakımını yapma, koruma ve sergileme olarak sınırları bulunmaktadır. Eğitim ve iletişim kurmak gibi işlevleri çağdaş müzecilik anlayışı üstlenmiştir. Günümüz anlayışına göre müzeler sadece koleksiyon toplayan veya bir bina olarak kabul görmemektedir. Toplayıcı olarak korur, fakat bir depo değildir. Arşivler ve belgeler fakat kütüphane değildir. Aynı zamanda eğitici olur fakat okul değildir. Müze; tüm bu işlevleri kapsayan kültür merkezi ve kompleksi olarak kabul edilmektedir²¹ Aynı zamanda müze "Somut Olmayan Kültürel Miras" olarak değerlendirilmektedir.

Müzelerin mekân kullanımı ve tasarımında; sergileme birimi, teknolojinin kullanımı, engelli bireyler için tasarımlar, aydınlatma, mekân ve sınırlılıkları, ısıtma, dolaşım, görsel ve işitsel algılama, gün ışığı vb. kriterler bulunmaktadır. Adana Kız Lisesi (Adana Askeri Rüştiyesi) 2006 yılından 2018 yılına kadar Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılmıştır. Mekânların müze olarak kullanılması üzerine dönüşüm süreci değerlendirilirken bu kriterler göz önünde bulundurularak 4. Bölümde yorumlanmıştır.

¹⁹Hale Özkasım ve Semra Ögel, "Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi" İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, C.2, S.1, İstanbul, 2005, s.100.

²⁰ Özkasım ve Ögel, a.g.e. s. 100.

²¹ Berna Okan, "Günümüzde Müzecilik Anlayışı", Sanat ve Tasarım Dergisi, C.5, S.2, Ankara, 2015, s.196.

2.3. Kültürel Miras Kapsamında Tarihi Yapılarda Koruma ve Yeniden İşlevlendirme

Kültürel miras kapsamında “koruma” kavramı, mevcut özelliklerini yitirmiş yapıların özgünlüğünü koruyarak gelecek kuşaklara aktarımının sağlanmasıdır. Koruma kültürel mirasın anlaşılması, tarihinin ve anlamının bilinmesiyle malzemelerin sağlanması, korunması, muhafaza edilebilmesi, restore edilmesi gibi tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır²².

Geçmişte koruma kavramı tek yapı ölçeğindeyken, günümüzde kent ölçeğini de kapsamaktadır. Ayrıca geçmişte yapılan bakım ve onarımların amacı yapıları ayakta tutmak, zaman içerisinde yıpranan dokuyu onarmak ve biçimsel bütünlüğünü sağlamak iken, günümüzde ise dönemin mimari özelliklerini kaybetmeden çevresiyle birlikte korumaktır. Tarihi yapılar geçmiş yaşamla ilgili bizlere somut belgeler aktarmaktadır. Bu yüzden koruyarak topluma kazandırılması gerekmektedir²³.

Genel olarak özgün haliyle günümüze ulaşabilen yapıların sayısının az olduğu söylenebilir. Geçmişte yapıların bakımının yapılması yaşamın sürdürülmesi için gerekli olmuştur. Dolayısıyla onarımın amacı ise bütünlüğü koruma esasına dayanmaktadır. Günümüzde yapılar tarihi belge olarak kabul edilerek mimari düşünce, sosyal düzeni açıklayan veriler, yapım teknikleri olarak değerlendirilmektedir. Tarih boyunca yapılan restorasyonlarla günümüzdeki en büyük farklılıklardan birisi teknolojinin kullanımınıdır. Bugün yapılan restorasyonların en önemli ayırt edici özelliği ise döneminin mimarlık akımına göre değil belirli ilkelere bağlı olarak yapılmasıdır²⁴.

Koruma kavramı XIX. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. XIX. yüzyılda yapılar çevresiyle birlikte ele alınmaktayken, teknolojik gelişmeler diğer tüm disiplin alanlarında ayrışmalara neden olduğu gibi “yapı ve çevre tasarımı” konusunda da ayrışmalara neden olmuştur. Dolayısıyla XX. yüzyılda çevre ölçeğinde açık ve yeşil alanlar, kent, mimari tasarımlar ayrı uzmanlık alanlarını oluşturmuştur²⁵.

²² UNESCO, Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1972.

²³ Emre Madran, Nimet Özgönül, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2005. s. 57.

²⁴ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.9.

²⁵ Zuhul Özcan, “Planlamada Disiplinler Arası İlişkiler ve Kentsel Arkeolojinin Yeri”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.21, N. 4, Ankara, 2006, s.682.

Viollet le Duc, kişisel görüşlere göre yapılan onarımları düzene sokmak için yazmış olduğu “*XI-XVI. yüzyılda Fransız Mimarlığının Açıklamalı Sözlüğü*” eserinde ortaçağ yapıları ile bağlantılı olarak, onarım konusunda, restorasyon kavramı için; “*Bir yapıyı restore etmek onu korumak, onarmak veya yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda, hiç var olmadığı biçimiyle tam bitmiş bir yapı haline getirmek demektir*” diyerek ifade etmiştir. Yapının sadece görünümü, değil strüktürü ile birlikte ait olduğu dönemle ele alınması gerektiğini savunan bu kavram “*üslup birliğine varma*” ilkesi olarak öngörülmüş fakat ortaçağda yapıların uygulanmasında büyük hasarlara yol açmıştır. Dönemin yapılarında geçirmiş olduğu süreçlerde onarımlar yok sayılarak, var olanı yıkarak tek anıt görünümüne sokmak için “*ilk üsluba uygun*” tasarımlar yaparak tarihi kimliği yok etmişlerdir²⁶.

Üslup birliği düşüncesine karşı çıkan sanat eleştirmeni ve ressam, John Ruskin (1819-1900) onarımlarla değiştirilmesine karşı çıkmıştır. Ruski “*Romantik Görüş*” kavramı hakkında düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır; “*Restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Öyle bir felakettir ki ondan hiçbir şey kurtulamaz ve yok olanın yerine sahte bir benzeri getirilir. Bu önemli konuda kendimizi kandırmayalım; nasıl ölüleri diriltmek mümkün değilse, mimarlıkta da bir zamanlar muhteşem ve güzel olanı restore etmek olası değildir. Öyleyse restorasyondan söz etmeyelim. O baştan sona yalandır*”. Romantik görüşün alt temelinde sanat yapıtına dokunulmaması ilkesi vardır. Restorasyon adı altında değişiklik yapanlara, yapının yüzeyiyle oynayarak eski dokuyu yok edenler korumayı ön görmelidir. Yapının dokusuyla oynamadan korunmalı fakat yapı kullanışlı olmaktan çıkmışsa yerine yenisini yapmak gerekmektedir²⁷.

Bu düşüncelere karşı 1880-1890 yıllarında karşı iki yeni akım ortaya çıkmıştır bunlar; “*Tarihi Restorasyon*” ve “*Çağdaş Restorasyon*” kuramlarıdır. Luca Beltrami (1854–1933) tarafından öne sürülen Tarihi Restorasyon kuramı, tarihi belgelere dayalı sağlanan somut verilerle restore edilmesidir. Böylece mimarın birikim ve bilgisi, gerçek verilere dayalı, yapıya ait grafik belgeleri, veya bir gravür sanatçının kişisel yorumuna açık olacaktır. Belgelere dayansa da çizilen tablolar görünmeyen bölgelerin yok sayılmasını sağlayarak yetersiz kalacaktır. Çağdaş Restorasyon, her biri ayrı bakış

²⁶ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.9.

²⁷ Ahunbay,,a.g.e.,2016, s.14-15.

açısından faydalanılan üslup birliğidir. Camillo Boito (1836–1914) çağdaş onarımın öncüsü olarak kabul edilmiştir. Boito'nun 1883'de açıkladığı ilkelere göre anıtlar tüm insanlığı belgeler, mimari anıtlara müdahale edilmesi zorunlu olabilir; sağlamlaştırma onarımdan, onarım ise restore etmekten iyidir, restorasyon sırasında yapılan işlemler raporlar, çizim ve fotoğraflarla belgelenmelidir, ek yapılması gerekmesi durumunda somut verilere dayalı olarak, bütünlüğe ve biçime saygı duyularak gerçekleştirilmelidir²⁸.

2.3.1. Başlıca uluslararası kurumlar

Kültürel mirasın korunması konusunda başta Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) olmak üzere çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluş çeşitli çalışmalar yapmaktadır. UNESCO, ICCROM, korumanın her alanın etkin faaliyet sürmektedir. Kültürel mirasın korunmasıyla ilgili her ülkenin kendi uzmanları yardımıyla sorunlarını çözmeye yönelik destek vermektedir²⁹.

Kültürel mirasların korunması, restore edilmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli uluslararası kuruluşlar ise: UNESCO, Avrupa Konseyi (Council of Europe), ICOMOS, ICCROM, ICOM, WMF, Europa Nostra (Bizim Avrupamız) vb. sıralanabilir.

2.3.1.1. UNESCO

UNESCO kelimesi, İngilizce “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuş ve dilimizde "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" olarak yer almaktadır. UNESCO'nun merkezi Paris'te bulunmaktadır. Genel Konferans, Yürütme Kurulu ve Sekreterlik olmak üzere üç organı bulunmaktadır. Türkiye'de 20 Mayıs 1946 tarihinde UNESCO Sözleşmesi 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Bu onamanın ardından UNESCO Kuruluş Sözleşmesinin 7. maddesi gereğince UNESCO Genel Direktörlüğünün ülkemizdeki tek ve yasal temsilcisi niteliğinde olan UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 25 Ağustos 1949 tarihinde faaliyete geçmiştir.

²⁸ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.18.

²⁹ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.145.

UNESCO misyonunu insanlığın zihninde barışı eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür ve bilgi ve iletişim aracılığıyla inşa etmek olarak tanımlamaktadır. Bazı ülkeler siyasi nedenlerle zaman zaman çeşitli şekillerde kurumdan çekilmiştir, ancak günümüzde hepsi UNESCO'ya tekrar katılmışlardır. UNESCO'nun kültür sektörüyle ilişkili toplam on iki sözleşmesi bulunmaktadır³⁰.

2.3.1.2. ICCROM

Uluslararası Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonunun İncelenmesi Merkezi (ICCROM), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaygın yıkıma ve kültürel varlığın yeniden yapılandırılması acil ihtiyacına yanıt olarak kuruldu. 1956'da, Yeni Delhi'deki UNESCO Genel Konferansı 9. Oturumunda, restorasyon yöntemlerini incelemek ve geliştirmek için hükümetler arası bir merkez oluşturmak için bir teklif kabul edildi ve böylece ICCROM doğdu. ICCROM'un misyonu, Üye Devletlere kültürel miraslarını tüm biçimleriyle, tüm insanların yararına korumak için en iyi araçlar, bilgi, beceri ve olanak sağlayan ortamı sağlamaktır. Bunu şu şekilde başarır:

- Kültürel mirasın korunmasının incelenmesi ve teşvik edilmesi;
- Kritik koruma konularını ele almak için uzmanlığı seferber etmek ve koordine etmek;
- Profesyonel toplumu güçlendirmek için uygulamaya yönelik eğitim ve araştırma araçlarının sağlanması.

ICCROM'un vizyonu, kültürel mirasın (korunması, korunması ve kutlanması) ayrılmaz bir şekilde ilerleme, kapsayıcılık, refah ve istikrar kavramlarıyla bağlantılı olduğu bir dünya içindir³¹.

2.3.1.3. ICOMOS

1964 yılında UNESCO bünyesinde Varşova'da kurulan ICOMOS, dünyanın tarihi anıt ve sitlerinin korunmasını hedefleyen uluslararası bir kurumdur. Bu örgüt bugün 100'den fazla ülkede ulusal komitelerle temsil edilmektedir ve bu kimliğiyle doğal ve kültürel varlıkların korunmasında UNESCO'nun baş danışmanı konumundadır. Türkiye'de kuruluş şeması ve yönetmeliği yarı resmi olmakla birlikte,

³⁰ UNESCO. (1972). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi. (Erişim; 11 Nisan 2020) http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/tez/sutez.pdf.

³¹ ICCROM (1964), <https://www.iccrom.org/> (Erişim 16.05.2020)

ICOMOS Türkiye’de 1992’ den sonra üyeleri ve etkinlikleriyle özerk yapıya sahip olmuştur. 1974’ de Türkiye’de yasalara uygun olarak yayınlanan yönetmelikle Kültür Bakanlığı’na bağlı olarak yarı resmi bir konsey olarak kurulan ICOMOS’un sitesinde yayınladığı amaçları aşağıda sıralanmıştır:

- Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak, mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır³².

2.3.1.4. ICOM

4895 sayılı kanunla katılmış bulunduğumuz Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO 'nun teşebbüsü ile Paris'te kurulmuş bulunan Milletlerarası Müzeler Konseyi ICOM'nin değişiklikler yapılan tüzüğüne göre, yeniden hazırlanmış olan "Milletlerarası Müzeler Konseyi-ICOM Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği" ilgili bakanlıkların mütalaalarına dayanan Milli Eğitim Bakanlığı'nın 26.10.1970 tarih ve 7349 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 16.11.1970 tarihinde kararlaştırılarak yürürlüğe girmiştir. ICOM' un amaçları, çalışma yollarının anlatıldığı III. Bölümün 6.maddesinde ise;

- a) Türkiye müzelerini ve müzecilik mesleğini milletlerarası seviyeye yükseltmek ve temsil etmek,
- b) Müzeleri ve müzecilik mesleğini korumak ve geliştirmek,

³² ICOMOS Resmi İnternet Sitesi, <http://icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> (Erişim 25.11.2019)

c) Toplum hizmetine, bilgilerin yayılmasına ve milletlerarası karşılıklı münasebetlerin gelişmesine faydalı olmak”

7. maddesinde ise ; “Milli Komite yukarıdaki amaçları gerçekleştirmek için aşağıdaki yolları takip eder:

a) ICOM Türkiye Milli Komitesi, Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) ve bu konseye bağlı Milli Komiteler ve ihtisas teşekkülleri ile temas ve münasebetler kurar, imkânlarına göre onlarla işbirliği yapar,

b) Türkiye’deki her çeşit müze faaliyetlerini dışarıdaki milli komitelere aksettirir ve çeşitli müze mensuplarının yabancı ülkelerdeki müzelerde yetişmeleri için imkânlar arar. ICOM ve ona bağlı milli komiteler arasında mesleki eleman ve teknik malzeme bakımlarından ihtiyaçlara uygun gelişmeyi sağlamak üzere karşılıklı tedbirler alınır. Bu alanda girişilecek her türlü işbirliği hususundaki teşebbüslerin gerçekleşmesine çalışır.

c) "Müze ve müzecilikle ilgili yayınlar yapar"³³.

2.3.2. Koruma ile ilgili başlıca uluslararası belgeler

Koruma olgusu 6. Uluslararası Mimarlar Kongresinde, 1904 yılında Madrid’de gündeme gelmiştir. İtalya’da kabul edilen “Carta Del Restauro”, 1931 yılında yayınlanmıştır. 1964 yılında Venedik Tüzüğü ve 1975 yılında Amsterdam Avrupa Mimari Mirası Koruma Kongresi gibi önemli gelişmeler, korumanın önemini, anlaşılmasını ve yaygınlaşmasını sağlamıştır³⁴.

2.3.2.1. Venedik tüzüğü

1964 yılında Venedik’te yapılan ICOMOS Kongresi’nin sonuç bildirgesi olarak kabul edilen Venedik Tüzüğü yapıların korunması ve restorasyonu ile ilgili olarak dünyaca geçerli standartları belirlemektedir. Venedik Tüzüğü, Türkiye’de “*Gayrimenkul Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu*” tarafından kabul edilmiştir³⁵.

Tarihi yapıların korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası bir çerçeve belirleyen ve Mayıs 1964’te kabul edilen bir anlaşma olan Venedik Tüzüğü, 16

³³ T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Icom Türkiye Milli Komitesi Başkanlığı”, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44442/icom.html> (Erişim 6.3.2020)

³⁴ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.16

³⁵ Ahunbay, a.g.e., 2016, s.8.

maddeden oluşmaktadır. Kendi içerisinde “*tanım, amaç, onarım, tarihi yerler, kazılar ve yayın*” olmak üzere başlıklar altında toplanmaktadır. Ayrıca Venedik Tüzüğü’nün 3. Maddesinde sanat eserlerinin korunmaya kabul görüldüğü gibi tarihi bir belge olarak da korunması gerektiği anlatılmıştır. Korumanın sürekliliğinin sağlanması için bu tip yapıların topluma kazandırılması gerektiğine değinilmektedir³⁶

2.3.2.2. Amsterdam bildirgesi ve Avrupa Mimarı Miras Sözleşmesi

Amsterdam’da 1975 de düzenlenen Avrupa Mimarlık Mirası Kongresi tüm Avrupa ülkelerinden delegelerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Avrupa Mimarlık Mirasının tüm dünyada belirleyici bir nitelik taşıyarak, ortak miras ve değerlere sahip çıkılması amacıyla bir bildirge yayınlanmıştır. Bu bildirge ortak miras ve kültürel değerlerle ortak tarihin korunmasının önemini ve yapı ölçeğinde kalmayarak çevresi ile birlikte ele alarak, gelecek için aktarımını sağlayabilmemiz açısından önem arz etmektedir³⁷.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı olarak kabul edilmesini takiben Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan “Avrupa Mimarı Miras Sözleşmesi (European Charter of Architectural Heritage)” kültürel mirasın korunmasında karşılaşılan yeni sorunları ele alan önemli bir belge niteliğindedir. Mimari Mirasın sadece anıtsal yapılardan ibaret olmadığını kırsal yerleşme ve eski kentlerin bir parçası olduğunu ön görmektedir. Ayrıca Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi’nin getirmiş olduğu en önemli kavram “bütünleşik koruma” prensibi olmuştur³⁸.

2.3.3. Koruma ile İlgili Başlıca Ulusal Kurumlar

Kültür Mirasımızı koruma amacıyla ilk düzenleme 1869 yılında yürürlüğe giren *Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi*’dir. Osmanlı İmparatorluğu *Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi* ile sanat değeri taşıyan eserlerin özel izinler dışında yurt dışına

³⁶ Venedik Tüzüğü (1964)

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf (Erişim 05.03.2020)

³⁷ Ahunbay, a.g.e., 2016, , s.152.

³⁸ İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP) “, “Kültürel Mirasın Korunması”, İsmep Rehber Kitaplar, T.C. İstanbul Valiliği, İPKB İstanbul Proje Koordinasyon Birimi, İstanbul, 2004, s.2.

çıkarılması yasaklanmıştır. Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi ile başlayan koruma kavramı yıllar içerisinde güncellenerek değişikliklere uğramıştır³⁹.

1881 yılında Müze-i Hümayun'a müdür olan Osman Hamdi Bey eski eser koruma kanunlarıyla ilgili girişimlerde bulunmuştur. Hazırlamış olduğu Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi 1884'te yürürlüğe girmiş ve eski eserlerin yurtdışına kaçırılmasını engellenmiştir⁴⁰. Osmanlı'nın en kapsamlı imar kanunu 1882 tarihli Ebniye Kanunu'dur. Bu Kanuna göre, belediyeler tarafından yollar genişletilirken yangın yerleri haritaları yapılmıştır⁴¹. XVIII. yüzyıl sonuna kadar ilim, güzel sanatlar, edebiyat gibi sanat değeri taşımakta olan şeylerin eski eser sayılacağı belirtilerek 1906 yılında Âsâr-ı Atîka Nizamnâmesi ile kanunlaştırılmıştır. Bu nizamname ile Osmanlı idarecilerinin eski eser anlayışının olgunlaşmaya başladığı görülmektedir⁴².

Cumhuriyet Dönemi'nde ise 1983 yılında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmıştır. 2863 No.lu kanuna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü faaliyet göstermektedir⁴³.

2.3.3.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı

2863 sayılı yasada üst kuruluş olma kimliğini koruyan Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983 yılında kurulmuştur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün başlıca görevleri arasında; Taşınır ve taşınmaz kültür, tabiat varlıklarını araştırarak koruyucu bir yol izlemesi bulunmaktadır. Koruma kurallarının alınmasına ve uygulanmasına dair tüm işlemlerin yürütülmesini sağlamak Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü'nün görevidir.

2863 No.lu yasa, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu maddesi varsayılan yasal işlem yapılacağına ilişkin; T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 Gün ve 660 sayılı ilke kararı ile mevcuttur. 660 No.lu ilke kararda grup yapıları ikiye ayrılırken, 1. grup yapılar "*Toplumun maddi*

³⁹Şule Pfeiffer Taş, "Protection of Cultural Heritage in Turkey", .Compte rendu (CR), Coin find laws / Législations des trouvailles monétaires, International Numismatic Council / Conseil international de numismatique, 2012, s. 11.

⁴⁰ Eylem Tataroğlu, "Osman Hamdi Bey: 19.Yüzyılın Türk Müzecisi-Devlet Adamı-Ressamı Sanat Eğitimcisi-Arkeoloğu", Milli Eğitim Dergisi, C.48, S.221, Ankara, 2018, s.179.

⁴¹ Zeynep Çelik, 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.37.

⁴² Halit Çal, "Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atîka Nizamnâmeleri", Vakıflar Dergisi, 1997, S. 26, s.392.

⁴³ Belediyeler Kanunu 5393, www.mevzuat.gov.tr (Erişim : 07.05.2018)

tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır". 2. grup yapıları ise '*Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır*'. Yine bu kararları 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu takip etmiştir⁴⁴.

Adana Kız Lisesi (Adana Askeri Rüştüyesi), T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, tarafından 26.11.2004 tarihinde "I.Grup" Yapı olarak onaylanmıştır⁴⁵.

2.3.3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü

08.06.1984 gün ve 227 sayılı kanuna göre Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında; mimari veya tarihi değeri olan eski eser yapıları muhafaza ve imar etmek, vakıfların yönetiminde bulunan kültür varlığı niteliğindeki yapıların onarımını sağlamak, eski eserlerin tespitlerini yaparak tescillerini sağlamak, yıllık programlarını ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlamak, restitüsyon, restorasyon ve rölöve projelerini hazırlayarak onaylamaktır. 2863 No.lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Korunması Kanunu'na göre vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese han, hamam, mescit, zaviye, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespitini ve envanter çalışmasını yapmaktır⁴⁶.

2.5. Kültürel Miras Kapsamında Tarihi Yapıları Yeniden İşlevlendirme ve Koruma Müdahaleleri

Yeniden hayata döndürülen tescilli yapılarda verilen çabayla "*yeniden işlevlendirme*" kavramı oluşmuştur. Bu yapılar toplumun gereksinimlerini karşılamasından ziyade toplumun geçmişiyle bağlantı kurma şansını vermektedir. Bu durum "*Kamusal Bellek*" kavramıyla doğrudan ilişkilidir⁴⁷. Tarihi yapıların işlev değişikliği, sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik nedenler gibi farklı nedenlerden

⁴⁴ 5393 Belediyeler Kanunu, www.mevzuat.gov.tr, (Erişim: 07.05.2019.)

⁴⁵ T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, Restorasyon ve I.Grup Yapı Onayı, 26.11.2004.

⁴⁶ Madran ve Özgönül, a.g.e., 2005, s. 125-126.

⁴⁷ Mustafa Selçuk, "Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi", Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Konya, s.12.

dolayı özgün işlevini yitirmiş yerine estetik, sosyal, kültürel, ekonomik ve mimari değerleri koruyarak kullanıcı gereksinimlerine cevap verebilecek şekilde mekânlara yeni kullanım olanaklarının sağlanmasıdır⁴⁸.

Ayakta olan bir yapının işlevsel olarak amacına dönük, ekonomik ve çevresel etkenlerden dolayı kullanılmaması, yeniden işlevlendirilerek farklı kullanılması gerçeğini ortaya koymaktadır. Kültürel sürekliliğin sağlanması için olası bir durumda çevreye verilecek zararı azaltarak değerlendirilmesi bu değerlendirmelerin ekonomik açıdan fayda sağlayıcı bir bilinçte olunması gerekmektedir⁴⁹. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi esnasında yapıdaki tarihsel değerler korunmalıdır. Bu yapılar tarihimizi yansıtan ve günümüze kadar ulaşmış kültür mirası oldukları için korunarak gelecek nesillere aktarımının yapılması gerekmektedir. Tescil edilen bir yapı olduğu zaman yapının tarihi verilerinin korunması için değişikliklerde ya da önerilen fikirlerde saygılı olunmalıdır⁵⁰.

2.5.1. Türkiye’de koruma ile ilgili tarihi yapılara müdahale yöntemleri

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. Maddesinde “Koruma ve Korunma”; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmaktadır⁵¹ Koruma sırasında dikkat edilmesi gereken uygulamalar aşağıda sıralanmıştır:

2.5.1.1. Bakım

Yapının sürekliliğini sağlayabilmek için mimari form ve şekillerini yani yapıya herhangi bir değişiklik getirmeden yapılan müdahalelerdir. Örneğin; Boya, badana oluk onarımı, çatı aktarımlarının bakım yapılmasıdır⁵². Yapının veya eserin sürekliliği

⁴⁸ Aylin Gazi, Elvin Boduroğlu “İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri” Alsancak Levanten Evleri Örneği. Effects of Functional Change on Historical Houses: The example of “Alsancak Levantine Houses”, Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, C.10, S.1, İzmir, 2015, s.59.

⁴⁹ Dicle Aydın, Esra Yıldız, “Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi”, METU Journal of the Faculty of Architecture, C. 27, S. 1, 2010, s. 2.

⁵⁰ Banu Özel, “Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Programı, İstanbul, 2006, s.6.

⁵¹ T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, Rölöve Onayı, 13.07.1999

⁵² Ahunbay, a.g.e., 2016, s.170, 171.

için sürekli bakım ile yıpranma aza indirilerek ömrü uzatılmaktadır. Bakım sürekli olduğu zaman kontrol altında tutulmasını sağlayarak koruyucu görevinde etkindir⁵³.

2.5.1.2. Onarım

Onarım kendi içerisinde iki bölüme ayrılmaktadır. Onarım oldukça uzmanlık gerektiren bir uygulama işidir. Tarihi yapılarda esas alınan yıpranmışlık olgusu tarihi yorgunluk anlamını taşımaktadır. Yapılan hataların geri dönüşü olmayacağı unutulmamalıdır. Bu yüzden onarım esnasında her detayı en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş bir proje olmak zorundadır. Mimari eserleri korurken sağlamlaştırma ve güçlendirme onarımı kapsamaktadır. Onarım özgünlük değerlerini koruyucu olmalıdır⁵⁴.

Basit Onarım; malzeme, mimari öğeler ve strüktürde değişiklik gerektiren müdahalelerdir, basit onarım, yapılarda iç ve dış olmak üzere, bozulan ve tahrip olan çürüyen malzemelerinin özgün hallerine sadık kalınarak değiştirilmesidir.

Esaslı Onarım ise daha kapsamlı onarımdır. Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projeleriyle birlikte koruma kurulunca belirlenen içerik ve ölçekleriyle birlikte yapılan müdahalelerdir⁵⁵.

Kendi içerisinde sağlamlaştırma, temizleme, bütünleme, yenileme, yeniden yapma ve taşıma olmak üzere altıya ayrılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde ise koruma, onarma ve yenileştirme çabalarıyla ilgili bilgiler kısıtlı olmaktadır. Eski yapıların onarımı ile ilgili yenileştirme çabalarına ait belgelerin vakfiye ya da vakıfnameler, şer'îye mahkemelerinin sırasıyla tutmuş oldukları kayıtları bunlara da vergi ödemeleri, kadı defterleri vb. defterler mevcuttur. Vilayet yıllığı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. En üst yetkili mimarbaşısıdır, her türlü yapı ve onarımdan ise Mimarlar Ocağı sorumlu olmaktadır. En önemli onarma çalışmaları doğal olarak askerlikle olan yapılardır. Onlar zaman zaman onarılıp yenilenmiştir⁵⁶.

⁵³ Lordy Zakar, Kemal Kutgün Eyüpgiller, Mimari Restorasyon Teknik ve Yöntemleri, Yem Kitapevi İstanbul, 2015, s.37.

⁵⁴ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e.,2015, s. 37

⁵⁵ Ahunay, a.g.e., 2016, s.171

⁵⁶ Üstün Alsaç, Türkiye'de Restorasyon - Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.10.

2.5.1.3. Bütünleme (reintegration)

Yapının yıkık bir yerini tamamlamak, bakımsızlık, eskime sonucu yıkılma savaş vb. gibi nedenlerle oluşan hasarların tadilatıdır. Bütünleme sırasında yapılan müdahale biçimi sağlıklı yapısal veriler ve belgelerle tasarlanmalıdır⁵⁷. Bütünleme için yeni bir eklemenin ayırt edilebilir olması Venedik tüzüğü'nün 12. maddesi dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Madde şu şekilde geçmektedir;

Madde 12

Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

2.5.1.4. Yenileme (renovation), yeniden kullanım, yeni işleve uyarlama

Özgünlüğünü kaybetmiş bir yapıda özelliklerini kaybetmiş, eskimiş bir parçanın yeni hale getirilmesidir. Malzemenin kullanımının dayanaklığının sağlam olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Yenileme de özgün malzemenin korunması pek mümkün değildir. Çünkü özgün olan malzemenin kaybı söz konusudur, ayrıca onarım esnasında en çok yenilemeye başvurulabilmektedir⁵⁸.

2.5.1.5. Yeniden yapım (reconstruction)

Onarım ve yeniden yapım birbirinden ayrılmadan işlevlerine devam etmelidir. Yeniden yapım yitirilmiş bir yapının özgün bir duruma getirilerek belirli belgeler ve bilgilere dayanılarak gerektiğinde tamamen gerektiğinde kısmen yeniden tasarlanmasıdır. Zedelenmiş bir yapının bütünlüğünü geri kazanmamıza, arkeolojik kazılarda ise bilgi verilerek bir model oluşmasına yardımcı olmaktadır⁵⁹.

Yeniden Yapım korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ya da tescil olmayan farklı sebeplerle tescil yapılmamış, tescilini yitirmiş bir yapının, tarihsel çevresi ve kültürel çevresiyle ilişkisi mevcut belgelerle (cephe, plan, yapı

⁵⁷ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e. 2015, s.30.

⁵⁸ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015, s.38,39.

⁵⁹ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015 s. 41,42

kalıntısı, rölöve vb.) malzeme, özgün plan şeması ve yapım tekniğiyle restitüsyon etüdüne dayalı yeniden kurma uygulaması koşulsuz sağlanmalıdır⁶⁰.

2.5.2. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde iç mekân müdahalelerine yönelik analizler

Türkiye’de tarihi eser yenileme çalışmalarında belirli sayıda yüksek mimar, tarihçiler, sanat tarihçileri, restorasyon uzmanları, teknikerler, arkeologlar ve benzeri alanlarda uzmanlar yetişmektedir⁶¹. Koruma ve restorasyon projelerini hazırlayan ekiplerde iç mimarların da yer alması gerekmektedir.

Restorasyon kavramının tanımı sadece yapıların strüktürel veya bezeme onarımları olarak kabul görülmemektedir. Venedik Tüzüğü’nün (1964) 5. Maddesinde; *“Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.”* olarak geçmektedir⁶².

Tescillenmiş kültür mirası olan yapılarda restorasyon projesi ile birlikte yeni yüklenen işlev sonucunda eklentiler ve müdahaleler yapılmaktadır. Bu müdahaleler yapılırken mekânların sağlık ve konfor koşullarının sağlanması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirilen mekânların kendi içerisindeki işlevlere yönelik doğru kurgulanmaması yapının ne yazık ki zarar görmesini sağlamaktan başka bir işe yaramaması demektir. Bu yüzden uzmanlık gerektiren bu alanlarda İç mimarların da katkı sağlaması bu katkıyı sağlarken analizleri doğru başlıklar altında yaparak değerlendirmesi gerekmektedir. Bu analizleri kendi içerisinde teknik, işlevsel ve estetik olarak incelemekte fayda vardır.

⁶⁰ Ahunbay, a.g.e. 2016, s.171

⁶¹ Can M. Hersek, “Kültür Varlıklarının Yeniden İşlevlendirilmesi Sürecinde İç Mimarlık Disiplini”, İç Mimarlık Araştırmaları Sempozyumu (2017) Bildiri Metinleri Kitabı, 2019, s.116.

⁶² Venedik Tüzüğü (1964), http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf a adresinden, 05.03.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

2.5.2.1 Teknik analizler

Teknik analizler, yapılarda var olan havalandırma, ısıtma ve aydınlatma gibi konuları kapsamaktadır. Yeni işlevin kullanıcı gereksinimlerini karşılıyor olabilmesi gerekmektedir. Tarihi yapılar teknik açıdan çağdaş kullanıma cevap vermelidir. Özellikle yapıya ek olarak engelli kullanımı için elemanlar, yangın merdiveni gibi ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu eklemeler yapılırken düşey ve yatay dolaşım göz önünde bulundurularak dolaşım düzenine sadık kalınmalıdır⁶³.

2.5.2.2. İşlevsel analizler

Yapıların ömrü işlevsel ömürlerinden daha uzun sürmektedir. Yaşamakta olduğumuz sürecin hızının sürekli artması yapıların işlevsel olarak ömürlerini kısaltmaktadır. Sürekli işlev değiştiren tarihi yapılarda, iç mekânda yıpranma söz konusudur. Bu durumda tarihi yapıya zarar vermektedir. Her yeni işlevde iç mekân yeni işlevine adapte olurken yıpranmaktadır.

Yeniden işlevlendirilen yapıların, kullanım ve mekân ilişkisi açısından tasarlanırken yapılara yüklenen yeni işlevin kullanıcının gereksinimlerini karşılaması gerekmektedir. Tasarımlar özgün karakteri yok etmeden yapılmalıdır. Bu konular göz önünde bulundurulduğunda kullanım adaptasyonu ile birlikte, işlevin sürdürülebilirliğinin başarısını göstermektedir. Mekânda gerekli konfor koşulları sağlanırken, doğal ışık alması ve mekânlar arası kurulan bağın iyi olması gibi nitelikler belirleyici etkenlerdir. Mekânların performansı ve gereksinimlere yanıt verirken koruma ile kullanım dengesini sağlamak gerekmektedir⁶⁴.

İç mekânı korumak yalnızca ilkeli tasarım anlayışıyla sağlanmamaktadır. Tasarımcının rolü de büyüktür. Yapılacak olan müdahalelerde uygulama, malzeme ve teknik açıdan doğru müdahaleler yapılması gerekmektedir⁶⁵.

⁶³ Esin Fakıbbaba Dedeoğlu, "Yeniden İşlevlendirilen Kilise Yapılarında İç Mekân Müdahalelerine Yönelik Analizler: Sivrihisar Ermeni Kilisesi Örneği", Sanat ve Tasarım Dergisi S.29, Haziran 2019, s. 81.

⁶⁴ Aydın ve Yıldız, a.g.m., 2010, s. 11.

⁶⁵ Bilge Gönül, Tarihi Yapıları İç Mekânı Koruyarak Kullanmak, Tasarımda Genç Bakışlar Ulusal Sempozyumu 27 Ekim 2010: "Bir Kullanıcı, Bir Mekân, Bir Ürün" Bildiriler Kitabı, 2010, s.38.

2.5.3.3. Estetik analizler

Yeniden işlevlendirilen yapılarda, kullanıcının memnun kalması gerekmektedir. Mimari bir yapıda sağlamlık ve kullanışlı olması önem arz etmektedir. Bunların dışında bir takım değerlere hitap etmesi ve bu değerlerin estetik açıdan insanları etkilemesi, görsel zevkleri beraberinde getirmektedir. Tasarımın, kullanılan malzemeler dışında renkler, dekoratif öğelerle birlikte uyumluluğu gibi özellikler ile zevklerin tatmin edilmesi önemlidir.⁶⁶

Kullanıcı mekânla ilişki kurması noktasında iyi ve güzel arayışını aradığı düşünülmektedir. Mekân ve kullanıcının iletişim halinde olması yaşama dâhil olmak demektir. Bu şekilde kullanıcı karşılaştığı mekânlara anlam yüklemektedir⁶⁷.

⁶⁶ Ahsen Özsoy, Gamze Temiz, “Konutta Değişim: Mekânsal ve Estetik Kalitenin İzmir Örneği Üzerinden İncelenmesi”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Lisansüstü Programı, İstanbul, 2009. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) s. 76

⁶⁷ İpek Dinçer, “Mimarlık Üzerinden Etik-Estetik Bir Okuma.” İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) 2009, İstanbul . s.5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
OSMANLI DÖNEMİNDE ASKERİ RÜŞTİYELERİN KURULUŞU,
LİSELERE DÖNÜŞÜMÜ (MEKTEBİ MÜLKİYE İDADİ, SULTANİ, LİSE)
ve MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Tezin araştırma konusu olan Adana Kız Lisesi ilk olarak II. Abdülhamit Dönemi'nde 1883 yılında Adana Askeri Rüştiyesi olarak yaptırılmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen Askeri Rüştiyelerin tarihsel sürecine ve mimari özelliklerine bakılması gerekmektedir.

II. Abdülhamit Dönemi'nde Adana Askeri Rüştiyesi dışında Askeri Rüştiye olarak inşa edilen illerin Ankara, Bursa, Çankırı, Balıkesir, Konya, İzmir, Kütahya, Diyarbakır, Yozgat, Trabzon, Erzurum, Sivas, Aydın Amasya, Bilecik, Söğüt Çanakkale, Niğde, Elazığ, İstanbul, Manisa, İzmit, Mardin, Antalya, Kayseri olduğu bilinmektedir ⁶⁸.

Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen Askeri Rüştiyelerin, 2- 3 katlı olarak, orta avlu ve tek yapı plan tipinde tasarlandığı bilinmektedir. Konu kapsamında, II. Abdülhamit Dönemi'nde inşa edilen günümüze kadar ulaşmış Askeri Rüştiyelerden, Fatih Askeri Rüştiyesi tek yapı ve merkezden örnek olarak seçilmiştir. Kastamonu Askeri Rüştiyesi ve Kayseri Askeri Rüştiyesi Anadolu'dan örnek seçilmiştir. Kayseri Askeri Rüştiyesi'nin dönüşümüyle Milli Mücadele seçilen Askeri Rüştiyelerin tarihsel süreci bu bölümde aktarılmıştır. Ancak mimari özellikleri Adana Askeri Rüştiyesi ile birlikte incelenmek üzere değerlendirme bölümünde aktarılmıştır.

Rüşdiyye; Ortaokul anlamını taşımaktadır ⁶⁹. Mekteb-i i'dâdî ise Mektebi rüştiyelerden sonra eğitim vermeye devam eden, diğer yüksek mekteplere hazırlayan liseler anlamına gelmektedir ⁷⁰.

⁶⁸ <http://belgelerlegercektarih.com/2012/10/14/sultan-ikinci-abdulhamid-han-doneminde-yapilan-bazi-eserler/> (Erişim: 29 Ekim 2017).

⁶⁹ Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi, 2013, s.1333.

⁷⁰ Devellioğlu, a.g.e., 2013, s.918.

3.1. Osmanlı Döneminde Askeri Rüştîyelerin Tarihi Gelişimi (Askeri Rüştîye, Mekteb-i Mülkiye-i İdadi, Sultani ve Lise)

III. Selim döneminde askeri alanda ilk reformlar başlatılmıştır. Bu dönemden sonra askeri alanda yapılan yeniliklerle birlikte mekânlarda farklı fonksiyon ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. İlk yapılan rüştîyelerin İstanbul'da yapıldığı bilinmektedir. Fakat İstanbul'daki askeri rüştîye yapılarının birçoğu yok olurken bir kısmı onarılmış veya koruma sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır⁷¹.

Osmanlı Devleti'nde ilk kurulan askeri teşkilat Yeniçeri Ocağıdır. Yeniçeri Ocağı kuruluş tarihi kesin bilinmemekle birlikte I. Murat Dönemi'nde Edirne'nin fethinden (1361) sonra kurulduğu kabul edilmektedir. Yeniçeri Ocağı 15 Haziran 1826' da Sultan II. Mahmut tarafından Şeyhülislâm Tahir Efendi'nin de fetvasıyla kapatılmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması Vaka-i Hayriye diye isimlendirilmiştir⁷².

II. Mahmut Dönemi'nde yükseköğretime öğrenci yetiştirilmesi için ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Bu ilköğretime o dönemde rüştîye adı verilmektedir. Rüştîyeler sıbyan mektepleri ve askeri okullar arasında yer almaktadır. Öğrencilerin rüşt yaşına kadar yeni okullarında eğitim öğrenim görebilmeleri için II. Mahmut bu okullara "*Rüştîye*" adını vermiştir. 1923 yılına kadar bu şekilde kullanılmış, 1923'den sonra "*ilk mektep*" adını almıştır⁷³. Eğitim sisteminde yapılan düzenlemelerle zaman içerisinde Rüştîye ve Sultani adlarıyla okullar açılmıştır. Osmanlıya memur ve subay yetiştiren bu okullar vatandaşlık terbiyesi, milli terbiye ve iş terbiyelerine tabi tutulmuşlardır⁷⁴.

II. Mahmut'un ölümü üzerine 1839 yılında tahta II. Abdülmecit çıkmıştır. Abdülmecit, hem doğu hem batı kültürüyle yetişmiştir. Dönemin şartlarına göre ne yazık ki Osmanlı Devleti ekonomik sıkıntılar yüzünden batıdan geri kalmıştır. Bunun

⁷¹ Aynur Çiftçi, Nadide Seçkin, "XIX. Yüzyılda İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapıların Koruma Sorunları", Megaron Dergisi, C.1, S.1, İstanbul, 2005, s.52.

⁷² Kemal Daşcıoğlu, "Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zaviyelerinin Kapatılması", Türk Kültürü ve Hacı Beştaş Veli Araştırma Dergisi, C.1, S.34, Ankara, 2005, s.2.

⁷³ Ruveyda Nida Yıldırım, "II. Mahmut Dönemi Islahat Hareketleri", (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi) Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Elazığ, 2006, s. 70.

⁷⁴ Hacı Salman, "İdadi Mekteplerinin Tarihi Gelişim" (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara, s.10.

yanı sıra siyaset, ilim ve askerlik konusunda gerilemeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti bu dönemde çöküşün eşiğindedir, bunun üzerine Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir⁷⁵.

Tanzimat Fermanından sonra eğitim gibi konuların daha detaylı yer aldığı Islahat Fermanı, Sultan Abdülmecit tarafından 28 Şubat 1856 tarihinde yayınlamıştır. Tanzimat Fermanı içerisinde sağlanan reformları genişletmeyi amaçlamıştır. Osmanlı uyruğunda olan herkesin devlet tarafından açılan askeri ve sivil okullarına girebileceğini, her azınlık grubunun eğitim ve sanat okulu açabileceğini bu fermanla kabul edilmiştir. Müslüman ve Gayri Müslimlerin eşitlikleri daha çok bu dönemde ortaya çıkmıştır⁷⁶.

II. Abdülhamit 1876 yılında tahta çıktığı zaman devletin eğitim sisteminin düzeni işlemektedir. 1877 yılında Osmanlı-Rus savaşları sebebiyle Osmanlı'da maddi sıkıntılar daha çok artmıştır. Fakat II. Abdülhamit Dönemi'nde eğitim alanında yapılan yeniliklerle askeri rüştiyeler merkezlerden taşralara kadar inşa edilmiştir⁷⁷. Tanzimat Dönemi'nde İstanbul dışında okullar olmadığı bilinmektedir. Ordunun subay ihtiyacını karşılayabilmek için toplumun katmanları arasında irtibatı sağlamak amacıyla taşralarda askeri rüştiye ve idadilerin yapımlarına bu dönemde devam edilmiştir⁷⁸. Kanun-i Esasi Anayasası 1875 yılında hazırlanmıştır. Bu yasaya göre ilköğretim kız ve erkek çocuklarına mecbur kılınmıştır⁷⁹.

II. Abdülhamit, İstanbul başta olmak üzere imar ve kentsel sorunlara önem vermiştir. 1877 yılında İstanbul Belediye Kanunu, 1882'de Ebniye Nizamnamesini yürürlüğe koymuştur. Kent merkezleri başta olmak üzere idadi ve rüştiye mekteplerini açtırmıştır⁸⁰.

⁷⁵ Bilal Eryılmaz, *Tanzimat ve Yönetiminde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, s.91.

⁷⁶ Selçuk Akşin Somel, "Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Osmanlı Eğitim Düzeninde Dönüşümler; 150.Yıldönümün de Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması 1853-1856", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, 2007, İstanbul, s.

⁷⁷Büşra Karataşer, "Sultan II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Politikası Hakkında Bir Değerlendirme", *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of SocialScience*, 2017, C.57, S.1, s.427.

⁷⁸ Ahmet Turan Alkan, *II. Abdülhamid Modernleşme Sürecinde İstanbul: II. Abdülhamid ve Ordu*, İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Yayınları, 2010, Editör: Coşkun Yılmaz, s.266.

⁷⁹ Halil İbrahim Kaplan, "Salnamelere göre Adana (1800-1900)". (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta, 2011, s.104.

⁸⁰ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, 36 Osmanlı Padişahı, Oğlak Bilimsel Kitaplar, 1999, s.479.

II. Meşrutiyet 23 Temmuz 1908 yılında ilan etmiştir. Meşrutiyetle birlikte idadiler, rüştiye sınıflarını da içerisine alarak ortaöğretim görevine başlamıştır. II. Meşrutiyetten sonra Osmanlı Devleti'nde 14 Ekim 1910 tarihinde "İdadiler", "Sultani" olarak eğitim vermeye başlamıştır. İlk İdadilerden Sultaniye çevrilen okulların arasında Adana İdadisi dışında İstanbul, Edirne, Adana, Aydın (İzmir), Üsküb, Bursa, Beyrut, Haleb, Selanik, Trabzon, Mamuretülaziz ve Kastamonu İdadileri de bulunmaktadır⁸¹.

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamında etkili olan, okul Selanik Askeri Rüştiye'sidir. 1884 yılında açılan Selanik Askeri Rüştiyesinde de diğer askeri rüştiyelerde olduğu gibi, Mustafa Kemal'in kişisel gelişimine ve sonraki yıllarda liderliğine katkı sağlayacak bir eğitim, öğretim programı uygulanmıştır⁸². Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde 1923 yılında Maarif Vekâleti Milli Eğitim Bakanlığı Telif ve Teklif hakkı başkanlığına atanan Ziya Gökalp, liselerin ıslahı için heyet-i ilmiye'nin toplanmasını sağlamıştır. Sultani mekteplerinin adını "*Lise*" olarak değiştirerek, yeni müfredatlar ve kitaplar hazırlanmıştır. "Türk Medeniyeti Tarihi" adlı kitabın hazırlanmasını üstlenen Gökalp'in eserin 2.cildini tamamlamaya ömrü yetmemiştir⁸³. Aynı dönem içerisinde mahalle mektepleri, medreseler de kapatılmıştır. Rüştiye ve İdadiler üç yıl ortaokul, üç yıl lise haline getirilerek yapılandırılmıştır⁸⁴.

Osmanlı Dönemi'nde eğitim sisteminde alınan kararlarla birlikte Adana Askeri Rüştiyesi, sırasıyla Mekteb-i Mülkiye-i İdadi, Sultani olarak eğitim vermiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Adana Lisesi, 1931 yılında Adana Erkek Lisesi, 1932 yılında Adana Kız Lisesi olarak eğitim vermeye başlamıştır. Yapının geçirmiş olduğu işlevsel değişiklikler, tescil kararı, mimari özellikleri ve dönüşüm süreci 4.Bölüm'de aktarılmıştır.

⁸¹ Fatih Demirel, "II.Meşrutiyetten Sonra Osmanlı'da Orta Öğretim: Sultaniler", Tarih İncelemeleri Dergisi, C.27, S.2, 2012, s.343.

⁸² Ali Güler, Sarı Paşa. İnsan Atatürk, Berikan yayınevi, Ankara, 2007, s. 63-64.

⁸³ Serdar Sağlam, Ziya Gökalp: Temel Fikirleri ve Sosyolojik Yaklaşımı, Net Kitapçılık Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 37.

⁸⁴ Cengiz Dönmez, "Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi'nde Ortaöğretim", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Elazığ, 2005, S.14, s.259.

3.2. Osmanlı Dönemi'nde Askeri Rüştüyelerin Mimari Özellikleri (Mekteb-i Mülkiye-i İdadi, Sultani ve Lise)

II. Mahmut Dönemi'nde Türkiye'de ampir stil, uygulanmaya başlamış ve hızla yayılmıştır. Bu dönemde yetişmekte olan mimarlar, ampir mimarlığın içerisinde yer alan Yunan ve Roma mimarisine benzer, cephedeki öğeleri ve bezemeleri Klasik Osmanlı Mimari anlayışıyla yorumlamışlardır. XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı barok mimarisi ile ampir stili uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamalar diğer ülkelerdeki ampir stilinden farklı karakterde bir mimarlık stili olarak ortaya çıkarmış ve Osmanlı-Türk ampri olarak tanımlanmıştır.

Abdülmecit'in Dönemi'nde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile yönetim ve eğitim sistemi değişmeye başlamıştır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ve 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanıyla devlet yönetimlerinde merkezileşme çabaları artmıştır. Toplum ve devlet arasındaki değişikliklerle birlikte, ihtiyaçların artması yeni yapılarda form ve plan şemalarını ortaya çıkarmıştır. Başta askeri yapılar olmak üzere resmi yapılar, sağlık kuruluşları gibi yeni yapılar yapılmıştır. III. Selim Dönemi'nde yapıların ahşap, II. Mahmut ve Abdülmecit Dönemi'nde 1828–53 arasında kâgir olarak yeniden inşa edildiği bilinmektedir. Yeni yapılan askeri yapılar ilk olarak İstanbul'un farklı bölgelerinde inşa edilmiştir. İstanbul'da 1826 sonrası 1 idarî yapı, 17 karakol, 14 kışla, 11 okul, 4 fabrika, 4 silahhane, 2 depo ve 3 fırın olmak üzere toplam 68 adet askeri yapı inşa edilmiştir. İlk başlarda ahşap olarak inşa edilen yapılar XVIII. yüzyılda Avrupa kışla mimarisinden esinlenen Osmanlı Devleti'nin kışla yapılarında ortada bir avlunun yer aldığı plan tipi olarak dikdörtgen ve kare olarak, kâgir malzemeyle 2 veya 3 katlı simetrik olarak inşa edilmiştir⁸⁵.

II. Abdülhamit Dönemi'nde imar çalışmalarında sayıca fazla gayrimüslim ve batı kökenli mimar bulunmuştur. Balyan ailesi dışında, Raimondo D'Aronco, Fransız Alexandre Vallauray, Alman Jachmund dönemin ünlü mimarlarıdır. Osmanlı mimarisine bu dönem Doğu- Batı ilişkileriyle yeni bir bakış açısı olan, eklektik üslup uygulanmıştır. Merkez olan İstanbul'daki mimari anlayış taşralara örnek teşkil etmiştir. Benzer mimari üsluplar ortaya koyulmaya çalışırken yapılar taşrada

⁸⁵ Ali Dost Ertuğrul, "XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Tipleri", Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi, 2009, c.7, s.13, s. 298.

Anadolu'nun yöresel anlayış tarzıyla birleşerek büyük veya küçük ölçekli olarak bölgelerin kendine has özellikleri ortaya çıkarılmıştır⁸⁶. II. Abdülhamit Dönemi'nde genel olarak yapılarda Neo-klasik stil hâkimdir. Bunun yanı sıra barok, oryantalist ve yerel detaylar göze çarpmaktadır⁸⁷.

II. Abdülhamit Dönemi'nde sayıları artan rüştiyelerin dönemin diğer yapıları gibi değişik üsluplarla inşa edilmiştir. Askeri yapıların konumları ile ilgili olarak okullar genel olarak yer seçiminde idari, sosyal, vb. açılardan ya deniz kenarında inşa edildiği ya da devletin diğer resmi ve idari yapılarına yakın inşa edildiği bilinmektedir⁸⁸.

Adana Askeri Rüştiyesi ile birlikte değerlendirilmek üzere Osmanlı Dönemi'nde XIX. yüzyılda yapılan, askeri rüştiyelerden üç tanesi bu tez kapsamında örnek seçilmiştir. Bu okullar, Abdülaziz Dönemi'nde merkez İstanbul'da yapılan Fatih Askeri Rüştiyesi, II. Abdülhamit Dönemi'nde yapılan, Kastamonu Askeri Rüştiye- Mekteb-i Mülkiye İdadisi ve Kayseri Askeri Rüştiyesi- Mekteb-i Mülkiye İdadisi olarak belirlenmiştir. Bu bölümde yapıların tarihsel gelişimi ve mimari özellikleri aktarılmıştır.

3.2.1. Fatih Askeri Rüştiyesi

Fatih Askeri Rüştiyesi, XIX. yüzyılda Abdülaziz tarafından 1875-76 yılında yapılmıştır. Ayrıca İstanbul'da askeri okul olarak inşa edilen altı askeri rüştiyeden birisidir⁸⁹. Cumhuriyetin ilanına kadar Köprülü Okulu, Kız Sanat Okulu, Abdülaziz Rüştiyesi olarak tarihi binada eğitim vermeye devam edilmiştir⁹⁰.

⁸⁶ Şevki Duymaz, Sultan II. Abdülhamit Dönemi: Siyaset-İktisat-Dış Politika-Kültür-Eğitim, II. Abdülhamit Dönemi'nde İmar, İzu Yayınları, 2019, s.401.

⁸⁷ Önder Aydın, “Mimarlık, Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/ İmparatorluğu Temsil Eden Semboller (1)” Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Yayını, Mimarlık 364 Dergisi, Mart-Nisan 2012.

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=378&RecID=2910>

⁸⁸Aynur Çiftçi, “XIX. Yüzyılda İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapıların Mimari Özellikleri ve Kültür Varlıkları Değerleri”, Mimarist, İstanbul, 2017, s.60.

⁸⁹ Esmâ İğus, “II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları Ve Askeri Rüşdiyeler”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi ve Kuramı Doktora Programı, İstanbul, 2018, s. 122.

⁹⁰ T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli, M.E.B., İstanbul. s.315.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte 1924- 1925 yılında Fatih Askeri Rüştüyesi, “*Fatih 13. İlkokul*” adını almış, ilerleyen zamanlarda adı “*Fatih İlkokulu*” olarak değiştirilmiştir. 1997 yılında ise “*Fatih İlköğretim Okulu*” olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Fatih Askeri Rüştüyesi, 1967 yılı depreminden sonra 1968- 1969 tarihlerinde onarımdan geçmiştir. Mülkiyeti ise Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ait olan Fatih Askeri Rüştüyesi, Koruma Kurulu’nun 16.09.1987 tarih ve 3618 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir⁹¹.

Fatih Askeri Rüştüyesi 2 katlı ve kâgir olarak inşa edilmiştir. Kuzey, doğu ve batı cepheleri giriş cephesine göre daha sade düzenlemeye sahiptir. Fatih Askeri Rüştüyesi, Soğukçeşme Askeri Rüştüyesi ve Kocamustafapaşa Askeri Rüştüye’sinde benzer cephe düzenlemeleri uygulanmıştır⁹².

Fatih Askeri Rüştüyesi’nin ana girişi güneydoğu cephesinde yer almaktadır. Ana giriş kapısından önce yüksek kaideli altı adet Toskana* tarzı sütun bulunmaktadır⁹³. Birinci katta, ana küteden dışarı taşırtılarak cepheye hareketlilik kazandıran çıkma bölümü bulunmaktadır. Çıkma bölümü, ana giriş kapısının önünde bulunan, kaideli altı adet Toskana tarzı sütunların üzerine denk gelmektedir. Ana giriş kapısı yarım daire kemerli formda düzenlenmiştir. Çıkma bölümü, cumba karakterinde kapalı bir bölümdür. Kapalı bölümün tam ortasında yarım daire biçiminde niş bulunmaktadır. Bu nişte yapının 1875-1876 tarihinde yapıldığına dair bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede, Sultan Abdülaziz’in tuğra ve madalyonu göze çarpmaktadır⁹⁴. Yapının pencereleri yarım daire kemer formunda yapılmıştır. Çatı, kırma çatı özelliğini taşımaktadır. Üzeri kiremit kaplı olup, çevresi parapet duvarlarla saklanmıştır (Resim 1) .

⁹¹ İğus, a.g.e.2018, s.122

⁹² İğus, a.g.e. 2018, s. 127

* Toskana; Esasen İtalyan olan Toskana düzeninden farklı değildir. Ancak frizi yalın, sütun başlıkları kabarık astragal silmeleriyle biraz daha karmaşıktır. Bu düzen Rönesans’ta çok revaçtaçtıydı. Toskananın büyük ölçekli türevine Devsütün düzeni denilmektedir.

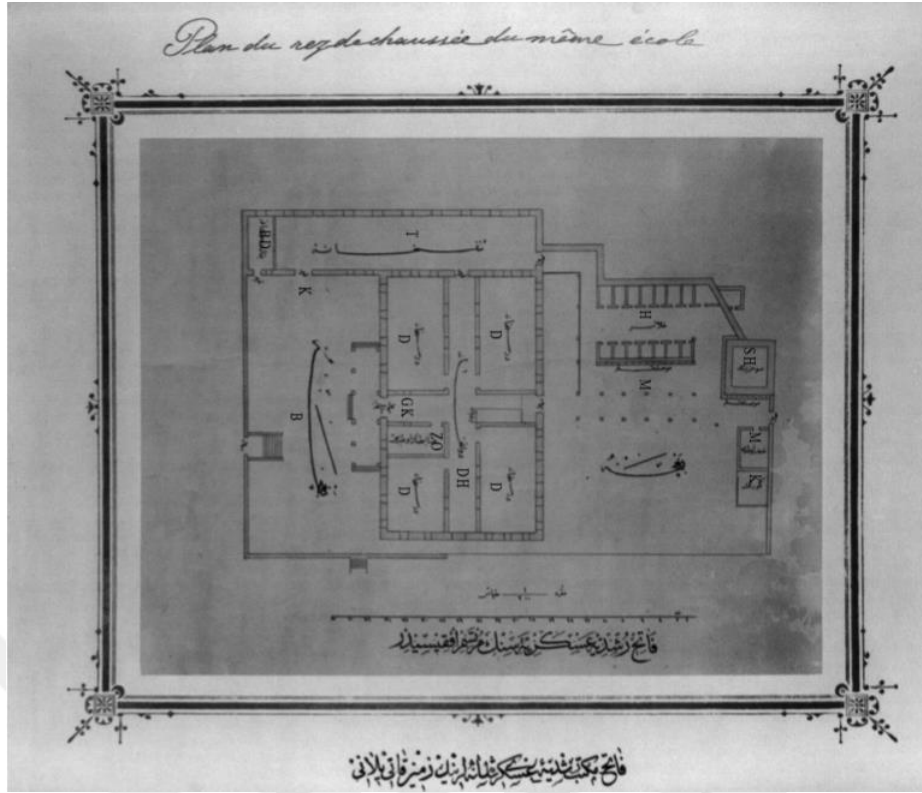
⁹³ Carol Davidson Cragoe, Binalar Nasıl Okunur, Yem Kitapevi, İstanbul, 2011, s.77.

⁹⁴ İğus, a.g.e, 2018, s.127.

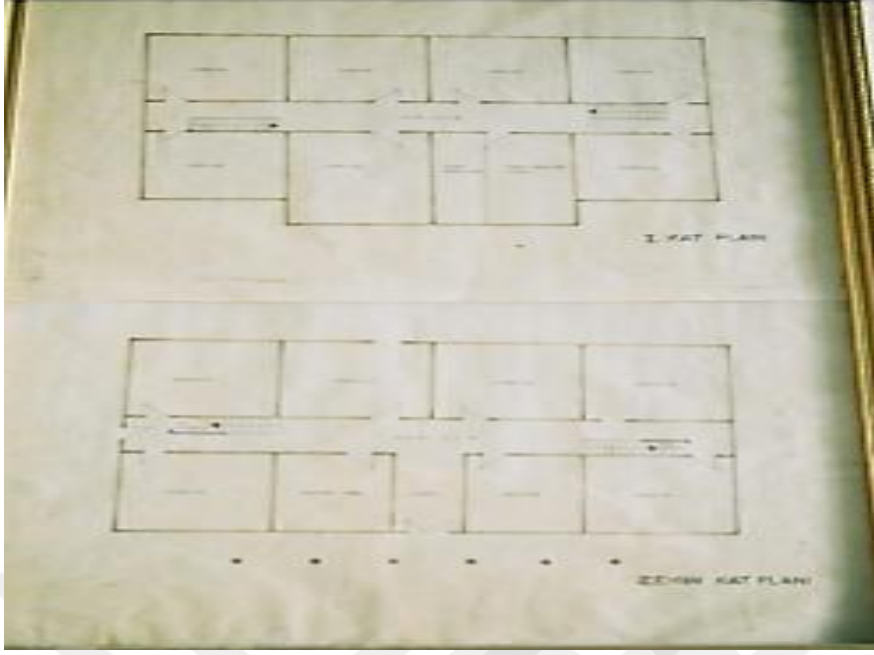
Resim 1. Fatih Mekteb-i Rüşdiye-i Askeri Cephe Görünüşü
(Esmâ İğus, a.g.e., s.364).

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan Fatih Askeri Rüştiyesi'nin ilk planında, çıkma bölümünün altında bulunan ana giriş kapısından girildiğinde t formunda bir hol bulunmaktadır. Dört sınıfı olan okulun mekân dağılımı bu hol üzerinde karşılıklı olarak tasarlanmıştır. Ayrıca bahçeye açılmak üzere holün solunda bir kapı daha olduğu görülmektedir. Giriş kapısının tam karşısında bir kapı daha olduğu ve bu kapının yanında birinci kata ulaşım sağlayan merdivenlerin olduğu gözlenmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Fatih Mekteb-i Rüşdiye-i Askeri İlk Planı
(Fotoğraf: Esmâ İğus, a.g.e. s.363)

Fatih İlköğretim Okulu'nun günümüzdeki yerleşim planında ise dört sınıf yerine (Şekil 1), sekiz sınıf bulunmaktadır (Şekil 2). Günümüzdeki plan şemasından, anlaşıldığı üzere sınıflar kendi içerisinde ikiye bölünmüştür. Girişin tam karşısında bulunan merdivenlerin ve kapının iptali sağlanarak hol üzerinde sağ ve sol olmak üzere yeniden yapıldığı görülmektedir. Holün sol kanadında bulunan kapı ise aynı şekilde durmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Fatih İlköğretim Okulu'nun (Fatih Askeri Rüştüyesi) Günümüzdeki Yerleşim Planı
(Fotoğraf: Esmâ İğus, a.g.e., s. 370)

3.2.2. Kastamonu Askeri Rüştüye- Mekteb-i Mülkiye İdadisi

II. Abdülhamit Dönemi'nde Kastamonu Valisi Abdurrahman Nurettin Paşa tarafından, 1885 yılında yapının temeli atılmıştır. Okul halkın maddi destekleriyle inşa edilirken, yapıyla ilgilenen Bogos Kalfa 1886 yılında vefat etmiştir. Bu yüzden yapı dört yılda tamamlanmıştır. Yapının yanında dere bulunmaktadır. Yapının dereye bakan cepheleri, kaymayı engellemek amacıyla sağlamlaştırılmıştır⁹⁵.

Kastamonu Mektebi İdadisi, ilk olarak Askeri Rüştüye binasında 2 sınıf olarak açılmıştır. 1888 yılında sınıf sayısı üç, 1891-92 yılında beş sınıf olarak eğitim vermiştir. Aynı dönem yatılıya çevrilen idadi, 1912-13 yılında diğer eğitim veren okullar gibi İdadiden Sultaniye çevrilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim alanında yaptığı düzenlemelerle Cumhuriyet Dönemi'nde Sultaniden Liseye çevrilmiştir⁹⁶ (Resim 4).

⁹⁵ Lütfiye Göktaş Kaya ve Muhammet Özkurt "19.-20. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Eğitim Yapıları: Kastamonu Merkez Mekteb-i İdadî, Mekteb-i Sanayi, Rum Mektebi", Asos The Journal of Academic Social Science, Elazığ, 2018, Yıl: 6, S.73, s.42.

⁹⁶ Kastomonu Lisesi, <http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1885-ABDURRAHMAN-PASA-LISESI.html> (Erişim 10,03.2020)

Resim 2. Kastamonu Lisesi, 1920'li Yıllar

(http://wowturkey.com/t.php?p=tr229/gokhanas_Kastamonu_Kart_5.jpg, 20.05.2019)

Kastamonu merkezde Cebrazil Mahallesi, Hükümet Caddesi'nde yer alan yapı 174 ada, 24 parselde kayıtlıdır. Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 14.5.1990 tarih ve 1223 sayılı kararı ile tescillenmiştir. 2009 yılında yeniden restore edilmiştir⁹⁷. Günümüzde halen Kastamonu Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmaktadır.

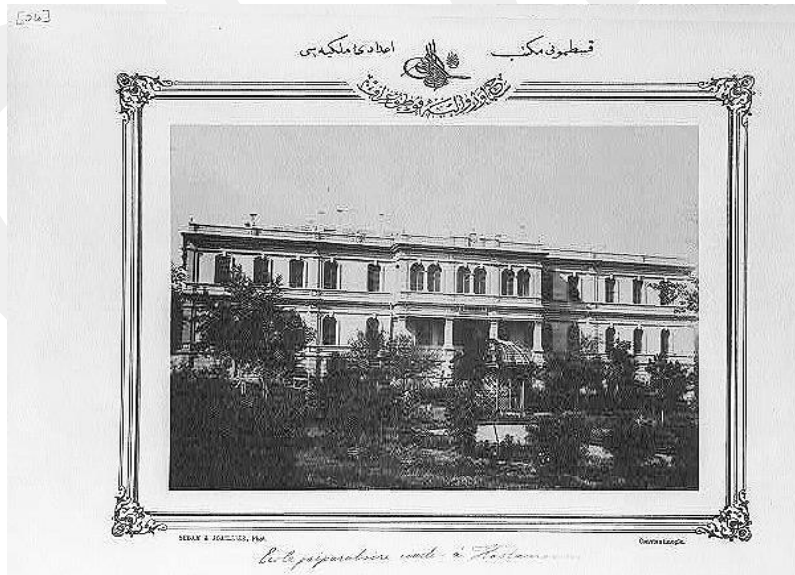
Kastamonu (Askeri Rüştüye) Mektebi Mülkiye İdadisi,3 katlı ve kâgir olarak inşa edilmiştir. Doğu, batı ve güney cepheleri giriş cephesine göre daha sade olarak düzenlenmiştir. Ayrıca Kastamonu (Askeri Rüştüye) Mektebi Mülkiye İdadisi günümüzde olmayan Kastamonu Vilayet Matbaası (Resim 4) cephe özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Buradan anlaşıldığı üzere Kastamonu vilayetinde dönemin mimari anlayışıyla yapılar birbiriyle etkileşim halindedir.

⁹⁷ Kastamonu Projeleri, <https://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/menu-yitdb-yapilmis-projeler-tr> (Erişim 10.06.2019).

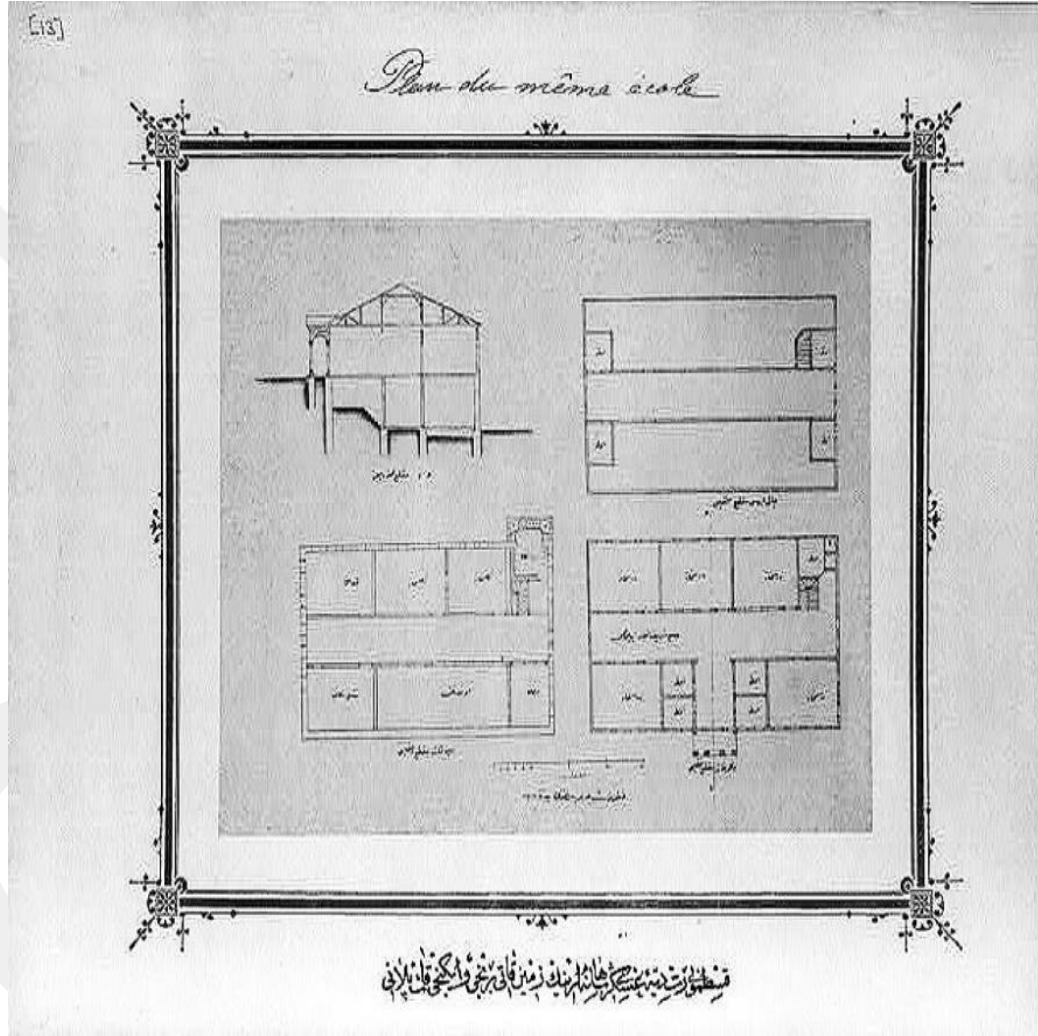
Resim 3. Kastamonu Vilayet Matbaası
(Kaya ve Özkurt, a.g.m. s.51).

Kastamonu (Askeri Rüştîye) Mektebi Mülkiye İdadisi dikdörtgen bir formda olup, ana girişi kuzey cephesinde, yer almaktadır. Cephelerin döşeme hizasında yatay iki ve üçer pencere atlamalı olarak oluşturan dikey silmelerle hareketlendirilmiştir. Cephe köşeleri kesme taş kaplama ile daha belirgin bir hale getirilmiştir. Ana giriş kapısından önce dört adet dikdörtgen düzenlemeye sahip sütun bulunmaktadır. Birinci katta ana kütlede dışarı taşırılarak cepheye hareketlilik kazandıran çıkma bölümü ana giriş kapısından önce bulunan sütunların üzerine denk gelmektedir. Ana giriş kapısı yarım daire formunda olup, üstünde bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede yapı hakkında bilgiler verilmektedir. Pencereleri yarım daire formunda yapılmış ve kilit taşı bulunmaktadır. Çatı parapet duvarlar arkasına gizlenmiş kırma çatıdır (Resim 5).

Resim 4. Kastamonu Mekteb-i Mülkiye-i İdadisi Ana Giriş Cephesi 1888-1893
(II. Abdülhamit koleksiyonu <https://www.loc.gov/item/2001699228/>, 08.12.2019)

Yapının ilk planında adı “Kastamonu Rüştiye-yi Askeri” olarak geçmektedir (Şekil 3). Ancak yapının kitabesinde “Mekteb-i İdadi-î Mülki” olarak yapıldığı yazmaktadır⁹⁸. İlk plan şeması dikdörtgen bir formda tasarlandığı görülmektedir. Merdivenler koridorun sağında inşa edilmiştir. Bu merdiven bodrum katan zemin kata ulaşım sağlamaktadır. Aynı merdiven birinci katta da devam etmektedir (Şekil 3).

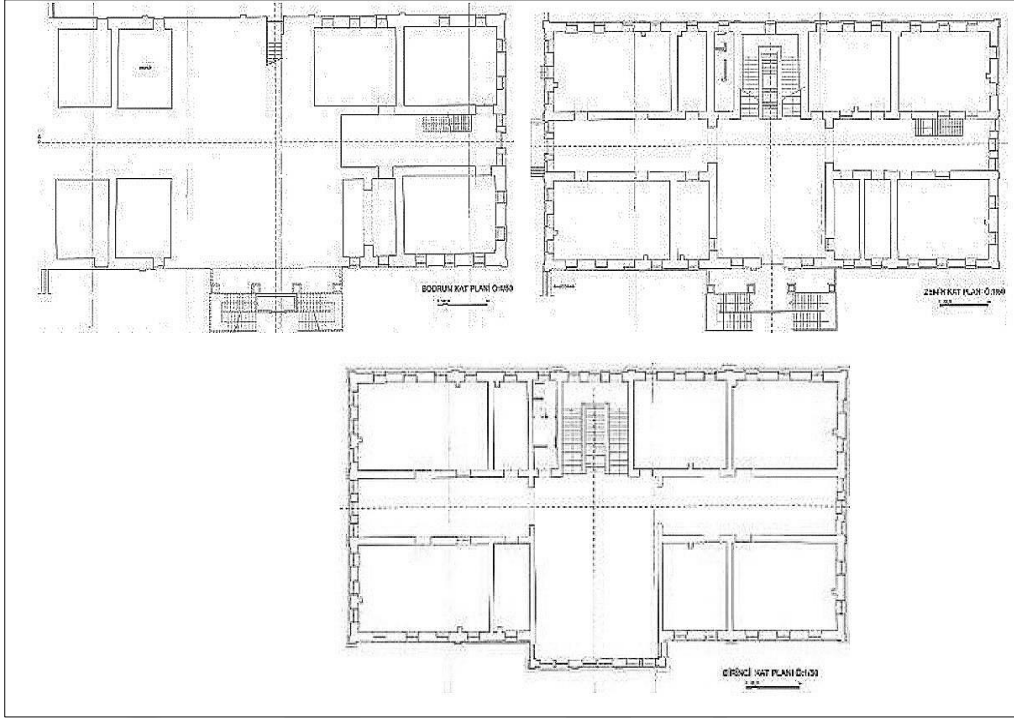
Şekil 3. Kastamonu Askeri Rüştiye İlk Planı.

(II.Abdülhamid Koleksiyonu; <https://www.loc.gov/item/2001698205/>)

1935 yılındaki tapu senesinde bodrum katında yemekhane olduğu zemin katında on iki oda ve su deposu olduğu, birinci katında, on iki oda ve üç salona sahip

⁹⁸ Kaya ve Özkurt, a.g.m., 2019, s.42.

olduğu bilinmektedir⁹⁹. Daha sonraki yıllarda Kastamonu Askeri Rüştüyesi'nin bodrumdan zemin kata ulaşım sağlayan merdivenlerin aynı yerde olduğu ancak zemin kattan birinci kata erişim sağlayan merdivenlerinin girişin tam karşısına sonradan yapıldığı görülmektedir. Yapının tarihsel süreç içerisinde işlevsel değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Kastamonu Mektebi Mülkiye İdadisi Bodrum, Zemin, Birinci Kat Planları
(Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Aktaran: Kaya ve Özkurt, a.g.m. 2019, s.42.)

Araştırma sırasında konu ile alakalı yapılan bir çalışmada aynı plan kullanılarak Kastamonu Askeri Rüştüyesi'nin ilk ahşap olarak yapıldığı ve gününüze ulaşmadığı yazmaktadır¹⁰⁰ Ancak yapılan bir diğer çalışmada¹⁰¹ idadi dönemine ait plana ulaşılmıştır. (Şekil 4) Her iki planın (Şekil 3,4) merdiven dağılımları incelendiğinde odaların bölündüğü gözlemlenmiştir.

⁹⁹ Kaya ve Özkurt, a.g.m., 2019, s.42

¹⁰⁰ İğus, a.g.e., 2019, s. 34.

¹⁰¹ Kaya ve Özkurt, a.g.m., 2019, s.42,

3.2.3. Kayseri Askeri Rüştiyesi- Mekteb-i Mülkiye İdadisi

Kayseri Askeri Rüştiyesi ilk olarak II. Abdülhamit Dönemi'nde 1893 yılında bugünkü Kurşunlu Camii civarında Seyfullah Efendi Konağı'nda rüştiye olarak açılmıştır. Okulun öğrenci sayısının artması üzerine, "Derece-i ûlâ Mekteb-i Mülkiye İdadisi" yani tez kapsamında incelenen binanın temeli donanma Vekili Ahmet Paşa tarafından 1903 yılında atılmıştır. 1910 yıllarında çekilmiş bir fotoğrafta yapının henüz 1. katı yapılmamıştır (Resim 5).

Resim 5. Kayseri Lisesi'nin 1910'lu yıllarındaki görünüşü
(Hikmet Eldek Güner, Liseden Müzeye, Eğitimden Tüketime; Kayseri Lisesi'nin Milli mücadele Müzesi'ne Dönüşümü, s.78).

Osmanlının son dönemlerinde görülen neo-klasik mimari özelliğine göre yapılan lisenin ilk önce birinci katı yapılmış, ikinci katı ise 1916 yılında tamamlanmıştır.¹⁰² Burada bahsedilen birinci kat zemin kat, ikinci kat ise 1. kattır. 1925 yıllarındaki çekilen bir fotoğrafta yapının zemin ve birinci katı olmak üzere tamamı yansımaktadır. Burada tarihi yapının zaman içerisinde inşa edilmesi söz konusudur (Resim 6).

¹⁰² T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Tarihi 100 Lise Kitabı, Melikgazi Kayseri Lisesi, <http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1893-MELIKGAZI-KAYSERI-LISESI.html>, (Erişim, 10.05.2020).

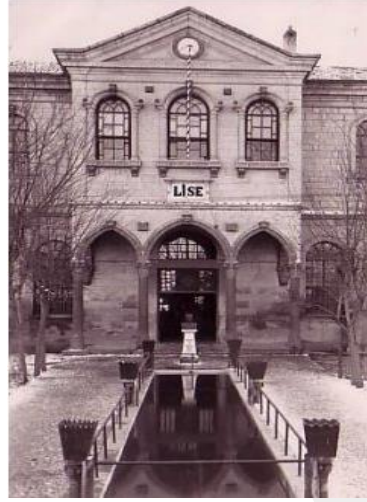
Resim 6. Kayseri Lisesi'nin 1925'li yıllarındaki görünüşü
(Hikmet Eldek Güner, a.g.m., s.78).

Eğitimde artış olması sebebiyle, 1927 yılında yanında bulunan parseller satın alınarak yemekhane, yatakhane, gösteri salonu vb. olarak kullanılmıştır. 1956-57 yılında yeni öğretim yapısı 1965-66 yıllarında pansiyon binası ve 1976-77 yılında konferans salonu yapılmıştır. Zaman içerisinde yapımını tamamlayan bina Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren "Kayseri Lisesi" olarak uzun süre eğitim vermiştir¹⁰³. Ayrıca 1921 yılında Ankara Sultanisi ile birleştirilerek 12 yıllık tam teşkilâtı yatılı sultanî durumuna getirildiği bilinmektedir¹⁰⁴.

Kayseri (Askeri Rüştüyesi) Mekteb-i Mülkiye İdadisi 2 katlı ve kâgir olarak yapılmıştır. Cephelerin her bir köşesi, kütleli biçimde çıkma bölümü ile vurgulanmış ve birinci kat kotundan tüm cepheler yatay silme ile çevrelenmiştir. Ana giriş kapısından önce dört tane sütun ve arkad bulunmaktadır. Sütunların başlıkları korint düzende yapılmıştır. Birinci katta çıkma bölümü üçgen alınlıklı olarak yapılmış olup, üç kemerli formda penceresi bulunmaktadır. Çıkma bölümüne denk gelen üç pencere, yapının diğer pencerelerine göre neo klasik dekoratif detaylar içermektedir. Bu çıkma bölümünün altına sütunlar denk gelmektedir. Ana giriş kapısı dikdörtgen formda olup, yapının pencereleri kemerli formda ve kilit taşı bulunmaktadır.

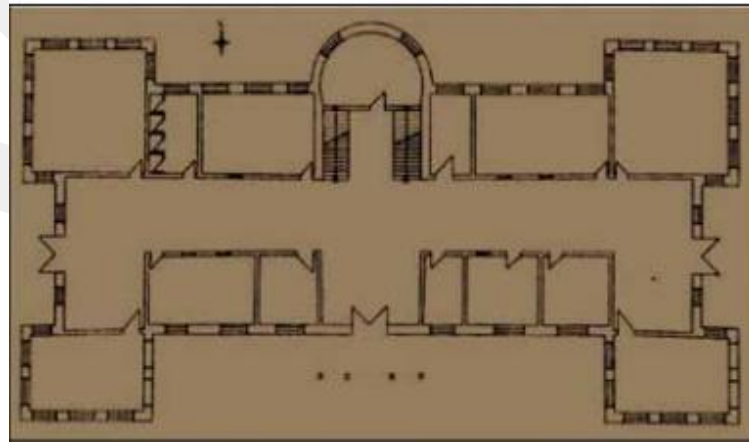
¹⁰³Hikmet Eldek Güner, "Liseden Müzeye, Eğitimden Tüketime; Kayseri Lisesi'nin Milli Mücadele Müzesi'ne Dönüşümü", Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 2017, s.78.

¹⁰⁴ T.C Kültür Turizm Bakanlığı, <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-189662/milli-mucadele-muzesi.html> (Erişim 3.4.2020).

Resim 7. Kayseri Lisesi Ana Giriş Cephesi
(<http://erkut38.blogcu.com/kayseri-lisesi/3941305>, 8.05.2020)

Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin plan şeması dikdörtgen ve orta merkezli olarak yapılmıştır. Ortada yer alan uzun sirkülasyon hattının iki ucu bahçeye açılmaktadır. Merdiven ana girişin tam batı ve doğu duvarında bulunmaktadır. Dört köşede bulunan çıkma bölümlerinin her ikisi simetrik olarak yapılmış ve aralarında koridor oluşturmuştur. Plan şemasında 8 mekâna sahip olduğu, dört köşede bulunan çıkma bölümleri dışında koridorun ana hat üzerinde bulunan dört odasının kendi içerisinde bölünerek mekânlar oluşturulduğu düşünülmektedir. Yapıya sonradan eklenen birinci kata zemin katın plan şeması uygulanmıştır. Yeniden işlevlendirilen yapının dönüşümü ile birlikte Milli Mücadele Müzesi olarak kente kazanımı gerçekleştirilmiştir.

Şekil 5. Kayseri Mekteb-i Mülkiye İdadisi, Zemin Kat Planı
(Hikmet Eldek Güner, a.g.m., s.77)

Bundan sonraki bölümde tezin araştırma konusu olan Adana Askeri Rüştiyesi'nin, tarihi gelişimi, işlevsel değişiklikleri, mimari özellikleri ve dönüşüm süreci detaylı olarak aktarılmıştır. Bu bölümde örnek seçilen Askeri Okullar ile Adana Askeri Rüştiyesi'nin mimari özellikleri ve karşılaştırmaları değerlendirme bölümünde incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADANA KIZ LİSESİ'NİN (ASKERİ RÜŞTİYE) KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA DÖNÜŞÜMÜNÜN MEKÂNSAL ANALİZİ

III. Derece Arkeolojik Sit içinde bulunan Adana Kız Lisesi Binası, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından, 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereği korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak 1992 yılında tescillenmiştir. Bu bölümde Askeri Rüştüye olarak inşa edilen tarihi yapının bulunduğu konum, tarihi çevresi, geçirdiği işlevsel değişiklikler incelenerek, yapının mimari özellikleri ve dönüşüm süreci aktarılmıştır. Dönüşüm süreci cephe ve plan dönüşümü olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Ayrıca tezin ana konusu ile alakalı literatürde daha önce bir çalışma olmadığı için tarihi yapının yerinde yapılan incelemeleri ve araştırmada aktarılan belgeler bağlı bulunduğu kurumlar tarafından alınan izinlerle sağlanmıştır.

4.1. Adana Askeri Rüştüyesi'nin Konumu ve Tarihi Çevresi

Adana, Türkiye'nin güneyinde bulunan Akdeniz bölgesinin batısında yer almaktadır. Toros dağlarının güneyinde yer alan, Çukurova bölgesinin yerleşiminde Seyhan Nehri önemli rol oynamıştır. Bunun sebebi ise nehirlerin ulaşım için kullanılması ve su ihtiyacının karşılanmasıdır. Aynı zamanda tarıma elverişli toprakları bulunmaktadır¹⁰⁵.

Burada bulunan Tepebağ Höyük, Adana'nın en eski yerleşim alanını oluşturmaktadır. 1967 yılında tescillenen Tepebağ Höyük, 1968 yılında tarihi kentsel alanın sınırlarının belirlendiği "Protokol Alanı" ana çekirdeğini oluşturmuştur. I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları ise 1974 yılında belirlenmiştir. Höyük üzerinde bulunan sivil mimarlık örneklerinin korunması için sınırlılıklar getirilerek yeni bir yapılaşmaya izin verilmemiştir. Eğer yıkılması gereken bir yapı olursa, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na (GEEAYK) başvurulması şartı konmuştur. Merkezin güneydoğusunda bulunan resmi binalar dışında tiyatro, park ve kent meydanını barındıran idari merkezde, Adana Askeri Rüştüyesi (1883) (Adana Kız

¹⁰⁵ Özlem Karsandık, Çağdaşlaşma Sürecinde Adana (1839-1876), (Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara, 2012, s.13.

Lisesi) (1932-1998), son dönemde Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılmıştır. (2006-2018) (Resim 8). Hükümet Konağı (1899-1901) gibi görkemli yapılar da mevcuttur¹⁰⁶.

Kapalı Çarşı'nın olduğu alanlar ticaret merkezli olarak kabul görmektedir. Mestan Hamamı (H-1093), Büyük Saat Kulesi (1882) Ramazanoğulları Konağı (1495), Ulu Cami (1541), Yağ Cami (1250) gibi dini, idari ve sosyal yapılar da yer almaktadır¹⁰⁷. Tüm bu yapılar Adana Kalesi etrafında bulunan Tepebağ, Kayalıbağ, Ulucami, gibi ilk yerleşim alanı olan bölgelerde gelişim göstermiştir¹⁰⁸ (Resim 9).

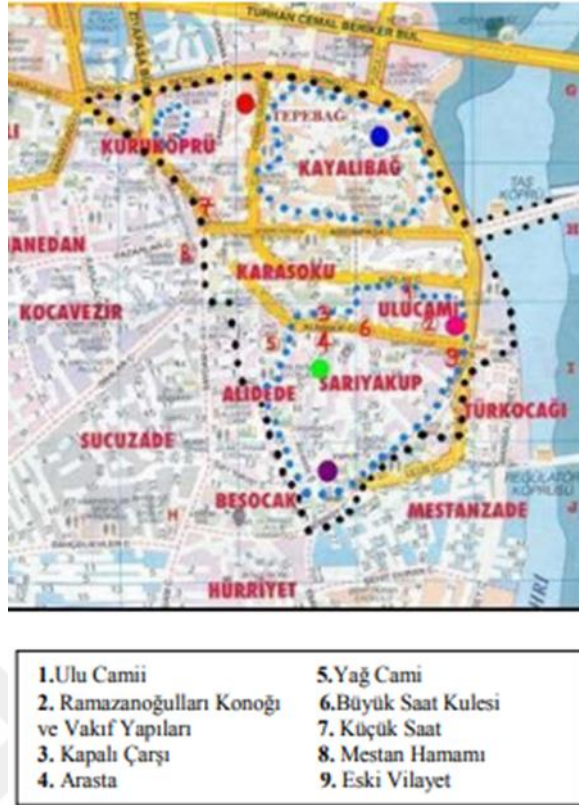

Resim 8. Adana Askeri Rüştiyesi (Kız Lisesi' nin) Konumu
(<https://www.google.com/maps/@39.9671296,32.6598656,12z>, 17.06.2019)

¹⁰⁶ İpek Durukan, Figen Karaman, Duygu Saban ve Onur Erman, "Adana Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri (2004 - 2005)", Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, S.7, 2009, s.50.

¹⁰⁷ Gülin Payaşlı Oğuz ve Işık Aksulu, "Adana Tepebağ'daki Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi, Koruma Sorunları ve Öneriler", Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.22, N. 2, 2007, s.209.

¹⁰⁸ Fatih Adıgüzel, Emin Toroğlu, Ömer Kaya, "Kentsel Gelişme ile Ulaşım İlişkisi: Adana Örneği", Turkish Studies Dergisi?, C.6, S.10, İstanbul, 2015, s.34.

Resim 9. Adana Koruma Amaçlı Plandaki III. Kentsel Sit Alanı ve Önemli Yapılar (Oğuz ve Aksulu, Adana Tepebağ'daki Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi, Koruma Sorunları ve Öneriler, s.209).

Bu yapılar arasında tezin araştırma konusu olan Adana Askeri Rüştiyesi, Tarihi Taşköprü'ye ve Seyhan Nehri'ne en yakın tarihi yapı olma özelliğini taşımaktadır (Resim 10). XVII. yüzyılda Evliya Çelebi, köprü'nün iki başındaki kâgir kulelerden bahsetmektedir¹⁰⁹. Tarihi Taşköprü Seyhan Nehri'nin ayırdığı Yüreğir ve Seyhan bölgelerini birbirine bağlayan köprü konumunda ve günümüzde trafiğe kapalıdır. Bilindiği üzere Romalılar yollara önem vermişlerdir. Hâkimiyet açısından ulaşım önemli yer edinmiştir. Tarihi Taşköprü, Romalılar tarafından IV. yüzyılda inşa edilmiştir. Adana'nın geniş bir ovada bulunması, inşaat malzemelerinin yakınlarda bulunmayacağı anlamına gelmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁹ Mehmed Zıllıoğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (13.cilt), Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1970, s. 193.

¹¹⁰ En yakın taş nehrin doğusunda Çalı Dağı'nda 12 km uzaklıkta ve 22 km uzaklıkta olan Misis'te bulunmuştur. Çalı Dağı'nda tuf, Misis'te ise sert taşlar vardır. Kullanılan taşların Çalı Dağı'ndan ve yetersiz görüldüğünde ise Misis'ten getirildiği bilinmektedir. Ramazanoğlu, a.g.e., 2009, s.310

Resim 10. Adana Seyhan Nehri, Taş Köprü ve Adana Askeri Rüştiyesi
(<http://adanacity.net/etiket/adana-nasil-bir-yer/>, 22.12.2017)

Adana Askeri Rüştiyesi'nin bulunduğu bölgede diğer önemli yapılar ise Adana geleneksel konutlarıdır. XIX. yüzyıl sonlarına kadar yolları dar, kerpiç ve tek katlı evleri olan Adana şehri, bölgedeki pamuk üretiminin gelişmesi ve sanayileşme sayesinde hızla ilerleme sürecine girmiştir. Seyhan Nehri'nin ıslahı burada önemli rol oynamış ve bu süreçler dolayısıyla mimariyi etkilemiştir. Geleneksel mimariyi oluşturan, kerpiç evler yerine daha sağlam, görkemli kâgir ve karkas sistemli 2-3 katlı evler inşa edilmiştir¹¹¹. Cephe özellikleri yalın ve sade olarak süsleme yönünden az, 2 kat plandan oluşan, balkon ve cumbaların olduğu, yer yer gösterişli kapılardan yapılmıştır. Oğuz ve Aksulu bu bölgede yapmış oldukları çalışmalar sonucunda "Geleneksel yapıların % 94'ü "Karakteristik" çalışma alanındaki tescilli geleneksel yapıların % 94'ü "Karakteristik", % 6'sı "Ender" olarak kabul edilirken, alanda "Nitelsiz" yapı olmadığını ifade etmişlerdir¹¹² (Resim 11).

¹¹¹ Payashoğlu ve Aksulu, a.g.m, 2007, s.208.

¹¹² Payashoğlu ve Aksulu, a.g.m, 2007, s.221.

Resim 11. Adana Geleneksel Konutları Cephe
(Gülin Payashoğlu ve Oğuz, Işık Aksulu, a.g.m., s.22)

Adana'nın geleneksel konutlarında, yapım tekniği olarak “*Yığma ve Ahşap Karkas*” tekniği kullanılmıştır. Yapılar giriş, ara kat ve birinci kattan oluşmaktadır. Bodrum kat kullanım oranıyla daha az kullanılmaktadır. Birçok kültüre ev sahipliği yapması nedeniyle evlerin girişleri; gayrimüslim konutlarına sokaklardan doğrudan giriş sağlarken, Müslüman konutlarına mahremiyet açısından avludan geçiş sağlanmaktadır. Zemin kat, kiler veya odunluk vb. gibi kullanılırken, zemin kat ile birinci kat arasında konumlanan ara kat, odalardan ve ihtiyaca göre bazı servis mekânlarından oluşmuştur. Birinci katta bulunan odalar, yaşamsal faaliyetlerin sürdürüldüğü odalardır. Geleneksel konutların bu odalarının plan tipi sofaların biçimlerini belirtmekle birlikte, iç sofalı ve dış sofalı olarak gruplandırılmaktadır. Tavan yükseklikleri düşük olan bu katların pencereleri kata uygun olarak küçük boyutlandırılmıştır. İç mekânları ise oda duvarlarındaki nişler, dolap kapakları ve kapılar iç mekân süsleme unsurları, yalın mimari ile oluşturulmuştur¹¹³.

1930'lu yıllarda geleneksel konutların korunduğu gözlenmiştir. Adana Geleneksel Konutları'nda 1960 yıllarından sonra modern mimarlık benimsenmiş ve 3-5 katlı apartmanların uygulamalarına başlanmıştır. Plan şemalarının tekrarlandığı ve iç sofalı konutlara, konsollara taşıtılan çıkma, cephelerde gri serpme veya taraklı

¹¹³ Nur Umar, “Adana Tepebağ-Kayalıbağ Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı Koruma Projesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İstanbul, 2010, s.16.

mozaik, balkonlar ve iç mekânlarda zeminde karo mozaik döşemelere yer verilmiştir¹¹⁴.

Anıtsal ticaret ve kamu yapıları, Ulucami ve Karasoku mahallelerinde çoğunluk göstermektedir. Özellikle XVI.yüzyılda Osmanlı yönetimi altında, Ramazanoğulları Beyliği Dönemi'nde inşa edilen Ulucami Külliyesi bulunmaktadır. Malzeme olarak taş kullanılmıştır¹¹⁵ (Resim 12).

Resim 12. Adana Ulu Cami

(<https://okuryazarim.com/adana-ulu-cami/>, 11.02.2020)

XIX. yüzyılda II. Abdülhamit Dönemi'nde, 1882 yılında tamamlanan Adana Büyük Saat Kulesinde malzeme olarak taş kullanılmıştır¹¹⁶ (Resim 13).

Resim 13. Adana Büyük Saat Kulesi

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/adana/gezilecekyer/buyuk-saat-kulesi>.)

¹¹⁴ Durukan v.d., a.g.m., 2009, s. 54.

¹¹⁵ Şehrin küçük binaların birer, ikişer katlı olduğu dönemde, Ulucami'nin iri kütlesi, kubbeleri, büyük taç kapısı ve minaresiyle kentsel doku içinde ayırt edilmektedir. Mimar Sinan Uluslararası Proje Olimpiyatları, "Kimlikli ve Kişilikli Şehirler" Türk Dünyası Mühendislik, Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı Bildiriler Kitabı, 15-18 Ekim 2010, Trabzon, s.335.

¹¹⁶ Çağrı Güntan, "II. Abdülhamit Dönemi'nde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı, İstanbul, 2007. s.57.

Hükümet Konağı, Adana Askeri Rüştüyesine en yakın olan yapıdır. Adana Kız Lisesi'nden sonra yapılan Hükümet Konağı'nda, Adana Askeri Rüştüyesi ile benzer plan şeması kullanılmıştır. II. Abdülhamit Dönemi'nde Adana Valisi Süleyman Bahri Paşa tarafından, 1899-1901 yılları arasında yaptırıldığı bilinmektedir¹¹⁷. Yapının açılışı Servet-i Fünun Dergisi'nde yayınlanan fotoğrafıyla duyurulmuştur. XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı yapılan Adana Hükümet Konağı, konum olarak Adana İdadisi (Adana Askeri Rüştüyesi) ve belediye binası gibi kamu yapılarının yoğunlaştığı, kente hâkim olunan bir bölgede yapılmıştır (Resim 14).

Resim 14. Adana Hükümet Konağı Açılışı

(Kaynak: Servet-i Fünun Dergisi, 1894 (552), sayfa: 1, 27 Eylül 1317// 10 Ekim 1901).

1936 yılında çekilen bir fotoğrafta, yapının son katının güney yönünde bulunan terasın kapatıldığı görülmektedir (Resim 15). Daha sonraki yıllarda dönemin mimari anlayışıyla cephe yenilenmiştir. Cephede bulunan kemerli ve üçgen alınlıklı pencereler, çıkma bölümü ve çatı formu dikdörtgen bir formda değiştirilmiştir (Resim 16). Mekânlarda ise bodrum katın özgünlüğünü koruduğu tespit edilmiştir. 1998 depreminden sonra 3. katta sonradan eklenen bölümler ve ek binanın yıkılmasına karar verilerek yapının özgün haline gelmesi için dönüşüm sağlanmıştır¹¹⁸.

¹¹⁷ Servet-i Fünun Dergisi, 1901, S. 1894 (552), s. 1.

¹¹⁸ Umar ve Can, a.g.m., 2010, s.533

Resim 15. Adana Hükümet Konağı II. Dönem

Resim 16. Adana Hükümet Konağı III. Dönem

(Aktaran: Nur Umar, Cengiz Can, a.g.m. s.532,533).

Kaynak: Adana Hükümet Konağı Dosyası, (Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi, s.78).

Bu bölümde Adana Askeri Rüştüyesi'nin konumu ve tarihi çevresi birlikte incelenmiştir. Tarihi yapılar buldukları kentlerin mimarisine ışık tutarak katkı sağlamakta olup çevresinde bulunan yapılarla etkileşim halindedir. Bu yüzden çevresiyle birlikte bütün olarak değerlendirilmelerinde fayda vardır. Konunun bundan sonraki kısmı değerlendirme bölümünde irdelenmiştir. Bundan sonraki bölümlerde ise Adana Askeri Rüştüyesi'nin geçirdiği işlevsel değişiklikler, mimari özellikleri ile dönüşümü aktarılmıştır.

4.2. Adana Askeri Rüştüye'sinin Geçirdiği İşlevsel Değişikler

Yapılan araştırmalar sonucunda, Adana Askeri Rüştüyesi'nin (1883) yapıldığı tarihten günümüze kadar geçirdiği işlevsel değişiklikler konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kullanımı ve tarihleriyle birlikte bir tablo oluşturularak aktarılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Adana Askeri Rüştiyesi'nin Geçirdiği İşlevsel Değişiklikler

1883	Adana Askeri Rüştiyesi
1885	Adana Mekteb-i Mülki-i İdadisi
1894-1895	Yatılı Okul Dönüşümü
II.Meşrutiyetten Sonra / 14 Ekim 1910	Adana Sultanisi
I.Dünya Savaşı Sırasında /1914-22	Askeri Depo
Cumhuriyet Dönemi Tevhid-i Tedrisat Kanunu 1923-24	Adana Lisesi
1927- 1931	Adana Erkek Lisesi
1932	Adana Kız Lisesi
1992	Tescil Kararı
1998 Depremi	Yapı boşaltılmıştır (Yeni bir binada Adana Kız Lisesi adıyla eğitim vermeye devam etmektedir).
1998-2004	Yapı atıl durumdadır.
2004	Restorasyon Projesi Kararı
2004	Kız Lisesi Müzesi ve Eğitim Hizmetlerine Yönelik Restorasyon Kararı.
2006	Restorasyon Tamamlanmış Ancak Kültür ve Sanat Merkezi Olarak Kullanıma Açılmıştır.
2018	Yapı Atıl Duruma Geçmiştir.
2018-2020	Tarihi Yapı Günümüzde Halen Kullanılmamaktadır.

(Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Yeniçeri Ocakları'nın kapatılmasından sonra, II. Abdülhamit Dönemi'nde, Askeri Rüştiyeler Osmanlı Devleti'ndeki asker ihtiyacını karşılamak üzere taşra bölgelerinde, bölgelerin valilileri tarafından yapımları başlatılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında büyük değişiklikler yaşanmış ve batı tarzı eğitimi benimseyen okullar açılmıştır. Alınan kararlarla eğitim veren, rüştiye ve idadi tarzında okullar açılmıştır. Bu okullardan biri de Adana Askeri Rüştiye'sidir. XIX. yüzyılda, II. Abdülhamit Dönemi'nde Adana Valisi Abidin Paşa tarafından, Adana halkının iş gücü ve maddi yardımlarıyla 1881 yılında binanın temeli

atılmıştır. 1883 yılında “Adana Mekteb-i Rüşdiye-i” yani “Askeri Rüştîye” olarak tamamlanmıştır. Günümüzde bu bilgiler yapının batı cephesinde, giriş kapısının üzerinde bulunan kitabede yazılıdır (Resim 17).

Resim 17. Adana Kız Lisesi Kapının Üzerinde Kitabe
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir,2019)

“Padişah-ı Osmaniyan el-Gazi Abdülhamit Han-ı Sani'nin asr-ı humayunlarında

Adana Vilayeti Vali-i Alisi Abidin Paşa Hazretleri'nin ibkai namına her biri birer alamet-i bahire olan asar-ı hayriyeyi vücuda getiren himem-i aliye-i terakki perveranesi ve bulunabilen bazı karşılıklardan maada, vilayet ahalisinin muavenat-ı külliye-i nakdiyesiyle işbu bina-yı ali, Mekteb-i Rüştî-yi Askeri namına inşa olunmuştur.

Tarih-Arabi sene 1300 Tarih-Rumi sene 1299 -Vehbi”

Osmanlı padişahlarından Gazi ikinci Abdülhamit Hanın hükümdarlık devrinde Adana Vilayeti Yüksek (Değerli) valisi Abidin Paşa Hazretlerinin ismini kalıcı tutmak için her biri ayrı ayrı birer gözde işaret olan hayırlı eserleri ortaya koyan ve gelişme-severlik örneği yüksek gayretleri ve bazı karışıkların yanı sıra, il halkının nakit para bağıışı ve yardımlaşması ile, bu yüksek bina, Askeri Rüştîye Okulu olarak inşa edilmiştir- Tarih 1883 yılı Vehbi

Çeviri; Mine Özkan

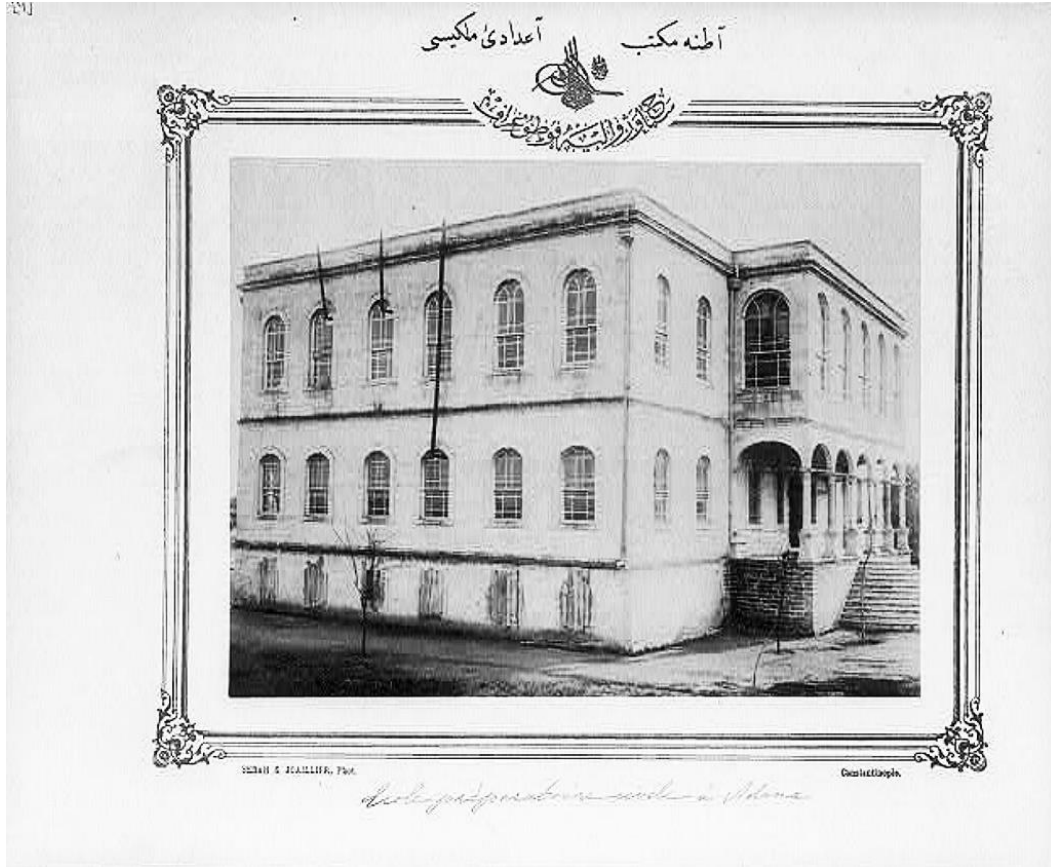
II. Abdülhamit'in koleksiyonundan ulaşılan kaynaklarda Adana Askeri Rüştiye' sinde okuyan iki öğrencinin fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğraf belge niteliği taşımaktadır (Resim 18).

Resim 18. Adana Askeri Rüştiyesinde Okuyan 2 Öğrenci
(<https://www.loc.gov/item/2001700274/>, 30.11.2019)

1885'de lise bölümü eklenerek "*Adana Mülkiye İdadi Mektebi*" adını almıştır. (Resim 19). Öğrenci sayılarının artmasıyla, İdadiler 1884-1885 yıllarında yatılı okula dönüşmüştür. Adana Mülkiye İdadi Mektebi aynı dönemde yatılı sisteme geçmiştir. 1910 yılında ise Adana Mülkiye İdadisi "*Adana Sultanisi*" olmuştur ¹¹⁹ (Resim 20).

¹¹⁹ Demirel, a.g.e. 2012, s.42.

Resim 19. Adana Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesi, 1888-1893
(Fotoğrafçı: Sebah&Kuyumcu, <https://www.loc.gov/item/2001700273/> 08.12.2019)

Resim 20. Adana Sultanisi Dönemi 1900'lü Yıllar
(Mehmet Pekcan Işık, 2017)

İdadi olduğu dönemde Servet-i Fünun Dergisi'nin kapağında yer alan bir görseli bulunmaktadır (Resim 21). Derginin görselleriyle alakalı yapılan bir çalışmada ise yapıdan şu şekilde bahsedilmiştir; “*Adana Mekteb-i Mülki-i İdadisi: Açıklama yazısında ayrıntılı bilgi yoktur. Seyhan Irmağı kenarındaki okul kargir, iki katlı, kırma çatılı bir binadır. Pencere söveleri, kat araları, bina köşeleri kesme taştan silmelerle dolgulanmıştır*”¹²⁰.

¹²⁰ Mehmet Nuhoglu, “Servet-i Fünun Dergisi'nde Türk Sanatı: Şehir Ve Mimar”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2012, s.673. .

درسهاده لسته
۱۰۰ پاره در
شرائط اشترأ
ولا پائنده سنه لکى ۱۰۰ آلى آلى
۸۰ غروش اولوب اوج آلى
پولنده قيرلرن مقوا پوروابله
کوندرلک ايجون سنوى بکرى
غروش فضله آلىر .

صاحب امتياز ومديرى
احمد احسان
شرائط اشترأ
درسهاده سنه لکى ۱۳۰ ،
الى آلى ۷۵ ، اوج آلى
۴۵ غروشدر . پوسنه ايله
کوندر بارسه ولايات بدلى
اخذ اولور .

پنجشنبه کونلرى چقار منافع ملك و دولته خادم مصور عثمانلى غزتهسى

№ : 543
Directeur-propriétaire
Ahmed IHSAN

SERVETIFUNOUN
JOURNAL ILLUSTRE TURC PARAISSANT LE JEUDI
CONSTANTINOPLÉ

11me année
BUREAUX :
78, Grand, rue de la
Sublime Porte

عدد : ۵۴۳
پنجشنبه — ۲۶ تموز سنه ۱۳۱۷
اون برنجى سنه — بکرى برنجى سنه

آطلنده سيجان نهري کنارنده مکتب ملکی اعدادينک منظرهسى
Seyhan à Adana

Resim 21. Adana'da Seyhan Nehri Kenarında Mekteb-i Mülki-i İdadinin Manzarası Serveti Fünun Dergisi, 1901

(<http://www.servetifunundergisi.com/adanada-seyhan-nehri-kenarinda-mekteb-i-mulki-i-idadinin-manzarasi/>, 20.02.2020)

I. Dünya Savaşı'nda okul boşaltılarak askeri birliğe teslim edilmiştir. Önemli mühimmat, silahlar, bu okulda toplanmış ve depo olarak kullanılmıştır. Bu dönemde okuldaki eğitim zaman zaman aksamalara uğramıştır. 1919 Fransız-İngiliz işgalinin devam ettiği sırada valilik görevindeki Nazım Bey, Adana Sultanisi Müdürü Niyazi Ramazanoğlu'ndan okuldaki Türk Bayrağı'nın indirilmesini istemiştir. Niyazi Bey ise şu şekilde cevap vermiştir; “Okul resmi bir daire değil kutsal bir müessesedir ve kültür yuvasıdır. Bayrak indirilirse hoş gitmeyen olaylar olur. Türklerin milli duygularına darbe vurulur ” İşgal yönetiminin Türk Bayrağı'nın indirilmesine, okulun öğretmen ve öğrencileri karşı gelerek direnmişlerdir. Okul müdürü dâhil olmak üzere öğretmenler, öğrenciler okulu terk ederek Kuvayı Milliye saflarına geçmişlerdir, düşmana karşı mücadele vermişlerdir. İçlerinde şehit ve gazi olanları vardır. Bu bilgiler resim öğretmeni Ferit Celal Bey'in Kuvayı Milliye kumandanı olarak öğrencileri ile birlikte savaştığı tarihi belgelere yansımıştır¹²¹.

I. Dünya Savaşı'nda Adana Sultanisi binası geçici olarak askeri birliğe devredilmesiyle okulun öğrenci ve öğretmenleri iki taş binadan oluşan Darülmuallimin de eğitime devam etmişlerdir. Savaş sırasında öğrencilerin okul faaliyetlerinin yazıldığı tarihi belgelerin 1889-1920 yıllarını içeren bölümü işgalciler tarafından yok edilmiştir. Bu yüzden günümüzde kaynaklara ulaşılamamaktadır. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra “Adana Lisesi” ismini alan okulun, 1927-1928 eğitim ve öğretim yılında “Erkek Lisesi” ismiyle kütük kayıtları tutulmuştur. Savaşın bitiminden sonra Adana Sultanisi tekrar eski binasına taşınmıştır¹²². 1931 yılında Erkek Lisesi olarak bir yıl eğitime devam edilmiştir. Daha sonra 1932 yılında “Adana Kız Lisesi” adını almıştır.

Deprem dolayısıyla 1998 yılında boşaltılan tarihi yapıda, oluşan tüm hasarların giderilmesi ve yapının kentte yeniden kazandırılması için III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda bulunan, Ulucami mahallesinde yer alan ve mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait İl Özel İdare Müdürlüğü'ne tahsisli taşınmaz kültür varlığının rölövesi, hasar analizi, malzeme analizi ve restitüsyon projelerinin uygun olduğuna, yapının özgün mimarisine uygun, eğitim amaçlı kullanımına ilişkin restorasyon projesinin

¹²¹ Cezmi Yurtsever, 2011, <http://cezmyurtseverukurovatrikmenlerive.blogspot.com/2011/10/adana-kiz-lisesinde-bir-tarih-yasandi.html>. (Erişim tarihi: 26.09.2019.)

¹²² T.C Milli Eğitim Bakanlığı, “Tarihi 100 Lise Kitabı- Adana Tarihi Kız Lisesi” <http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1885-adana-kiz-lisesi.html>. (Erişim tarihi: 26.09.2019.)

hazırlanması için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından 01.10.2004 tarihinde karar alınmıştır¹²³

Bu karardan sonra Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olan tescilli yapının 26.11.2004 tarihinde ise Kız Lisesi Müzesi ve Eğitim hizmetlerine yönelik restorasyonu için karar alınmıştır¹²⁴

Ancak 2006 yılında restorasyonu tamamlanan tescilli yapı Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından kiralanarak, T.C. Adana Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sanat Merkezi olarak kente yeniden kazandırılmıştır. Adana Büyükşehir Belediyesi'nin 2018 yılında kira sözleşmesinin bitmesi üzerine yapı yeniden boşaltılarak atıl duruma geçmiş ve günümüzde halen kullanılmamaktadır.

Yapının tarihsel gelişimi hakkında bazı bilgiler Adana Kız Lisesi Derneği başkanı, Belkıs YAKICI ile birebir görüşme ile sağlanmıştır. Yapılan görüşmede konuyla alakalı şunları ifade etmiştir;

“Annem Halide Orcalı Adana Tarihi Kız Lisesi'nde 1951-1976 yılları arası Edebiyat Öğretmenliği yapmıştır. Ben de hem ortaokul hem lise eğitimimi 1970-1976 yıllarında Adana Tarihi Kız Lisesinde tamamladım. 2001 yılından itibaren Adana Tarihi Kız Lisesi Mezunlar Derneği'nin başkanıyım. Annemin anlattığı kadarıyla Adana Lisesi adını aldığında kızlar da öğrenim görmüşler, fakat 1931 yılında Erkek Lisesi olduğunda kız öğrencilerin kaydı yakın çevrede bulunan Adana Amerikan Kız Lisesi'ne alınmış. O dönemde sadece kızlara eğitim veren iki okul varmış, birisi Tepebağ'ın içinde Amerikan Kız Koleji diğeri meslek okuluymuş, Öğretmen ve öğrencilerin kaydı Amerikan Kız Koleji'ne alınmış, daha sonra 1932 yılında Amerikan Kız Lisesi kapatılarak şu anki binaya geri dönülmüş. Amerikan kolejinde eğitim veren öğretmenlerde bu binaya gelmişler o yüzden öğrenciler çok güzel ve kapsamlı eğitim almışlar. Bizim binamız Erkek Lisesi olarak sadece bir yıl eğitim vermiş. Okulda ben okuduğum dönemde ortaokul ve lise eğitimi verilmekteydi. Bizim zamanımızda sabahçı ve öğlenci vardı, o şekilde eğitim aldık. Diğer Güney Doğu bölgelerindeki kız öğrenciler bu bölgede olan Adana Tarihi Kız Lisesi'nde

¹²³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü Restorasyon Projesinin Hazırlanması, 01,10,2004.

¹²⁴ T.C Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü, Kız Lisesi Müzesi ve Eğitim hizmetlerine yönelik restorasyonu için karar ve I.Grup Yapı Onayı, 26.11.2004.

eğitimlerini aldılar. 1932 yılından 1998 depremine kadar eğitime aralıksız devam edildi. Depremle bina boşaltılarak eğitimine başka binada devam etti.

Şu anda Adana Tarihi Kız Lisesi diye bir okul daha var, ama bizim okulumuzu Adana Tarihi Kız Lisesi diye biliyorlar. 1998 depremiyle boşaltılınca, bakımsız kaldı bunun için çok mücadele ettik. 2006 yılında kültür ve sanat merkezi olacak diye bakımını yaptılar. Tabi mezunlar olarak bu durumdan oldukça mutluluk duyduk. İçinde özgün haliyle bir sınıfımız var, burası müze olarak kullanıldı, burayla birebir ilgileniyorum şu an bina boş ama kapısını kitledim, anahtarı bende. İçerisinde öğretmen masamız, öğrenci sıralarımız, geçmiş yılda okuyan öğrencilerin fotoğrafları sergileniyor. Gelen ziyaretçilerin yoğun ilgi gördüğü bir müzeydi. Programlar düzenleyerek hem okulumuzu ziyaret ediyorduk hem de anılarımızı birbirimizle paylaşıyorduk, fakat 2018 yılında Adana Valiliğinin Belediyeye kiraladığı süre bitti ve binanın kapılarına yeniden kilit vuruldu. Bu durumdan bizler memnun değiliz. Orası bizim öğrencilik yıllarımızı, o dönemin güzel arkadaşlıklarını, dostluklarını hatırlatıyor. Mesela 2019 yılında 70 yıl mezunlarıyla bir araya geldik. Mustafa Kemal Atatürk bu okulu iki kez ziyaret etmiş. Umarız en kısa zamanda yeniden kapıları açtırabiliriz”¹²⁵.

Ayrıca 1998 depreminden sonra yapı boşaltıldığı için Adana Kız Lisesi adıyla yeni bir binada günümüzde eğitim faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir¹²⁶. Tezin araştırma konusu olan yapı günümüzde “Adana Tarihi Kız Lisesi” olarak anılmaktadır. 1998 depremiyle boşaltılan yapının 2004 yılına kadar herhangi bakım ve onarımın yapılmaması tarihi yapıların kullanılmadığı sürece kaderine terk edildiği fikirlerini güçlendirmiştir.

4.3. Adana Askeri Rüştüye’sinin Mimari Özellikleri

Osmanlı Döneminin Batılaşma hareketlerinin yansımaları mimari yapılarda da kendini göstermektedir. XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğinde okul inşaları hızlanmıştır. 1860’lı yıllardan sonra ise Osmanlı coğrafyasında yaygın bir biçimde inşa edilmiştir.

¹²⁵ Belkıs Yakıcı, Adana Tarihi Kız Lisesi Mezunlar Derneği Başkanı, 10.09.2018 tarihinde birebir görüşme sağlanmıştır, Adana.

¹²⁶ Adana Kız Lisesi, <http://adanakizlisesi.meb.k12.tr/> adresinden 22.03.2020 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Ancak mimarların kaynağına ulaşamamıştır. Merkezden gönderilen mimari projelerle birlikte mimari standartlar ve masraflar belirlenmiş ve Maarif Vekaleti'nin belirlemiş olduğu konuların dışında yapılara ait kararlar ve yapım teknikleri vilayetlere bırakılmıştır¹²⁷. Adana Askeri Rüştüyesi ise yapım tekniği olarak yığma kâgir bir yapı olarak inşa edilmiştir.

XIX. yüzyıl ortalarından itibaren başlayan değişimle Adana'nın güneyinde konut mimarisi ve kent dokusu değişim göstermiştir. XIX. yüzyılda yapılan Adana Askeri Rüştüyesi Geç Osmanlı Dönemi'nde 1881 yılında inşası başlanmış ve 1883 yılında tamamlanmıştır. Osmanlı üslubu Avrupa Neo klasik denilebilir bir tarzı olan yapının, fazla bezemesi yoktur.

Ana girişi revaklı ve merasim balkonunu andıran yapının yer aldığı bölgede, aynı dönemlerde yapılmış olan resmi binalar ile gelişmeye başlayan bir mahalle olmuştur. 1880 yılından itibaren gelişmeye başlayan Adana kentinde okul, vilayet binası ve tiyatro arasında bulunan alana şehir parkı kurulmuştur¹²⁸.

Tarihi Taşköprü, Adana Ulucami ve Adana Saat Kulesi'nin kesme taştan yapılmış olması Adana'nın mimari tarihi hakkında fikirleri güçlendirmiştir.

Adana Tarihi Taşköprü'de kullanılan taş malzeme ile Adana Askeri Rüştüye'sinin cephe malzemesi olan taşın aynı şekilde Misisten getirildiği düşünülmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu dönem batılılaşmanın etkisine girmiş ve mimari açıdan yeni akımların uygulandığı bir dönem olmuştur. Askeri rüştüyeler inşa edilirken, yeni oluşan üsluplarla birlikte bulunduğu bölgenin ekonomik şartları ve coğrafi şartlarından da etkilenmişlerdir. Bu etkilenmeler yapımda kullanılan malzemelerde etkili olmuştur.

Adana Askeri Rüştüyesi'nin bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç katlı düz bir yapıdır. Yapının üç cephesi sade ve yalın ana girişi olan batı cephesi ise zarif sütunlara sahiptir. Sütunların üzerinde çıkma bölümü vardır. Ana girişin bulunduğu merdivenlerin daha önce dairesel bir formda doğrudan yola dağılım gösterdiği, ancak yapılan yol çalışmalarıyla (yol genişlemiştir) bir platform oluşturularak dağılımının

¹²⁷ Burcu Özgüven, "Son Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Meslek Öğrenimi: Sanayi Mektebi Binaları", Geç Osmanlı Dönemi'nde Sanat, Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları, Yay. Haz: Gözde Çelik, Türkiye İş Bankası Yay. İstanbul 2016, s.51.

¹²⁸ Güntan, a.g.e., 2007, s.57.

sağ ve sol olmak üzere kuzey ve güney yönlerine doğru yeniden yapıldığı gözlemlenmiştir. Çıkma bölümünde bulunan pencereler diğer pencere ebatlarına göre daha büyük ve gösterişlidir. Pencerelerin çerçeveleri kemerli bir yapıya sahiptir.

Adana Askeri Rüştüyesi'nin plan şemasında üç katının özelliği odalarının ortak bir hole açılmasıdır. Zemin kat bodrum katın devamı gibi inşa edilmiştir. Bodrum ve zemin katta t şeklinde hol bulunmaktadır. Birinci katta ise dikdörtgen şeklinde hol bulunmaktadır. Plan şekli olarak dikdörtgen forma sahip olan Adana Askeri Rüştüyesi işlevsel özelliklerini yitirmiş olsa da mimari özelliklerini büyük ölçüde taşımaya devam etmektedir.

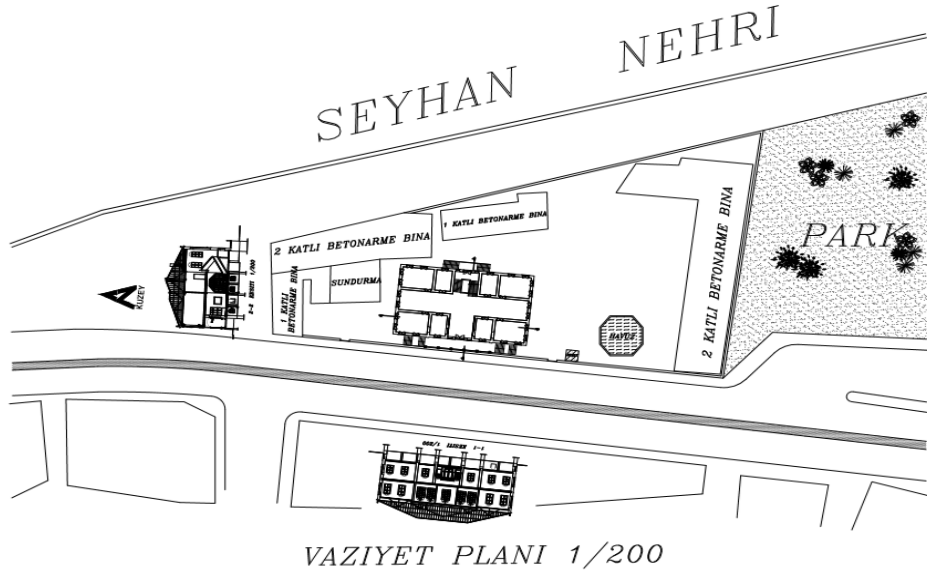
Yeniden işlevlendirilen tarihi yapının mimari özellikleri, dönüşüm süreci ve mekânların kullanım adaptasyonları bu çalışma kapsamında iki ana başlık altında; cephe ve iç mekân dönüşümlerinin analizi olarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Cephe analizlerinde bahçeye sonradan eklenen yapılardan başlanarak genel özellikleri ve değişiklikler aktarılmaya çalışılmıştır. Araştırma sırasında yerinde yapılan incelemelerde iç mekân analizlerinde restorasyon uygulamasının üzerine farklı müdahaleler yapıldığı, mekânların restorasyon projesi uygulandıktan sonra farklı kullanıldığı tespit edildiği için 1/50 ölçeğinde yatay ve düşey çizim ve görseller elde edilmiştir.

4.4. Adana Kız Lisesi'nin Yakın Çevre Dönüşümü

Adana Kız Lisesi yatılı okul olduktan sonra, öğrenci sayılarının artması ve bölgesel olarak kızların gittiği tek yatılı okul olduğu için yapının çevresine yani bahçesi olarak adlandırılan alana sonradan betonarme binalar eklenmiştir.

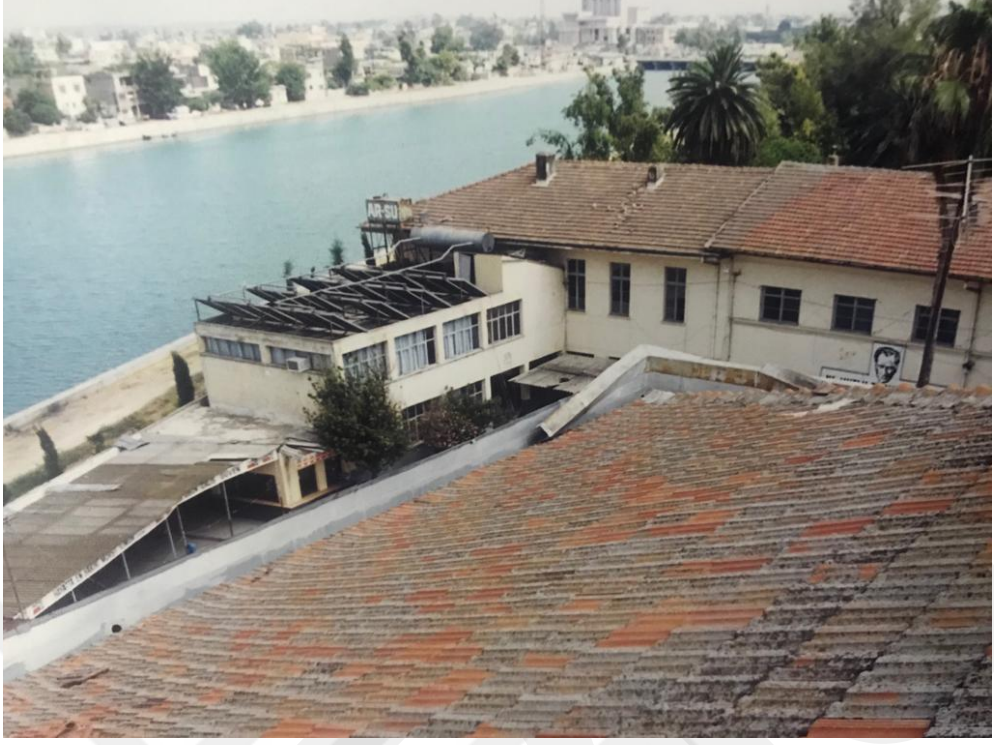
Dağılımları ise güney yönünde 1 katlı betonarme bina (Resim 22), doğu yönünde 1 katlı betonarme bina (Resim 23), kuzey yönünde 2 katlı betonarme bina yapılmıştır (Resim 24). Sonradan yapılan binalar yatakhane, yemekhane, kantin, çamaşırhane gibi kullanıldığı bilinmektedir. Vaziyet planında görüldüğü üzere güney cephesinde Atatürk büstü olduğu için bu alanın tören alanı olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Cephenin önünde bir havuz olduğu okulda okuyan öğrenciler ve hocalar tarafından çekilen bir fotoğrafa yansımaktadır (Resim 25) Bu yapıların tam olarak hangi dönemde yapıldığı bilinmemektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Adana Kız Lisesi Dönemi 1/200 Vaziyet Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 22. Adana Kız Lisesi Dönemi, Güney Yönünde 2 Katlı Betonarme Yapı,(Tarihsiz).
(Adnan Fatin Özdemir Arşivi, 2020)

Resim 23. Adana Kız Lisesi Dönemi, Güney Yönünden Seyhan Nehri'ne Uzanan Yapı
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2017)

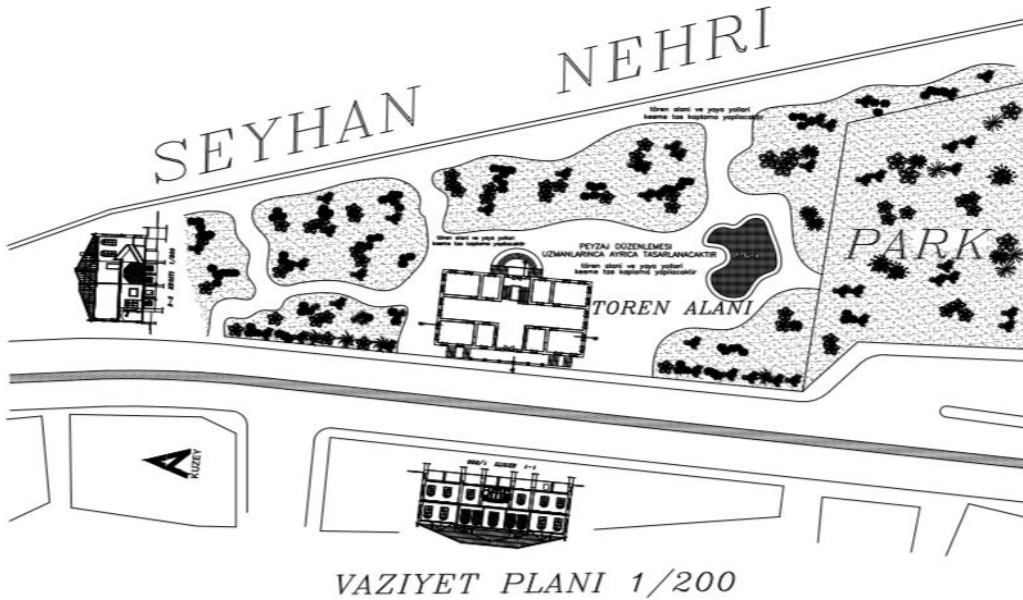

Resim 24. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Yönünden Kuzey Yönüne Uzanan 2 Katlı
Betonarme Yapı, 1998
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2017)

Resim 25. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi Havuz Başında.
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2017)

Adana Kız Lisesi, Kız Lisesi Müzesi ve eğitim hizmetlerine yönelik dönüşümüyle birlikte, vaziyet planında, restorasyonda sonradan inşa edilen yapıların hepsinin yıkıldığı görülmektedir. (Şekil 7). Yerinde yapılan incelemelerde peyzaj düzenlemesi yapıldığı gözlemlenmiştir (Resim 26-27).

Şekil 7. Adana Kız Lisesi, 1/200 Vaziyet Planı Restorasyon
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 26. Adana Kız Lisesi, Peyzaj Dönüşümü Restorasyon Sonrası I,
(Fotoğraf; Şükriye Sıla Özdemir, 2019)

Resim 27. Adana Kız Lisesi, Peyzaj Dönüşümü Restorasyon Sonrası II,
(Fotoğraf; Şükriye Sıla Özdemir, 2019)

4.5. Adana Kız Lisesi Dönüşümünün Cephe Analizleri

Taş geleneksel yapı malzemelerinde en çok tercih edilen malzeme olmuştur. Taş, taşıyıcı ve dolgu malzemesi olarak birçok alanda kullanılmıştır. Kolay biçimlendirilmesi ve istenilen boyutta kesilebilme özelliğine sahiptir. Hava koşulları,

zeminden yükselen su nedeniyle bozulmalar göstermektedir. Bu nedenle yüzeyinde bulunan doku ve koruyan tabakalar yıpranarak yapının taşıyıcı özelliğini zamanla yitirmektedir¹²⁹.

Doğal afetler ve bulunduğu konum nedeniyle yapının cephesinde hasarlar meydana gelmiştir. Yapılan restorasyon çalışmasıyla derz açılmaları ve çatlama görülen dış cephe duvarları güçlendirilerek, gerekli bakım ve onarımı yapılmıştır¹³⁰.

Adana Kız Lisesi'nin cephe dönüşümleri bundan sonraki bölümde doğu cephesi, güney cephesi, batı cephesi ve kuzey cephesi konu başlıkları altında saat yönü esas alınarak düzenlenmiştir. Adana Askeri Rüştiyesi, Adana Kız Lisesi, Adana Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıldığı dönemlerin görselleri ve çizimleri ile birlikte inceleme yapılmıştır. Aktarım sırasında konunun anlaşılabilir olması için çizimler restitüsyon, rölöve, restorasyon ve tekrar rölöve düzleminde verilmiştir.

Yapının son durumunu tespit etmek için ise saha çalışması yapılmış ve tarafımızdan görsellerle yeni fotoğraflar çekilerek özgün halini ne kadar koruduğu ve uygulanan işlemler yorumlanmıştır.

4.5.1. Doğu cephesi dönüşümünün analizi

Doğu cephesi Seyhan Nehrini doğrudan gören cephe olup, yapının bodrum ve ikinci girişini sağlamaktadır. Adana Askeri Rüştiyesi olarak kullanıldığı dönemin restitüsyon çiziminde bodrum ana giriş kapısı 170x270 cm. ölçüsünde, zemin kat giriş kapısı 210x150 cm. ölçüsünde kemerli bir formda, alt üst gelebilecek şekilde aynı aks ve simetride tasarlanmıştır. Zemin kat girişine ise bodrum kat giriş kapısının sağ ve solundan +1.92 kotunda, 10 basamaklı bir merdivenle ulaşım sağlanmaktadır. Bodrum katın doğu cephesine bakan 4 adet kemerli penceresi bulunmaktadır. Bunlardan 2 tanesi bodrum kat girişinin sağında ve solunda 60x110 cm. ölçülerindedir. Diğer 2 pencere ise kuzey ve güney yönlerine yakın olarak 92x113 cm. ölçülerinde tasarlanmıştır.

Zemin katın 8 adet penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerden zemin kat kapısının sağında ve solunda olan 2 adet penceresi 82x150 cm. ölçüsünde diğer katta

¹²⁹ Madran ve Özgönül, a.g.e., 2005, s.40.

¹³⁰ Mehmet Pekcan Işık, "Restorasyon Raporu", Işık Proje, Adana, 2004.

bulunan pencerelere göre daha küçük ölçü ve forma sahiptir. Diğer 6 pencere 135x245 cm. ölçüsündedir. Birinci katta ise toplamda 7 pencere bulunmaktadır. Bunlardan 6 tanesi zemin katta bulunan 6 pencere ile aynı aks ve simetride altlı üstlü gelecek şekilde 130x125 cm. olarak tasarlanmıştır. Diğer pencere ise tüm cephelerde bulunan pencerelerden farklılık göstermektedir. Cephede çatıyı çevreleyen yatay yağmur deresine bağlı 4 adet çörten ve bu çörtenlerden zemine inen yağmur olukları bulunmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Adana Kız Lisesi, Askeri Rüştiye Dönemi, Doğu Cephesi 1/50 Restitüsyon
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Adana Kız Lisesi'nin rölöve çiziminde doğu cephesinde bulunan 1 adet pencere, diğer pencerelere göre farklılık göstermektedir. Bu pencere doğu cephesinin en gösterişli ve büyük penceresi olup, 157x445 cm. ölçüsüne sahiptir. Bunun sebebi ise zemin kattan, birinci kata ulaşımı sağlayan merdivenlerin doğu cephesinde buraya denk gelmesidir. Tam tarihi tespit edilemeyen bir görselde doğu cephesinde aynı pencerede, restitüsyon çizimindeki gibi yansımaktadır (Şekil 8) . Dolayısıyla merdivenlerin yerinin değiştirilmediği düşünülmektedir (Resim 28).

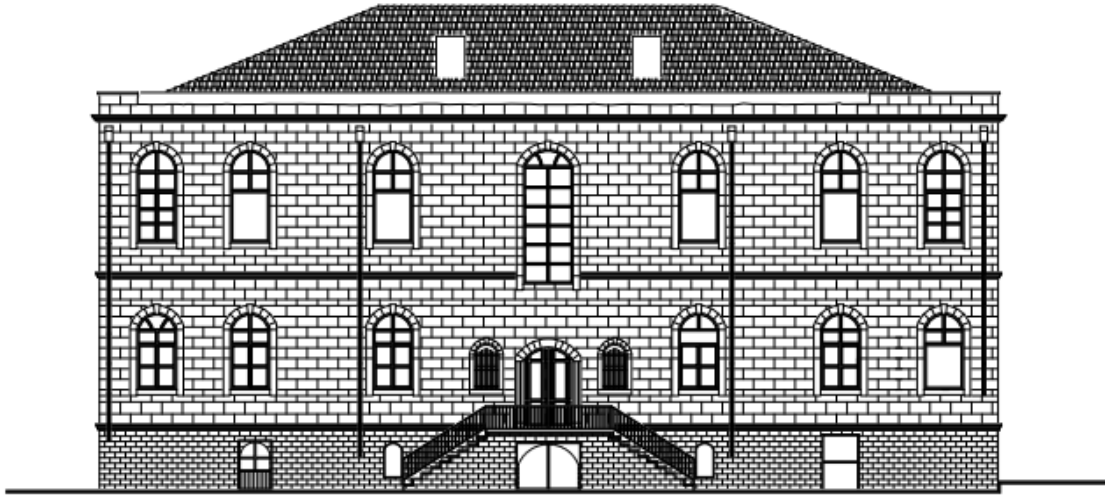
Resim 31. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi Bodrum ve Zemin Kat Girişi,1998
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü)

Yapının bulunduğu coğrafi konum nedeniyle kullanılan malzemeler doğrudan etkilenmektedir. Hava malzemelerde bozulmaya sebep olmaktadır, gazlar yapının taşlarıyla tepkimeye girerek yüzeylerde aşınmalara neden olmaktadır. Başlıca nedenlerden birisi olan su ise her haliyle bozulma sürecini hızlandırmaktadır. Temele kadar sızabilen su, yetersiz yalıtım ve bakımsızlıktan dolayı yapılarda ciddi hasarlara yol açmaktadır. Yağmur sıva, ahşap gibi malzemelerin gözeneklerinde bozulmalarına sebebiyet verebilmektedir. Kâgir malzemelerde su taşın derinliklerine kadar bozulmaya neden olmaktadır. Rüzgâr ve nem içerisindeki moleküllerden dolayı hem iç mekân hem dış mekânlarda yapıların bozulmasına neden olmaktadır¹³¹. Tüm bu etkenlerin tarihi yapının Seyhan Nehri'ne yakın olan doğu cephesinde, hasarlara yol açtığı ve taşlarda bozulma olduğu görsellerden anlaşılmaktadır (Resim 32).

¹³¹Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015, s.48-49.

Resim 32. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi, 1998
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2018)

DOGU CEPHESI 1/50

Şekil 9. Adana Kız Lisesi Dönemi Doğu Cephesi 1/50 Rölöve
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Adana Kız Lisesi'nin restorasyonu ile birlikte doğu cephesinde bodrum kata ait olan pencereden (Şekil 8) çevrilen kapıları (Şekil 9) restorasyon projesiyle yeniden 92x113 cm. ölçülerinde pencereye dönüştürülerek özgün haline getirilmesi öngörülmüştür (Şekil 10).

Yapının restorasyon raporundan anlaşıldığı üzere, doğu cephesinde çürüyen ve deforme olan pencerelerin, ahşap aksanları yenilenmiştir¹³².

Yerinde yapılan incelemede kapıların, merdiven korkuluklarının, pencere demirlerinin siyah boya ile boyandığı ve yağmur oluklarının yenilendiği gözlemlenmiştir. (Şekil 11, Resim 35).

Burada yapılmak istenen iyileştirme değildir. Korumada bir diğer önemli konu ise iyileştirme değildir. İyileştirme değiştirme veya kullanımlı hale getirmek olarak adlandırılmaktadır. Sağlama ve onarım gibi yaklaşımlarıyla gerçekleştirilmektedir¹³³. Rölöve çizimlerinde bodrum kapısı yarım daire formunda ve 217x152 cm ölçüsündedir (Resim 33). Restorasyon çizimlerinde 201x218 cm ölçüsünde dönüşümü sağlanmıştır. Buradan anlaşıldığı üzere yapılan restorasyonla zemin kazılmış ve bodrum kapısının önüne set örülmüştür (Resim 34).

Resim 33. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi, Bodrum Giriş Restorasyon Öncesi.
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

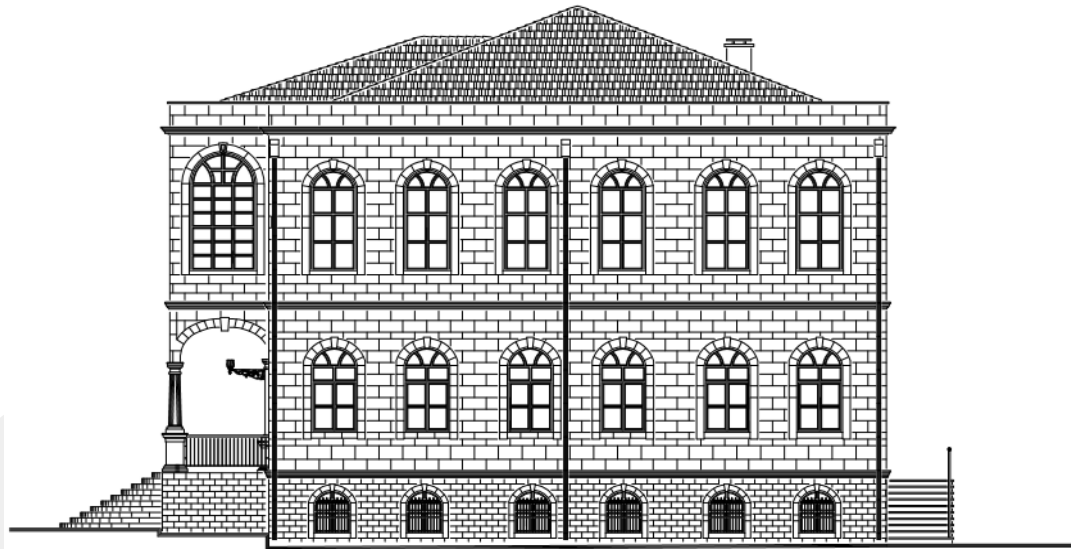
Resim 34. Adana Kız Lisesi, Doğu Cephesi, Bodrum Giriş, Restorasyon Sonrası.
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹³² Mehmet Pekcan Işık "Restorasyon Raporu", Adana, 2004.

¹³³ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015, s.40.

4.5.2. Güney cephesi dönüşümünün analizi

Adana Askeri Rüştüyesi olarak kullanıldığı döneme ait restitüsyon çiziminde güney cephesi ve batı cephesinin çıkma bölümü ile merdiven dağılımı yansımaktadır. Adana Askeri Rüştüyesi olarak kullanıldığı düşünülen yapının restitüsyon çiziminde pencere dağılımları ve ölçüleri bodrum katın, 105x123 cm. ölçüsünde 6 adet, zemin katın, 155x255 cm. ölçüsünde 6 adet, birinci katın ise 7 adet penceresi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi batı cephesinde bulunan çıkma bölümünde, 200x357 cm. ölçüsünde, diğer 6 pencerenin ölçüsü ise 135x300 cm.'dir. Ayrıca çatının batı yönüne doğru sapma gösterdiği ve yatay yağmur deresine bağlı 3 adet yağmur olukları olduğu restitüsyon planına yansımaktadır (Şekil 11).

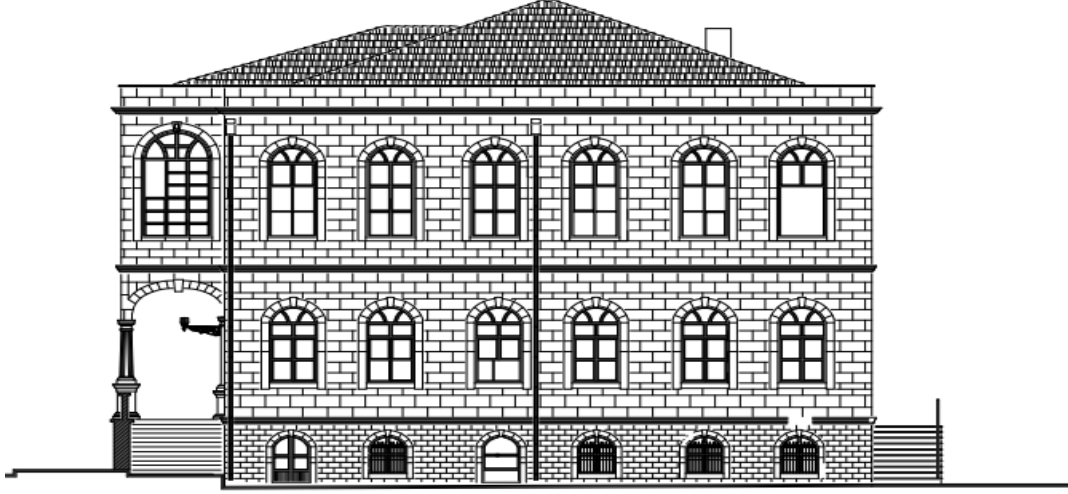

GÜNEY CEPHESİ 1/50

Şekil 11. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi 1/50 Restitüsyon
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

2004 yılında yapılan restorasyon çalışmasında. Adana Kız Lisesi dönemine ait rölöve çiziminde ise, batı cephesinde bulunan merdivenlerin restitüsyon planında (Şekil 11), yola doğru dağılım sağlarken rölöve planında güney yönüne doğru dağılım sağladığı görülmektedir (Şekil 12).

Ayrıca bodrum kata ait, 1. pencere (Resim 36) ile 3. pencerenin (Resim 37) 110x156 cm.ölçüsünde kemerli bir formda, kapıya dönüştürüldüğü görülmektedir (Şekil 12).

GÜNEY CEPHESİ 1/50

Şekil 12. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi 1/50 Rölöve
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 36. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi Bodrum I. Pencerenin Kapıya Dönüşüm

(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2018)

Resim 37. Adana Kız Lisesi Dönemi Güney Cephesi Bodrum III. Penceresinin Kapıya Dönüşüm

(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü, 2018)

Aynı zamanda vaziyet planında güney cephesinin önünde Atatürk büstü bulunduğu için bu alan “tören alanı” olarak adlandırılmıştır (Şekil Resim 38). Görsellerden anlaşıldığı üzere daha Seyhan Nehri’nin taşıdığı bilinmektedir (Resim 39), bu yüzden sel seviyesini gösteren bir tabela da bu cephede bulunmaktadır.

Resim 38. Adana Kız Lisesi Dönemi,
Güney Cephesinin Önünde Atatürk büstü
(Belkıs Yakıcı Fotoğraf Albümü)

Resim 39. Adana Seyhan Nehrinin Taşması. Tarihe
Ulaşımadı
(Anonim)

Adana Kız Lisesi'nin restorasyon projesinde, güney cephesinde bodrum kata ait 1.ve 3. kapının yeniden 105x125 cm.ölçüsünde pencereye dönüşmesi öngörülmüştür (Şekil 13). Restorasyon raporunda öngörüldüğü üzere taşıyıcılık özelliğini yitiren taşlar ise çürütme yapılarak yenilenmiştir. Ayrıca yağmur olukları değiştirilmiştir¹³⁴ Yerinde yapılan incelemede, Atatürk büstünün gerekli bakım ve onarımı yapıldığı, cephede bulunan tüm pencerelerin yenilendiği ve cephe taşlarının onarımının yapıldığı gözlemlenmiştir (Resim 40).

Tarihi yapıların özgün halini korumak önemlidir. İnsan kökenli sorunların başında, yapı hangi ölçekte olursa olsun kullanım gelmektedir¹³⁵. Zedelenmiş bir yapının bütünlüğünü geri kazanmamıza, belgelere dayalı bilgi verilerek bir model oluşmasına yardımcı olmaktadır¹³⁶. Restitüsyon planları oluşturulurken elde edilen verilerin bu yüzden hassasiyetle aktarılması gerekmektedir. Burada pencerelerin kapıya ve yeniden kapıdan pencereye dönüşüm sağlanması doğru bir yaklaşım

¹³⁴Mehmet Pekcan Işık "Restorasyon Raporu" Işık Proje, Adana, 2004.

¹³⁵Madran ve Özgönül, a.g.e., 2005, s.50.

¹³⁶Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015,,s.42.

4.5.3. Batı cephesi dönüşümünün analizi

Yerinde yapılan incelemelerde, yapının ana girişi batı cephesinde Kıyıboyu Caddesi'nde yer almaktadır. En gösterişli cephesi batı cephesidir. Adana Kız Lisesi'nin restorasyon projesinde bu giriş "Protokol Girişi" olarak adlandırılmıştır (Şekil 16). Diğer cepheler sade ve yalın bir tarzda yapılırken batı cephesinde kolonlar, arkad ve revak bulunmaktadır. Arkada 6 adet mermer sütun ve bu sütunların tam üzerinde çıkma bölümü oturtulmuş olarak tasarlanmıştır. Çıkma bölümünün üzerine denk gelen çatı formunda farklılık görülmektedir. Adana Askeri Rüştüyesi dönemine ait restitüsyon çiziminde, pencere dağılımları ve ölçüleri ise, zemin katta 8 adet olup ana giriş kapısının sağında bir adet ve solunda bir adet olmak üzere iki pencere, ölçüleri 115x250 cm.'dir. Diğer altı pencere ise 130x250 cm. ölçülerinde üç güney yönüne, üç kuzey yönüne doğru dağılım göstererek tasarlanmıştır (Şekil 14).

Birinci katta ise on bir adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerden yedi tanesi çıkma bölümüne denk gelmektedir. Ancak batı cephesine doğrudan bakıldığında beş adet pencere görülmektedir. Çıkma bölümünün batı yönünden görülmeyen pencerelerden bir tanesi kuzey diğeri ise güney yönüne doğru tasarlanmıştır. Çıkma bölümü yapının en büyük odasının bulunduğu yerde olması nedeniyle pencere boyutları yapıdaki tüm pencerelerden daha büyük olup 200x350 cm. ölçülerindedir. Birinci katta bulunan diğer 4 pencerenin ölçüleri 130x300 cm. ölçüsünde, iki tanesi çıkma bölümünün sağında diğer iki tanesi ise solunda tasarlanmıştır. Giriş merdiveninin yola doğru dairesel bir formda dağılım gösterdiği görülmektedir. (Şekil 14).

Çıkma bölümünün altında taşıyıcı görevi gören zarif sütunlara eşlik eden kemerler, tek cephe vurgusu Neo-klasik üslubu andırmaktadır. Neo-klasik üslup süslemelere çok fazla yer vermez bunun yerine kendisini Adana Askeri Rüştüyesi'nde olduğu gibi cephe vurgusu yani çıkma bölümüyle ifade etmektedir (Resim 45).

Mimaride kendini özellikle cephelerde ölçü, denge, sadelik ve geometriyle gösterdiği bilinmektedir¹³⁷. Simetrinin ön planda olduğu Neo-klasik üslupta donatı, yerleşim ve dağılım uygulamaları, estetik kaygının giderilmesinde faydalı olmuştur¹³⁸.

Şekil 14. Adana Kız Lisesi, Batı Cephesi 1/50 Restitüsyon Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004).

Adana düşman işgalinden 5 Ocak 1922’ de kurtulmuştur Mustafa Kemal Atatürk, Adana’nın kurtuluşundan bir yıl sonra, 15–16 Mart 1923 tarihinde Adana’ya gelmiştir. Atatürk’ün Milli Mücadele’den sonra güney vilayetlerine çıktığı ilk gezi olmuştur. Yanında bir buçuk ay önce evlendiği Latife Hanım eşlik etmektedir. Trenden sonra hükümet konağına gitmiştir. Daha sonra dinlenmesi için hazırlanan Suphi Paşa Konağı’na gitmiştir. Dinlendikten sonra Türk Ocağını ziyaret etmiştir. Adana Belediye Başkanı Ali Münif (Yegenaga) tarafından Atatürk’ün şerefine lise binasında bir ziyafet verilmiştir¹³⁹. Atatürk’ün ziyaret ettiği lise tezin ana konusu olan Adana Kız Lisesi binasıdır. Ancak o tarihte Adana Lisesi ismiyle eğitim verilmektedir. Yapının ana girişinde Mustafa Kemal Atatürk ve eşi Latife Hanımla çekilen fotoğrafta merdivenlerin yola doğru dağılım gösterdiği görülmektedir (Resim 42).

¹³⁷ Alexander Tzonis, Liane Lefaivre, Classical Architecture The Poetics of Order, The MIT Press, Londra 1992, s.117; İpek, Tarihi Yarımada’da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s. 18.

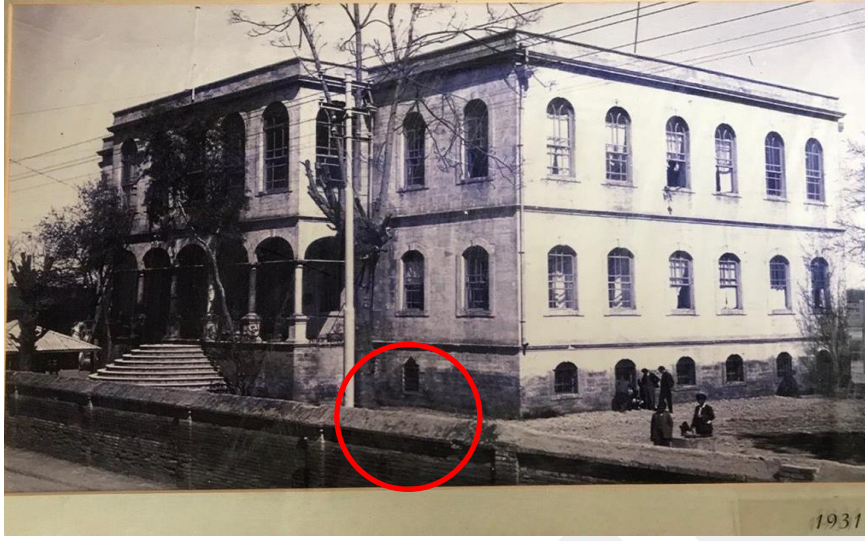
¹³⁸ Tzonis, Lefaivre, Classical Architecture The Poetics of Order, pp. 107-108

¹³⁹ Erdem Çanak, “Atatürk’ün Adana Ziyaretleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 2014, c.30 s.90, s.59.

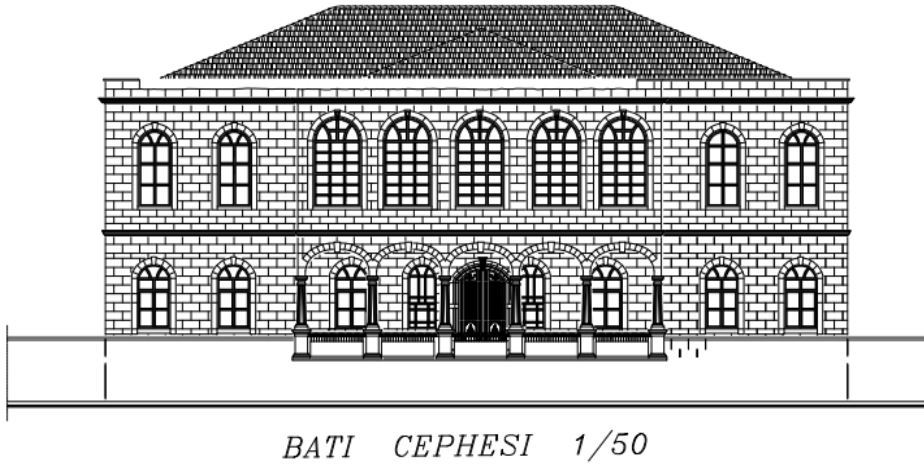
Resim 41. Adana Lisesi, Mustafa Kemal Atatürk Binadan Ayrılırken, 16 Mart 1923
(<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=5652830>, 18.12.2019)

Ayrıca araştırma sırasında Adana Vakıflar Koruma Müdürlüğü'nün duvarında 1931 yılında çekilmiş, Adana Kız Lisesi binasının bir görseli bulunmaktadır. Bu görselde merdiven dağılımının restitüsyon çiziminde olduğu gibi dairesel bir formda yola doğru dağılımının düzenlendiği gözlemlenmiştir. Önemli olan bir diğer konu ise batı cephesinde bodrum kata ait 1 adet pencere olmasıdır. Ancak restitüsyon çizimlerine yansımamıştır (Şekil 14, Resim 41).

Resim 42. Adana Vakıflar Koruma Müdürlüğü Binasında Asılı Olan Fotoğraf,1931
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

1923 yılında Atatürk'ün binayı ziyaret ettiği tarihte ve 1931 yılında binanın görselinde henüz bir yol çalışması yapılmadığı için batı cephesindeki merdiven dağılımı özgün halindedir. Adana Kız Lisesi binasının rölöve çizimine merdiven dağılımları kuzey ve güney yönlerine doğru düzenlenmiştir, aynı zamanda batı cephesinin yol sınırına bir duvar yapılarak yapının avlusuna girişi güney yönünden sağlanmıştır. Merdiven değişikliğinin Adana Kız Lisesi Dönemi'nde yapıldığı düşünülmektedir (Şekil 15).

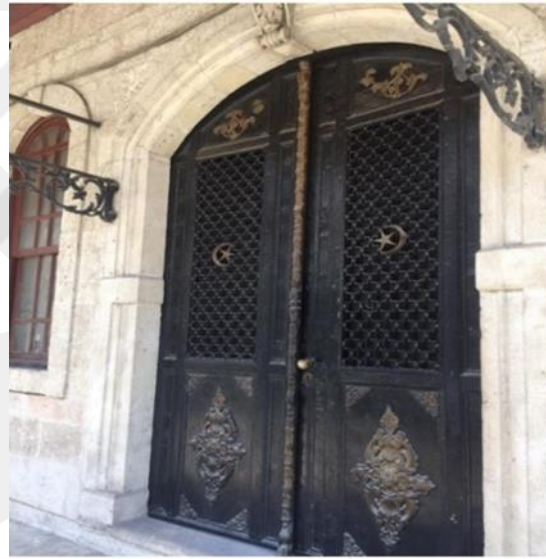

Şekil 15. Adana Kız Lisesi Dönemi, Batı Cephesi, 1/50 Rölöve Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Adana Kız Lisesi'nin restorasyon raporuna yansıdığı üzere, batı cephesinde bulunan taş yüzeylerde kirlenme görülen yerlere kumlama yapılması ön görülerek, çürüyen ve deforme olan pencerelerin ahşap aksamı sökülerek, orijinal form ve malzeme ile yenilenmesi ön görülmüştür¹⁴⁰(Şekil 16). Binanın batı girişinde bulunan ana kapı çift kanatlı olup 200x311 cm.ölçüsünde beyaz renk ve orijinal halini korumaktadır (Resim 43) . Yerinde yapılan incelemede ana kapının siyah renk boya ile boyandığı ve dönemi temsil eden sembollerin yerinde olduğu gözlenmiştir. Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde yapılan kapının üzerinde dönemi temsil eden Ay Yıldız ve diğer semboller bulunmaktadır (Resim 44). Ayrıca restorasyon projesinde, batı cephesinin yol sınırına sonradan örülen duvarın yıkılması ve yapının batı cephe girişi Kıyıboyu Caddesi'ne bağımsız olarak sağlanması öngörülmüştür (Şekil 16).

Resim 43. Adana Kız Lisesi Dönemi, Batı Giriş Kapısı Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

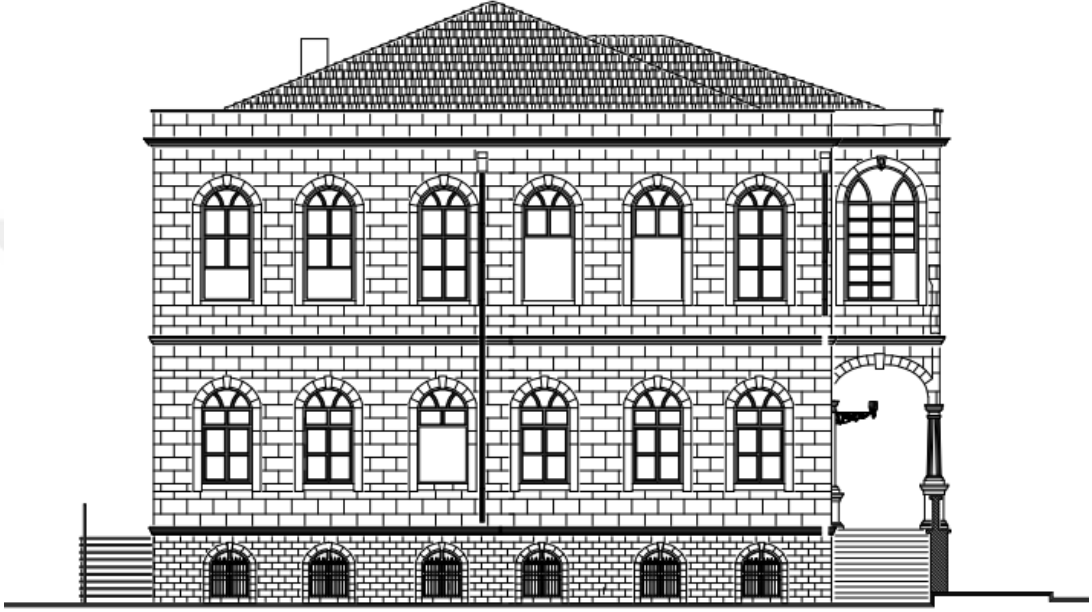
Resim 44. Adana Kız Lisesi Batı Giriş Kapısı, Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2019)

Batı cephesinin yol kenarında olması titreşime maruz kalmasına sebep olmuştur. Tarihi yapılarda insan kaynaklı bozulmaya neden olan etkenlerden birisi titreşimdir. Şehirleşme ve nüfusun yoğun artışından dolayı kirli gürültü, trafik, tarımsal ilaçlamaların artması, ezilme, oldukça artış göstermiştir. Bu durumda yapıları olumsuz etkilemektedir¹⁴¹.

¹⁴⁰ Mehmet Pekcan Işık “ Restorasyon Raporu”, 2004. Işık Proje, Adana

¹⁴¹ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e. 2015 s. 52.

merdiven dağılımı iki yöne dağılım gösterdiği için çizimlere ve görsellere yansımaktadır (Şekil 17, 18, Resim 46). Kız Lisesi dönemine ait rölöve çiziminde, pencere dağılımı ise bodrum katın 105x123 cm.ölçüsünde 6 adet, zemin kat 155x255 cm.ölçüsünde 6 adet, birinci katta ise 7 adet pencere bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi çıkma bölümünde 200x357 cm.ölçüsünde diğer 6 pencere'nin ölçüsü ise 135x300 cm.'dir (Şekil 17).

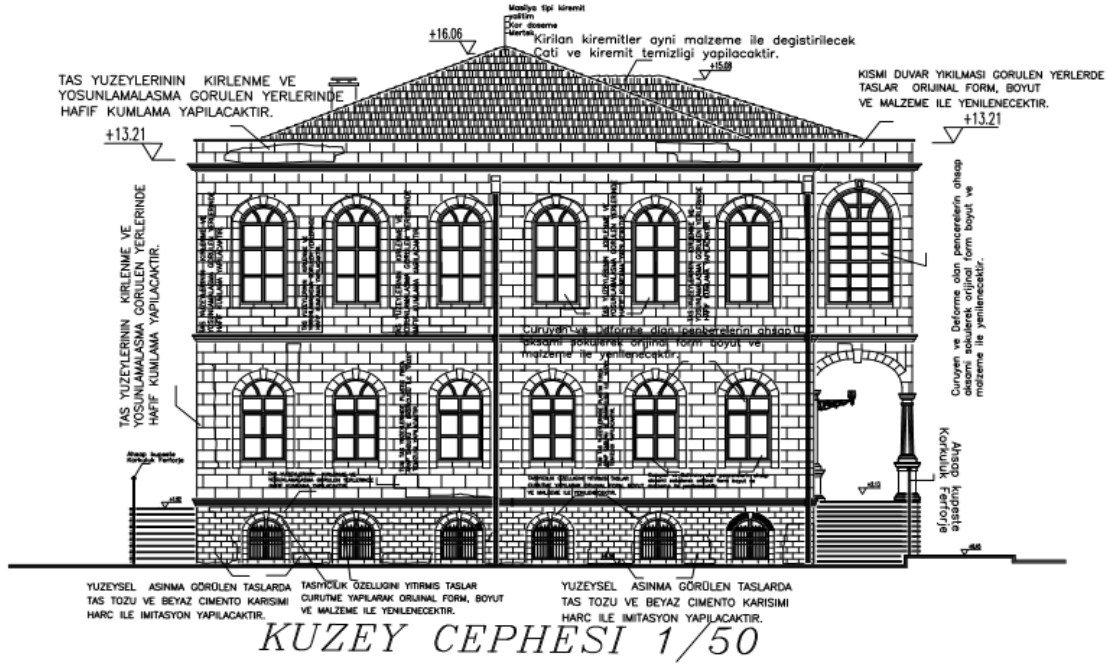
KUZEY CEPHESİ 1/50

Şekil 17. Adana Kız Lisesi Dönemi, Doğu Cephesi 1/50 Rölöve
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Kuzey cephesinin taş yüzeylerinde yosunlaşma ve kararma mevcut olduğu için restorasyon projesinde yosunlaşmış yüzeylerin temizlenmesi öngörülerek, onarımı ve bakımı yapılmıştır. Pencere ve demir korkulukları değiştirilerek siyah renge boyanmıştır (Şekil 18).

Tüm cepheler yağmur sularına, aynı zamanda bulunduğu konum nedeniyle neme maruz kalmaktadır. Ancak kuzey cephesi gün ışığını diğer cephelere göre daha az aldığı için, taş yüzeylerde yosunlaşma ve kararmanın bu nedenle daha fazla gözlemlendiği düşünülmektedir.

Yığma yapılarda kullanılan taş, zaman içerisinde çözülme, donma ve asit yağmurları gibi doğal etkilerle olumsuz etkilenecek erozyona uğramaktadır. Yine aynı şekilde hava kirliliği gibi atmosferdeki kirlilikten etkilenecek yüzeylerde gri veya siyah kabuklar oluşturmaktadır¹⁴².

Şekil 18. Adana Kız Lisesi, Doğu Cephesi 1/50 Restorasyon Projesi
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Yapıdaki restorasyon uygulamasından sonra yerinde yapılan incelemede, batı cephesinin ana giriş merdivenlerinden kuzey yönüne dağılım gösteren merdivenine engelli rampası yapıldığı görülmektedir (Resim 46). Restorasyon sırasında yapıya eklenen ısıtma ve soğutma sisteminin motor üniteleri, kuzey cephesinin önünde yer almaktadır. Kuzey cephesinin önü aynı zamanda otopark olarak kullanılmaktadır. Cephede yüzeylerde temizleme işlemleri yapılmış olsa da taş yüzeylerde yosunlaşma ve kararmanın yeniden oluştuğu gözlemlenmiştir. (Resim 47). Özellikle karbon dioksit ile sülfür dioksit taşlarda siyahlaşmaya neden olmaktadır¹⁴³.

¹⁴² Sami Döndüren, Özlem Şişik, Atila Demiröz “Tarihi Yapılarda Görülen Hasar Türleri ” Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, S.13, 2017, s. 52.

¹⁴³ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015, s.48.

Resim 46. Adana Kız Lisesi Restorasyon Sonrası, Batı Cephesinden Kuzey Yönüne Merdivenlerde Engelli Rampası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

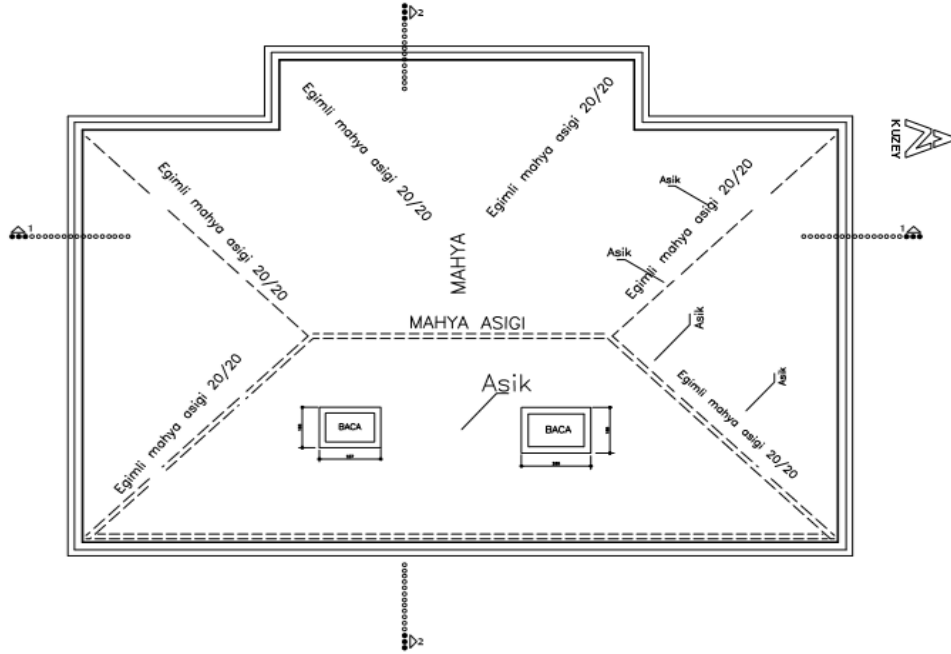

Resim 47. Adana Kız Lisesi Restorasyon Sonrası, Kuzey Cephesi
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

4.5.6. Çatı dönüşümünün analizi

Adana Kız Lisesi dönemi teknik izah raporuna yansıdığı üzere, çatı kısmen oturtma, kısmen asma çatı özelliğini taşımaktadır. Batı cephesinde bulunan çıkmanın geometrik biçiminden kaynaklanan bir sapma çatı mevcuttur (Resim 48). Doğu yönüne doğru eğiminde bir çatı çıkış kapağı ve iki adet baca bulunduğu (Resim 49,50)

aynı zamanda çatı eteği kenarlarının tüm çevresi kalkan duvarı ve bu kalkan duvarının iç taraflarında çinko gizli dere uygulaması bulunmaktadır¹⁴⁴ (Şekil 19).

ÇATI OLUSUM PLANI 1/50

Şekil 19. Adana Kız Lisesi, 1/50 Çatı Oluşum Planı

(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 48. Adana Kız Lisesi Dönemi, Batı Cephesi Çıkma Bölümü Sapma Çatı

(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

¹⁴⁴ Mehmet Pekcan Işık, “Teknik İzah Raporu” Işık Proje, 2004. Adana.

Resim 49. Adana Kız Lisesi Dönemi Çatı
Doğu Yönü Bacalar
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 50. Adana Kız Lisesi
Dönemi Çatı Formu
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Başbakanlık Osmanlı arşivinde MF.MKT-987-50 Adana Mekteb-i İdad-i Mülkiyesi çatısının tamiriyle alakalı H-14-02-1325// 29 Mart 1907 tarihli keşif defteri bulunmaktadır. Bu belgelerin içerisinde, MF. MKT. 987.50.2. H-20 Cemaziyülahir 1324 // 11 Ağustos 1906, Rumi- 23 Zilhicce 1322 tarihli belge Adana Mekteb-i İdad-i Mülkiyesinin çatıdaki kiremitlerin, oluk ve saçaklarının tamirâtı ile ilgili bilgiler vermektedir ¹⁴⁵. Bu belge değişiklikleri göstermesi açısından önemlidir.

Restorasyon çalışmaları sırasında elde edilen görsellerde çatı kaplama malzemesinin Marsilya kiremit ile farklı bir kiremit olduğu gözlenmiştir. Marsilya kiremitlerin üzerinde Tuileries Romain Bayer yazılarak imalatçı firmanın ismi belirtilmiştir. Bu firma 1907 yılında kurulmuştur ¹⁴⁶. Osmanlı Dönemi'nde bu kiremitlerin bu firmadan getirildiği düşünülmektedir. Diğer kiremitlerin üzerinde ise Yeni Azim Çorum 5.62 yazmaktadır. Bu durumda son tadilatın yakın tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir.

Aynı zamanda kiremitlerin yağmur ve güneş etkenlerine maruz olması itibariyle gevrekleştiği, üzerinin yosunlaşarak kirlendiği görülmektedir (Resim 51,52).

¹⁴⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Arama/Arama.aspx> erişim 7.04.2020

¹⁴⁶ Anas Soufan, An overview of cement tile manufacturing and importation in Syria and Lebanon : Damascus- Beirut, 1880s- 1940s., “ ABE Journal Architecture beyond Europe” 2015, C.8, ss.29. <http://journals.openedition.org/abe/2897> erişim 10.06.2020.

Resim 51. Adana Kız Lisesi Dönemi Çatı Kaplama Malzemesi Marsilya Kiremit
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 52. Adana Kız Lisesi Dönemi, Çatı Kaplama Malzemesi Farklı Tip Kiremit
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Teknik izah raporuna yansıdığı üzere çatıdaki kalkan duvarı ince kesme taş duvar olduğu ve çatıdaki gizli derede biriken yağmur suları cephelerden çinko yağmur iniş borularıyla tahliye edildiği aynı zamanda binanın tüm cephelerinde birinci kat ile çatı kalkan duvarını birbirinden ayıran ve binayı dönen bir söve bulunduğu bahsedilmiştir¹⁴⁷. (Resim 53). Çatı ahşap strüktüre sahiptir (Resim 54).

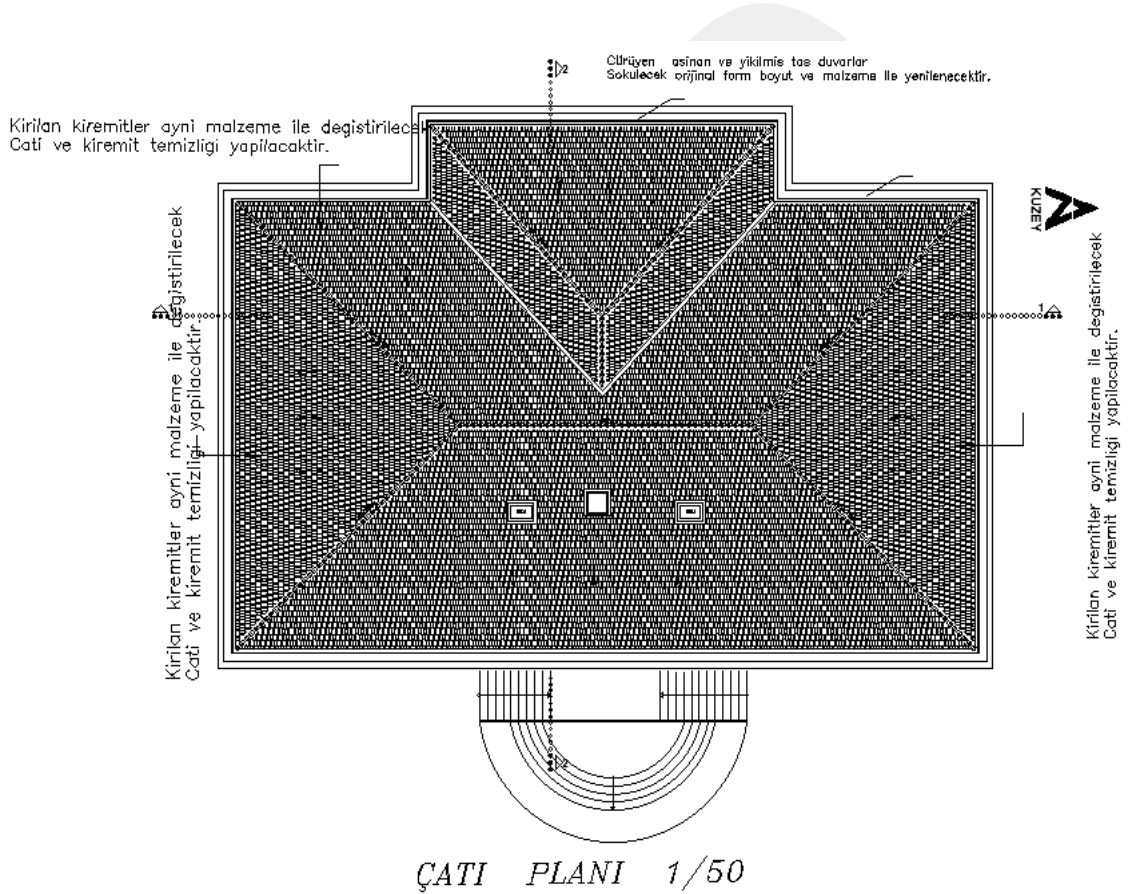
Resim 53. Adana Kız Lisesi Dönemi, Çatı Dere Yatağı
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 54. Adana Kız Lisesi Dönemi Çatı Strüktür
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

¹⁴⁷ Mehmet Pekcan Işık, "Teknik İzah Raporu", Işık Proje, 2004, Adana.

Yapıda olduğu gibi çatıda da deprem, doğa koşulları, kullanım, zaman, gibi unsurlardan dolayı çeşitli hasarlar ve deformasyonlar oluşmuştur. Restorasyon uygulaması ile birlikte kırılan kiremitlerin aynı malzeme ile değiştirilmesi, çürüyen aşınan ve yıkılmış taş duvarlar sökülerek orijinal form boyut ve malzeme ile yenilenmesi öngörülmüştür (Şekil 20).

Şekil 20. Adana Kız Lisesi 1/50 Çatı Restorasyon Projesi
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

4.6. Adana Kız Lisesi'nin İç Mekân Dönüşüm Analizleri

Yapı dikdörtgen plan şemasına sahip olup bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere 3 kattan oluşmaktadır. Bodrum ve zemin kat iç duvarları yığma yapı tarzında tuğla, birinci kat iç duvarları ise ahşap çatıklı tuğla duvardır. Bodrum kat yüksekliği diğer katlara göre daha azdır. Bodrum katın kapıları kemerli, duvarlarında ise nişler bulunmaktadır. Bodrum kattan zemin kata geçiş sağlanmamaktadır. (Şekil 21,22).

Zemin kata, 2 farklı giriş vardır. Bunlardan ana giriş batı cephesinden Türk Ocağı Mahallesi (Kıyıboyu Caddesi) 2.giriş ise Doğu cephesinde (Seyhan Nehri) bulunmaktadır. Her iki girişte karşılıklı olup, t formundaki bir hole çıkmaktadır. Zemin katta bulunan odalar, bodrum katla aynı aks ve simetride tasarlanmış ve her iki katta bulunan tüm mekânlar bu hol üzerinde dağılım göstermektedir. Binanın dört köşesinde birer büyük ve birer küçük mekân olmak üzere toplam 8 orijinal mekân mevcuttur. Zemin kattan, birinci kata bağlanan merdivenler doğu cephesinde (Seyhan Nehri) yer almaktadır (Şekil 22).

Birinci katta ise zemin kattakinden daha küçük dikdörtgen bir hol bulunmaktadır. Birinci katın en büyük özelliği, batı cephesinde bulunan kolon ve arkadlı bölümün üzerini kapatacak şekilde çıkma bölümü olan büyük bir odası olmasıdır. Bu mekân merdivenleri çıkınca tam karşıya denk gelmektedir (Şekil 22).

Bu bölümde, Adana Kız Lisesi'nin restorasyon sürecinin iç mekân dönüşümünün analizi bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere incelenerek aktarılmıştır. 2004 yılında başlayan restorasyon çalışmaları 2006 yılında bitmiştir. 2004 yılında alınan karar doğrultusunda yapının Kız Lisesi Müzesi ve Eğitim Hizmetlerine Yönelik restorasyon onayı bulunmaktadır. Ancak 2006 yılında biten restorasyon uygulamasından sonra Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıma açılmıştır. 2018 yılında ise kullanıma kapatılmıştır.

Bu bölümde teze konu olan yapı ile alakalı ulaşılan belgeler, çizimler ve görseller kullanılmıştır. Aynı zamanda kullanıma kapalıyken gerekli izinler sağlanarak yerinde inceleme yapılmıştır. Yerinde yapılan incelemede restorasyon projesi göz önünde bulundurularak gözlemlenmiştir. Gözleme sonucunda restorasyon uygulamasının üzerine Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi'nde müdahaleler olduğu tespit edilmiştir. Müdahaleleri aktarmak amacıyla bodrum kat, zemin kat ve birinci kat geleneksel yöntemlerle ölçülüp, 1/50 ölçeğinde rölöve planları çizilmiştir. Yapının ölçümünde geleneksel yöntemler kullanılıp, Autocad çizim programı ile dijital ortamda hazırlanarak, aynı zamanda fotoğrafları çekilerek bu bölümde yapılan müdahaleler aktarılmaya çalışılmıştır.

Tezin anlaşılabilir olması için aktarım sırası; bodrum kat, zemin kat ve birinci kat olmak üzere;

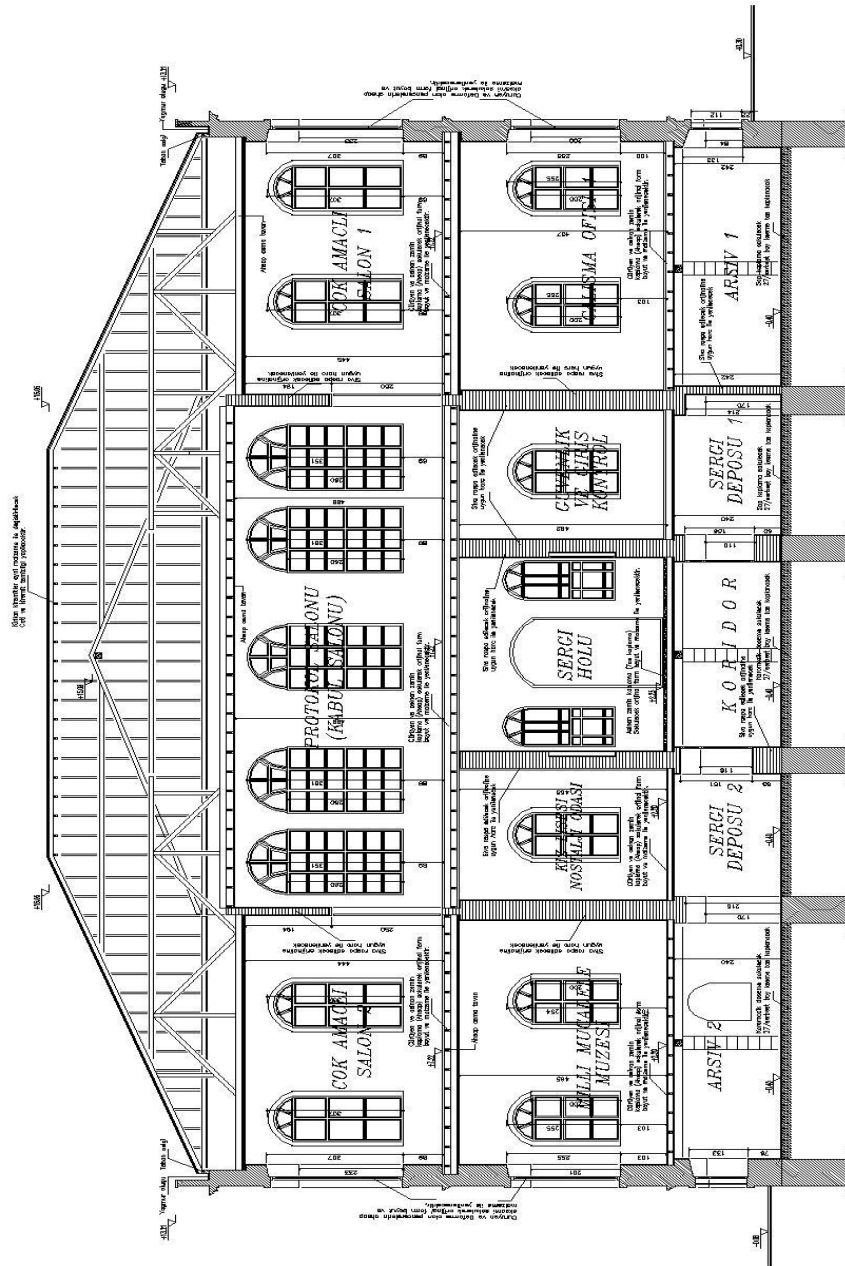
-Adana Askeri Rüştüyesini yansıtan; restitüsyon planları,

- Adana Kız Lisesi dönemini yansıtan; rölöve planları,

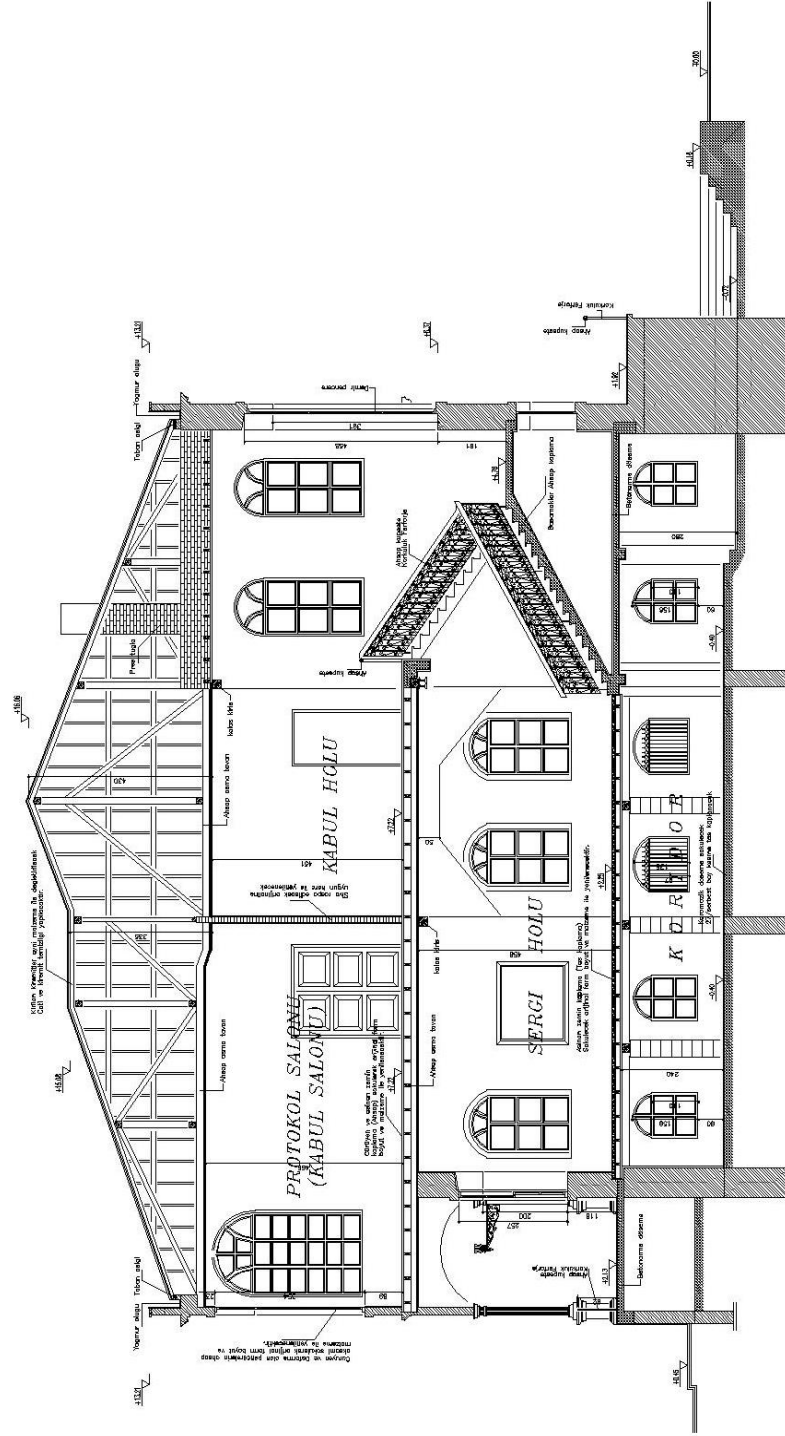
-Dönüşümü; Adana Kız Lisesi restorasyon projesi,

-Kültür ve Sanat Merkezinin kullanım ve müdahaleleri planları (yerinde yapılan inceleme ile); Kültür ve Sanat Merkezi rölöve planı olarak aktarımı sağlanmıştır.

Bundan sonraki bölümde her kat bu sıralamaya göre ayrı ayrı incelenerek tüm belgelerle birlikte dönüşüm süreci, mekân kullanımları, iç mekânda yapılan müdahaleler tespit edilerek aktarım sağlanmıştır.

Şekil 21. Adana Kız Lisesi Restorasyon Projesi A-A 1/50 Kesit
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004).

Şekil 22. Adana Kız Lisesi Restorasyon Projesi B-B 1/50 Kesit
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004).

Adana Kız Lisesi olarak kullanıldığı dönemi yansıtan rölöve planında, bodrum katın giriş tonozunun bitiminde dağılım holünün yakın kısımlarında iki adet betonarme kolon bulunmaktadır. Teknik izah raporunda bu kolonların daha önce taş olarak yapıldığından, Adana Kız Lisesi Dönemi'nde betonarme olduğundan bahsedilmektedir. Bunun sebebi ise zemin katta merdivenlerin buraya denk gelmesi ve daha önce merdivenlerin ahşap olup, sonradan betonarmeye dönüştüğü düşünülmektedir¹⁴⁹ (Şekil 24).

Adana Askeri Rüştüyesini yansıtan restitüsyon planında ana girişin hemen solunda 2 adet (güney) ve sağında 2 adet (kuzey) girişe bakan pencere bulunmaktayken (Şekil 23), Kız Lisesi dönemine ait rölöve planında ana girişin solunda (güney) 2 adet pencereden hole yakın olan kapatıldığı ve ana girişe yakın olan pencerenin kapıya çevrildiği görülmektedir (Şekil 24).

Ayrıca, Adana Askeri Rüştüyesi'ni yansıtan restitüsyon planında, holün kuzey ve güney yönlerinde 30x30 taş kolonlar bulunmaktayken (Şekil 23), Kız Lisesi Dönemi'nde bu kolonların arasında 20x20 ahşap kolonlar eklendiği restitüsyon çiziminde görülmektedir. (Şekil 24).

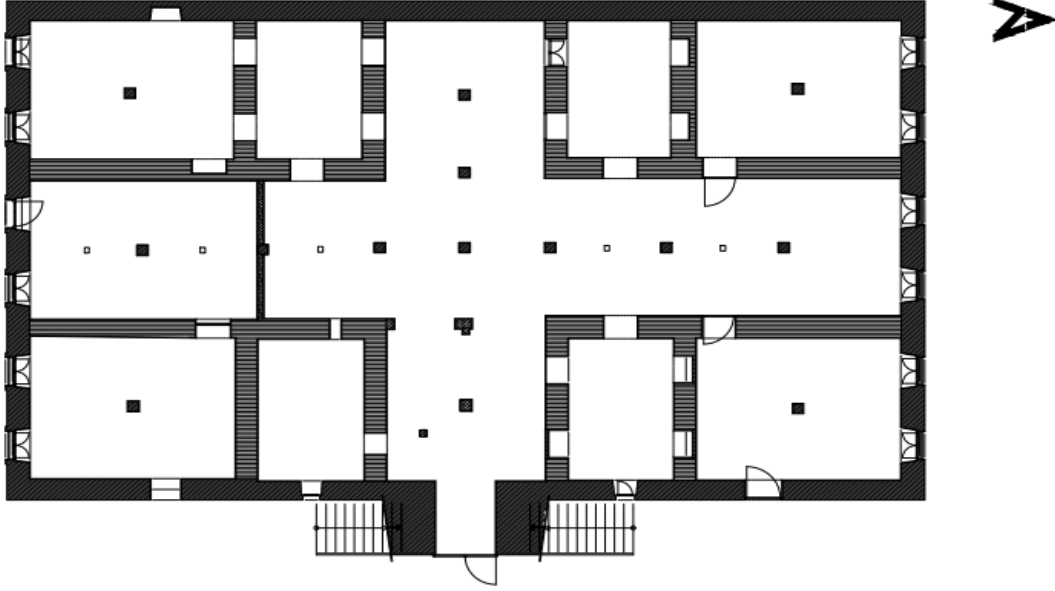
Güney cephesinin dönüşüm analizinde bahsedildiği üzere Kız Lisesi Dönemi'nde 1. ve 3. Pencere kapıya dönüştürülmüştür. Bunun sebebi ise bodrum katta, güney yönünde bulunan holü briket duvar ile kapatılarak bir kısım odaya dönüştürülmesidir. Bu odaya güney cephesinden (3. pencerenin kapıya çevrilmesi) ayrı bir giriş verilmiştir. Ancak güney cephesinde pencereden kapıya dönüşen 1.kapı rölöve çizimlerine yansımamaktadır. Ancak rölöve çizimine yansıdığı üzere 1.kapıya denk gelen, güney batı yönündeki odanın hole bakan kapısı iptal edilmiştir (Şekil 24).

Doğu cephesinde ise bodrum kata ait, 2 pencere Kız Lisesi Dönemi'nde daha önce bahsedildiği üzere kapıya çevrilmiştir. Bu kapılardan güney yönüne yakın olan kapı, bu dönemde güney doğuda bulunan odaya denk gelmektedir. Bu odanın rölöve çiziminde hole bakan kapısı iptal edilmiştir.

Adana Kız Lisesi rölöve planında holün güneyinde briket duvarla sonradan bir kısım odaya dönüşümü, güney batıda bulunan oda ile güney doğuda bulunan odanın hole açılan kapılarının iptali sağlanmıştır. Hem sonradan bölünerek oluşturulan mekâna hem de bu odalar cephelerde pencereden kapıya çevrilmiştir. Aynı dönüşüm

¹⁴⁹ Mehmet Pekcan Işık, "Teknik İzah Raporu", Işık Proje, 2004, Adana.

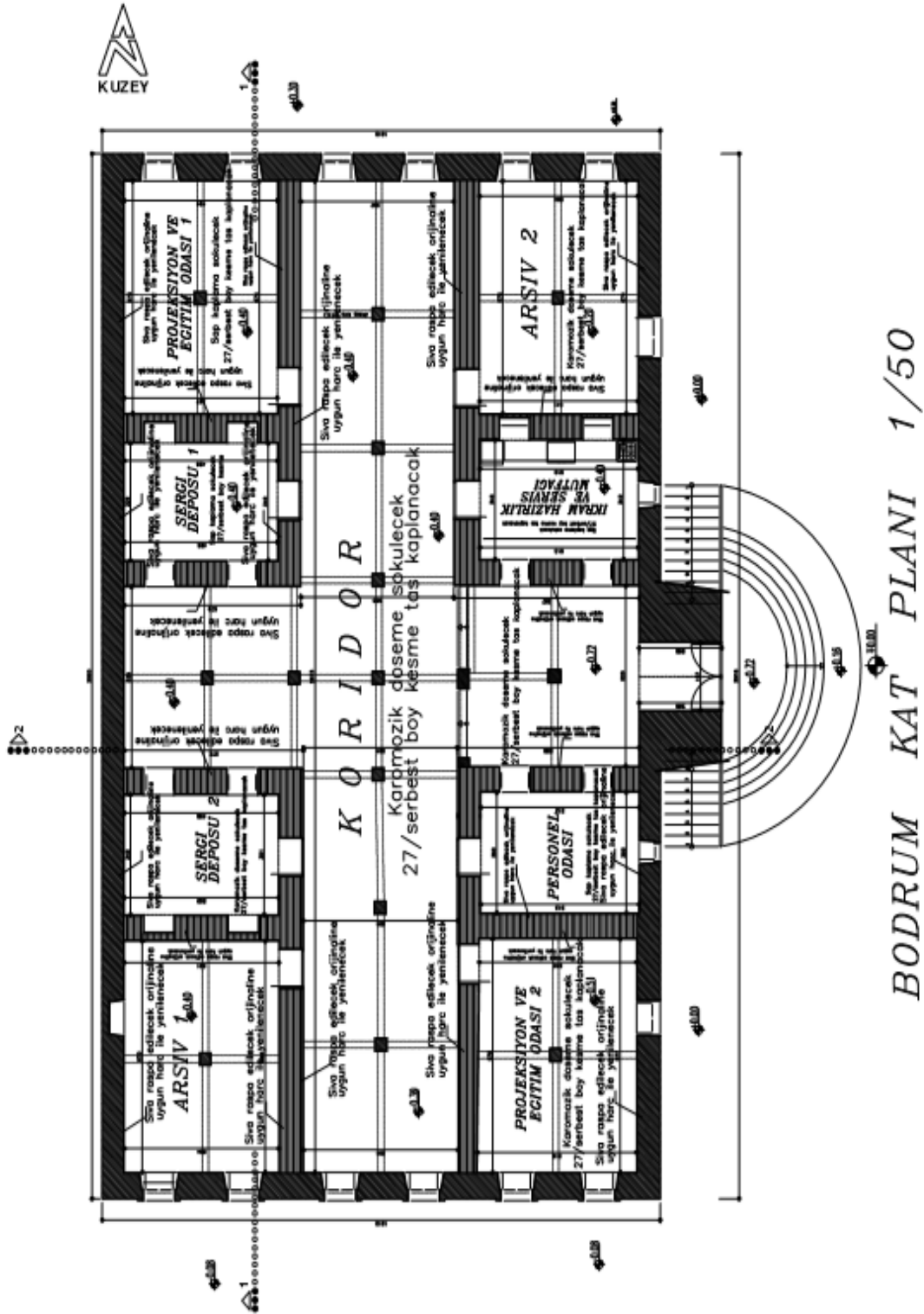
(pencereden kapıya) kuzey doğu odasının, doğu yönündeki penceresinde görülmektedir. Ancak rölöve planına yansıdığı üzere bu odanın hole açılan kapısı kapatılmamıştır. Ayrıca tüm zeminde 20x20 mozaik kaplama olarak kullanılmıştır (Şekil 24).

Şekil 24. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat, 1/50 Rölöve Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Restorasyon projesinde ana girişin güney cephesinde bulunan küçük odanın 2 penceresinden kapatılan penceresi yeniden açılarak özgün haline çevrilmesi ön görülmüştür. 20x20 eklenen ahşap kolonlar kaldırılmıştır. Holün güney cephesinde sonradan bir kısım odaya çevrilen briket duvar kaldırılarak, güney batı yönündeki oda ile güney doğu yönündeki odaların hole bakan kapıları yeniden açılmıştır. Tüm odaların kapıları aynı hole açılarak bir aks oluşturulmuştur. Cephelerden açılan kapılar yeniden pencereye dönüştürülmüştür. Zeminde bulunan 20x20 karo mozaik kaldırılarak, restorasyon uygulamasıyla birlikte 27x27 serbest boy kesme taş kaplanmıştır (Şekil 25).

Restorasyon projesiyle birlikte girişteki sol oda personel odası, sağ tarafta bulunan oda ikram hazırlık ve servis mutfağı, güneydoğuda kalan oda projeksiyon ve eğitim odası hemen karşısında bulunan güney batı odası arşiv, yanındaki oda sergi deposu, kuzey batıdaki oda projeksiyon ve eğitim odası, kuzeydoğudaki oda arşiv 2 odası olması öngörülmüştür (Şekil 25).

Şekil 25. Adana Kız Lisesi, Bodrum Kat, 1/50 Restorasyon Projesi

(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıldığı dönemden (2006-2018) sonra bodrum kat yerinde incelenmiştir. Bodrum kat Altın Koza Film yetkilileri tarafından kullanılmıştır. Yerde yapılan incelemede restorasyon projesinden sonra bodrum

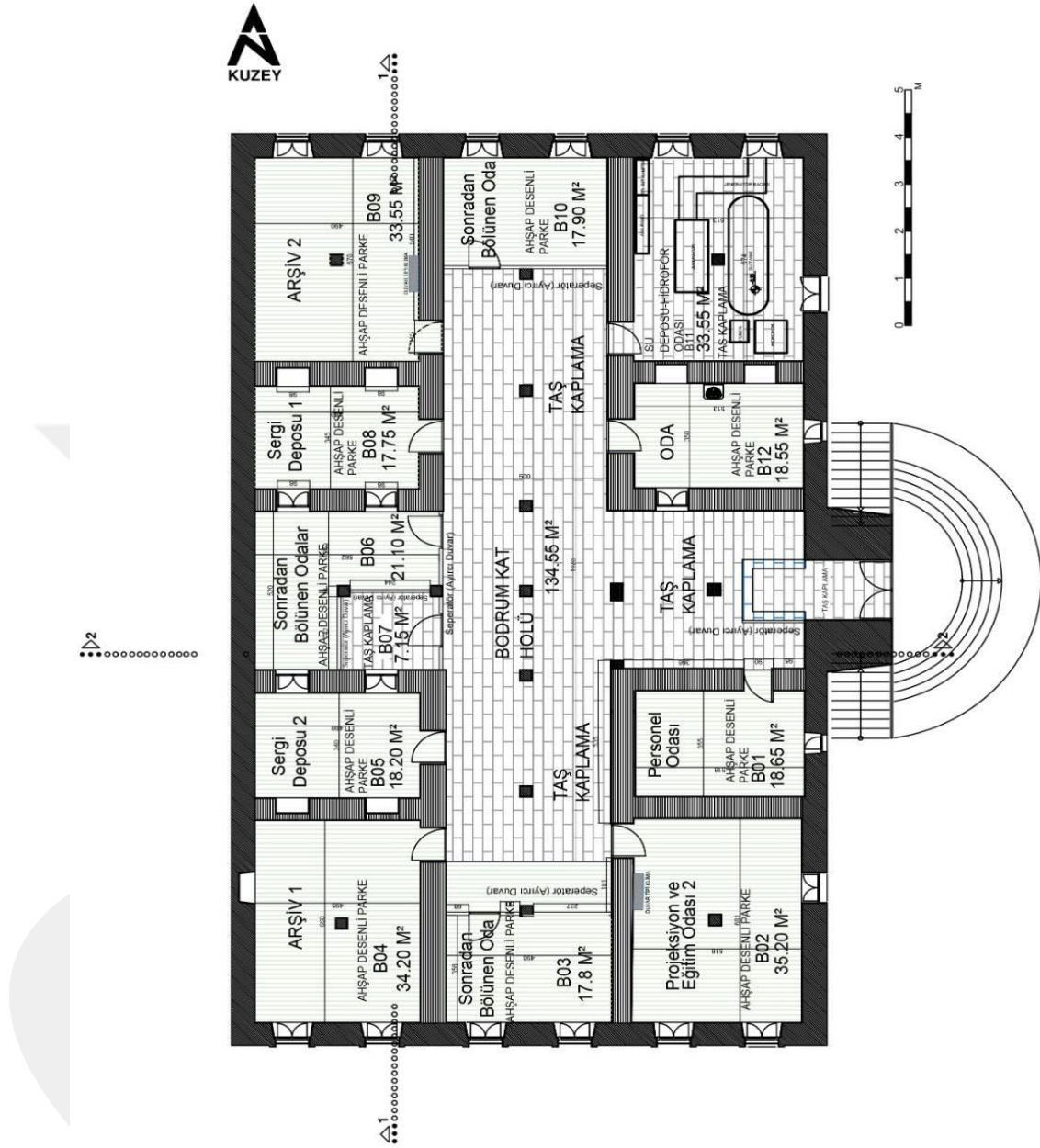
katta müdahaleler ve sonradan oluşturulan mekânlar tespit edilmiştir. Tezin anlaşılabilir olması için bodrum katın, 1/50 ölçeğinde rölöve planı çizilerek tüm odalar B.No şeklinde adlandırılmıştır (Şekil 26).

Bodrum katın restitüsyon çiziminde 8 orijinal mekân bulunmaktadır (Şekil 23) rölöve planında hol bölünerek 1 oda daha oluşturulan mekana dönüştürülmüştür (Şekil 24) . Restorasyon projesiyle yeniden özgün haline getirilmiştir (Şekil 23,25) Ancak yerinden yapılan incelemede toplamda 12 oda bulunmaktadır (Şekil 26). Bodrum katta restorasyon uygulaması sonrası yapılan müdahalenin daha anlaşılabilir olması için rölöve planı dışında bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Adana Kız Lisesi, Bodrum Kat, Kültür ve Sanat Merkezi Restorasyon Sonrası Odalara Müdahale

Restorasyon projesinde Odalar	Bodrum Kat 2020 Rölöve (kırmızıyla işaretli olanlar restorasyon sonrası müdahaleleri göstermektedir)	m²
Personel Odası	B01	18.65 m ²
Projeksiyon ve Eğitim Odası 2	B02	35.20 m ²
-	B03	17.8 m ²
Arşiv 1	B04	34.20 m ²
Sergi Deposu 2	B05	18.20 m ²
-	B06	21.10 m ²
-	B07	7.15 m ²
Sergi Deposu 1	B08	17.75 m ²
Projeksiyon ve Eğitim Odası 1	B09	33.55 m ²
-	B10	17.90 m ²
Arşiv 2	B11 Su ve Hidrofor Odası	33.55 m ²
İkram Hazırlık ve Servis Mutfağı	B12	m ² 18.55

(Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Şekil 26. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Bodrum Kat, 1/50 Rölöve Planı
(Çizim: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Bu bölüme kadar bodrum katın restitüsyon, rölöve, restorasyon ve yerinde yapılan incelemelerle rölöve planı olarak oluşturulmuş ve aktarılmıştır. Bu bölümden sonra bodrum kata ait tüm dönüşümler gözlemler ve görsellerle beraber anlatılacaktır.

Kız Lisesi Dönemi'nde yapıda, doğal afetler, nem ve rutubet gibi olumsuz etkenlerden dolayı duvarlarında hasarlar meydana gelmiştir. Zaman içerisinde sıvaları dökülmüş ve yer yer kabarmış, birçok yerde ise rutubet ve nemlenme oluşmuştur. Yapılan restorasyon uygulaması ile bütün sıvalar raspa edilerek orjinaline uygun harç ile yenilenerek tüm duvarlar beyaz renge boyanmıştır¹⁵⁰ (Şekil 25,Resim 53).

Resim 53. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Duvar
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Yerinde yapılan incelemede bodrum kat ana giriş kapısının üzerinde 2 adet duvar tipi klima bulunmaktadır(Resim 56). Kapılar ise yenilenmiştir (Resim 54,55).

Restorasyonunda öngörüldüğü üzere B01 no.lu oda personel odası olarak kullanılmaya devam edilmiştir (Şekil 25,26) B01 no.lu oda, 18.65 m² olup, rölövesinde olduğu gibi güney yönünde 2 pencereden ana girişe yakın olanı kapatılarak önüne cam mekân panel konulmuştur (Resim 55,56)

¹⁵⁰ Mehmet Pekcan Işık “Restorasyon Raporu”, Işık Proje, 2004, Adana.

Resim 54. Adana Kız Lisesi Dönemi,
Bodrum Ana Giriş Öncesi
Merkezi, Bodrum
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 55. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat
Merkezi Dönemi Ana Giriş Restorasyon
Sonrası Müdahale
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 56. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat, B01 No.lu Oda,
Restorasyon Sonrası Müdahale
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Adana Kız Lisesi Dönemi'nde rölöve çizimine yansıdığı üzere (Şekil 24), bodrum kat ana girişinde bulunan t formundaki holün, kısa kanadı olan batı cephesi (tam karşısı), uzun olan kanadında tavanda kullanılan ahşap kirişlerde sarkmalar oluştuğu için kolonların arasında kalan her açıklıkta bir adet düz ahşap kolon sonradan eklenmiştir (Resim 57,59).

Yerinde yapılan incelemede, restorasyon projesinde (Şekil 25) öngörüldüğü üzere 20x20 cm. boyutlarındaki ahşap kolonlar kaldırılarak 30x30 cm. boyutlarında olan taş kolonlara çelik güçlendirme yapıldığı gözlemlenmiştir¹⁵¹ (Resim 58, 60)

Deprem yönetmeliğinde de “7.3.5. Kolonların Kirişlerden Daha Güçlü Olması Koşulu” bulunmaktadır¹⁵². Zaman içerisinde malzemenin eskimesi ve yorulması çatlama, ayrılma gibi etkiler yaratmaktadır. Yapıda bulunan malzeme ve taşıyıcı sistemler, sel baskınlarıyla ıslanarak fiziksel baskı ile parçalanma ve çatlamalara yol açarak hasar vermektedir¹⁵³.

Resim 57. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Ahşap Kolonlar Restorasyon Öncesi I. (Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 58. Adana Kız Lisesi Lisesi, Bodrum Kat Kolonları Güçlendirme, Restorasyon Sonrası Ia. (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁵¹ Sağlamaştırma süreçlerinde yapılan müdahalelerin tarihi yapıyla oran, malzeme ve biçim olarak uyum sağlaması gerekmektedir. Hilal Tuğba Örmecioglu, “Tarihi Yapıların Yapısal Güçlendirilmesinde Ana İlkeler ve Yaklaşımlar”, Politeknik Dergisi Journal of Polytechnic, 2010, c.13 s.3, s.235.

¹⁵² Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği, Kolonların Kirişlerden Daha Güçlü Olması Koşulu, Resmi Gazete, 30364, s.116.

¹⁵³ Zakar ve Eyüpgiller, a.g.e., 2015, s.50.

Resim 59. Adana Kız Lisesi Dönemi, Bodrum Kat Ahşap Kolonlar Restorasyon Öncesi II. (Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 60. Adana Kız Lisesi, Bodrum Kat Kolonları Güçlendirme, Restorasyon Sonrası Ila. (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020).

Yerinde yapılan incelemede tavan fitilli lambri koyu kestane rengindedir¹⁵⁴. Aydınlatma olarak koridor da dâhil olmak üzere floresan ve lineer aydınlatma kullanılmıştır (Resim 61). Tüm katta duvar tipi vrf klima kullanılmıştır (Resim 62).

Resim 61. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Tavan ve Aydınlatma (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 62. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Bodrum Kat Duvar Tipi Klima (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁵⁴ Kâgir yapılarda genellikle tavanın alçak olduğu mekânlarda ahşap kaplama uygulaması, tavana dilmeler ile bağlanarak, tavan ile ahşap tavan arasında bağlantı elemanı kadar boşluk bırakılarak uygulanmaktadır. Burcu Kartal, “Yapılarda Ahşap Kullanımı Ve Çağdaş Yapı Teknolojisinde Ahşap Kullanımı”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), T.C. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2015, s.171.

Ayrıca, Adana Kız Lisesi Dönemi'nde, bodrum kat odalarının kapıları gri tonlarındayken (Resim 63). Restorasyon uygulamasıyla birlikte kapı ve kasaları yenilenecek tavanla aynı renk olan koyu kestaneye boyanmıştır. Tüm kapılar koridora doğru açılmaktadır. Kapıların açıldığı holde ana kapıya ulaşımı sağlayan bir engel bulunmamaktadır (Resim 64). Kemerli bir forma sahip olan kapılar 110x200 cm.ölçülerindedir (Resim 65). Yangın yönetmeliğinin 35. maddesinde belirtildiği üzere, kapıların açılabilir durumda olması ve önlerinde engelleyicilerin bulunmaması gerektiği gibi yapının kullanımında olduğu sürece zorunlu çıkışların kolayca erişilebilir olması gerekmektedir¹⁵⁵.

Resim 63. Adana Kız Lisesi Dönemi Bodrum Kat Kapıları Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 64. Adana Kültür ve Sanat Merkezi dönemi, Bodrum Kat Kapıları Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 65. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Bodrum Kat Kemerli Oda Kapısı Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁵⁵ Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik 27/11/2007, (Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071219-2.htm>, 11.03.2020)

Bodrum kat pencereleri kemerli bir formda olup 55x115 cm'dir. Pencereler gün ışığını oldukça az almaktadır. Hole gün ışığı kuzey, güney ve batı yönlerinden sağlanırken, bu alanlar ahşap ve farklı malzemelerle bölünerek odalar oluşturulmuştur. Bu yüzden hol doğal ışığı almamaktadır. Sonradan eklenen lineer aydınlatmalar odaların genelinde ışık yeterli olsa da holde yetersiz kalmıştır. Bodrum katın bulunduğu konum nedeniyle pencere ebatları tavan yüksekliğine orantıda diğer kat pencerelerine göre daha küçük ebatlarda olduğu için gün ışığını az almaktadır. Bu yüzden aydınlatma bodrum kat için oldukça önem arz etmektedir.

Yerinde yapılan incelemede restorasyon projesinde (Şekil 25) olmayan B03 no.lu oda, 17,8 m²'dir (Şekil 24). Holün batı kanadında B02 no.lu ve B04 no.lu odaların ortasında yer almaktadır. Bodrum katın rölöve planında daha önce bu alanın kolonu içeri alınmış bir şekilde bölünmektedir (Şekil 24).

Mevcut halinde ise osb vb. bir malzeme ile bölünerek oluşturulmuştur. Araştırma sırasında zemin malzemesi olarak kesme taşın üzerine yapıştırma parke uygulandığı için kabarmalar olmuştur. Uygulanan parke bölücü duvardan dışarıda kalarak holde bulunan 27x27 taş kaplamaya taşmıştır (Şekil 26). Sonradan eklenen bu odanın kapısı dikdörtgen bir formda orijinal odaların kemerli kapılarından farklılık göstermektedir. Kapının hole bakan cephesi yönünde film afişleriyle kaplanmıştır. Yine aynı duvarda sinevizyon gösterimi için projeksiyonun yansıdığı pano bulunmaktadır (Resim 66).

Restorasyon projesinde bulunmayan bu mekânın yapıya sonradan eklenmesi ve kullanılan malzemelerin uyumsuzluğu oldukça dikkat çekici bir durum halindedir. Restorasyonuyla özgün haline getirilmesi (Şekil 22,24) göz önünde bulundurulmadan Kültür ve Sanat Merkezi kullanıcılarının müdahalesi doğru bir yaklaşım olmamıştır (Şekil 25).

Resim 66. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B03 No.lu Oda
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

B06 ve B07 no.lu oda holün kısa kanadı olan batı cephesinde yer almaktadır. Bu mekânlar B03 gibi restorasyon planında yer almamaktadır (Şekil 25). Her iki odanın tavanı ahşap sonradan eklenen kapıları yine ahşap ama dikdörtgen bir forma sahiptir. Kapı girişleri yan yana olup, B06 no.lu mekân 7.15 m² olup, zemini taş kaplamadır. B07 no.lu mekân ise 21.10 m² olup zemin malzemesi kesme taşın üzerine sonradan yapılan ahşap desenli yapıştırma parkedir. B07 no.lu mekânın içinde kalan B06 no.lu mekân kullanım açısından oldukça küçük ve kullanışsız bir mekândır. Bu mekânların hole bakan duvarının cephesinde B03 gibi Altın Koza tarafından film arşivleri yapıştırılmıştır (Resim 67,68).

Resim 67. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B06- B07 No.lu Odalar Restorasyon Sonrası Müdahale
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 68. Adana Kız Lisesi, Kùltür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bodrum Kat Sonradan Bölünen B08 No.lu Oda Restorasyon Sonrası Müdahale (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

B04 no.lu oda batı ve güney yönünde 34.20 m².’dir (Şekil 26). Restorasyonunda projeksiyon ve eğitim odası olarak tasarlanan odanın batı cephesinde 1 adet niş bulunmaktadır (Şekil 25). Bu niş batı cephesinde gösterildiği üzere daha önce penceredir. Adana Kız Lisesi Dönemi’nde batı cephesinde yapılan yol çalışmaları merdivenlerin değişimine yol açmış ve bunun neticesinde buradaki pencere kapatılarak iç mekânda niş olarak kullanılmaya devam edilmiştir (Şekil 24).

B04 no.lu oda gibi B02, B09 ve B11 no.lu odalarında merkezlerinde 30x30 taş kolon bulunmaktadır. Bu odaların ortalarında bulunan kolonlardan dolayı restorasyon projesinde (Şekil 25) eğitim ve projeksiyon odası olarak tasarlanması doğru bir yaklaşım olmamıştır (Resim 69,70). Restorasyon projesinde zeminin taş olarak kullanılması uygun görülmüş (Şekil 25) ancak yerinde yapılan incelemede zemin malzemesinin yapıştırma parke olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 26)

Resim 69. Adana Kız Lisesi B04 No.lu Oda Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 70. Adana Kültür ve Sanat Merkezi B04 No.lu Oda Restorasyon sonrası müdahale.
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

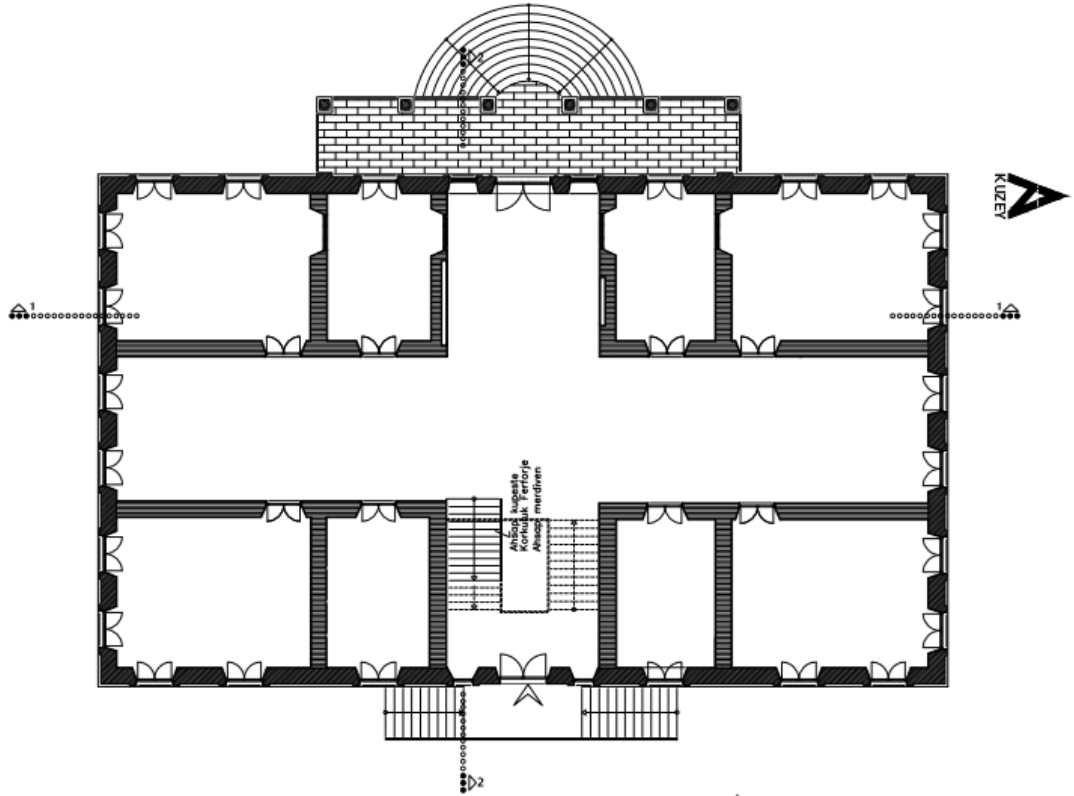
Restorasyon projesinden farklı kullanılan diğer oda ise B11 no.lu odadır. Restorasyon Projesinde arşiv 2 olarak belirtilmiştir (Şekil 25). Yerinde yapılan incelemelerde bu odayı su ve hidrofor odası olarak kullanmıştır (Şekil 26). Zemin malzemesi ise restorasyon projesinde olduğu gibi 27x27 kesme taş olarak kullanılmaya devam edilmektedir (Resim 71).

Resim 71. Adana Kız Lisesi, Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B11 No.lu Su ve Hidrofor Odası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

4.6.2. Zemin kat dönüşümünün iç mekân analizi

Adana Askeri Rüştiyesi olarak kullanıldığı dönemi yansıtan restitüsyon planında zemin kat, 490 m²'dir. Tavan yüksekliği ise 4.60 m.'dir. Yapının iki farklı girişi bulunmaktadır. Bunlardan birisi doğu kapısı olup (Seyhan Nehri) diğeri ise ana giriş olup batı cephesinde yer almaktadır. Zemin kat, bodrum katla (Şekil 23) aynı plan özelliklerine sahiptir. Her iki katında t formunda bir holü ve bu holde aynı simetride karşılıklı odaları bulunmaktadır. Yapının ana girişi olan batı cephesinden girildiğinde tam karşıda merdivenler doğu cephesinde birinci kata bağlantı sağlamaktadır. Merdivenlerin hemen altında yapının 2. girişi olarak kullanılan kapı bulunmaktadır. Restitüsyon çiziminde de gösterildiği üzere 8 orijinal mekân mevcuttur (Şekil 27).

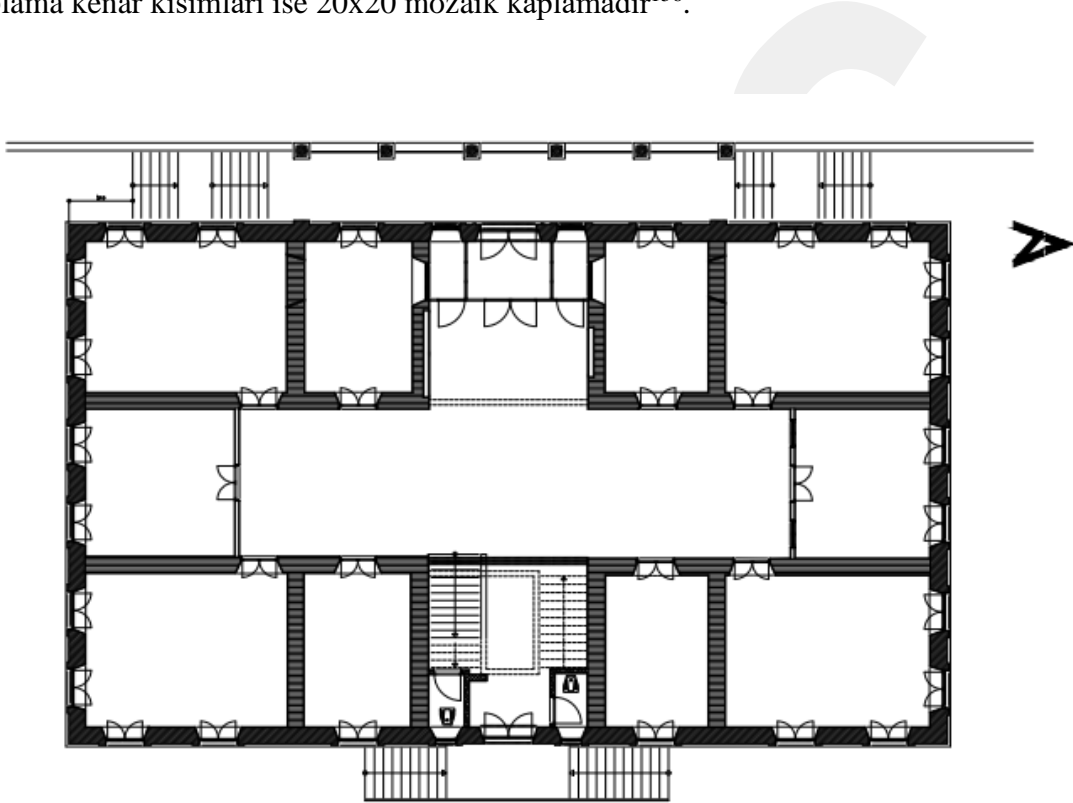

Şekil 27. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Restitüsyon Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Adana Kız Lisesi olarak kullanıldığı dönemin rölöve çiziminde, ana girişe cam mekân eklenmiştir. Tam karşıda doğu cephesinde bulunan merdivenlerin altına birer adet bay ve bayan lavabosu eklenmiştir. Holün güney ve kuzey yönleri ahşap bölücü

ile bölünerek sınıflar haline getirilmiş ve 8 orijinal mekânı olan zemin kata 2 oda daha eklenerek 10 ayrı sınıf oluşturulmuştur (Şekil 28).

Teknik izah raporuna yansıdığı üzere iç duvarlar yığma yapı tekniğiyle yapılmıştır. Kalın ve taşıyıcı tuğla duvarlardır. Yüzeyleri kireç ve harçlı sıva kaplıdır. Değişik zamanlarda farklı cins boyalar ve değişik renklerde boyanmıştır. Zemin malzemesi tüm odalarda parkedir. Holün zemininde ise dağılım holü 58x58 taş kaplama kenar kısımları ise 20x20 mozaik kaplamadır¹⁵⁶.

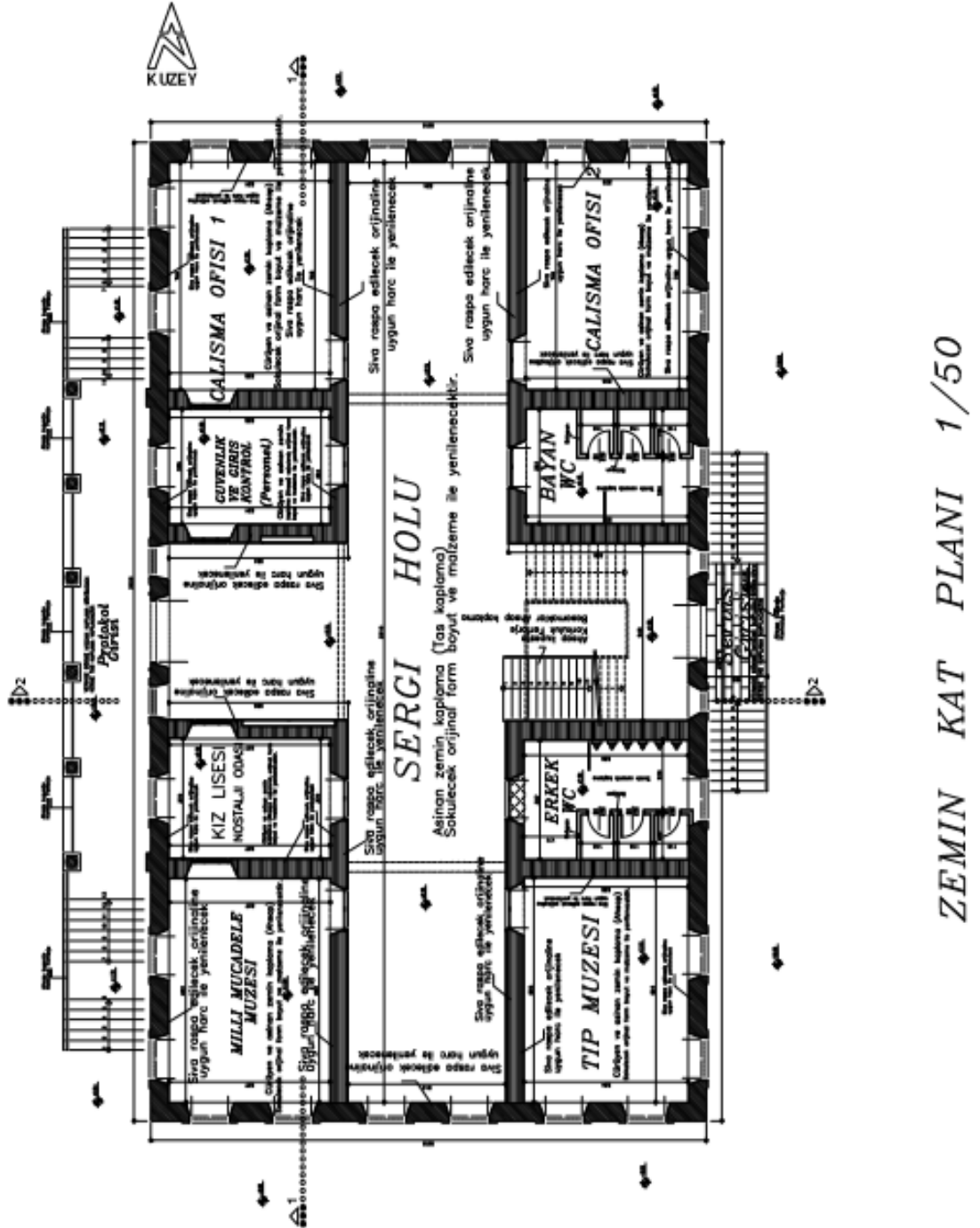
Şekil 28. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Rölöve Planı

(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Adana Kız Lisesi'nin zemin kat restorasyon projesiyle birlikte rölöve planında batı cephesinde bulunan ana girişin önündeki ahşap bölücü ile holün güney ve kuzey cephesinde bulunan ahşap bölücüler (Şekil 27) kaldırılarak yeniden 8 orijinal mekan haline getirilmiştir. Aynı zamanda doğu cephesinde bulunan merdivenlerin altındaki bay ve bayan wc. İptal edilerek merdivenin güney ve kuzey yönündeki odalar wc. olarak yapılması ön görülmüştür. Holde bulunan zemin döşemesinin tümü 58x58 taş

¹⁵⁶ Mehmet Pekcan Işık "Teknik İzah Raporu", Işık Proje, 2004. Adana.

olarak yenilenmesi ve Adana Kız Lisesi'nin restorasyon projesinde odaların, Milli Mücadele Müzesi, Tıp Müzesi, Kız Lisesi Nostalji Odası, Çalışma Ofisleri ve Sergi Alanı olarak kullanılması öngörülmüştür (Şekil 29)

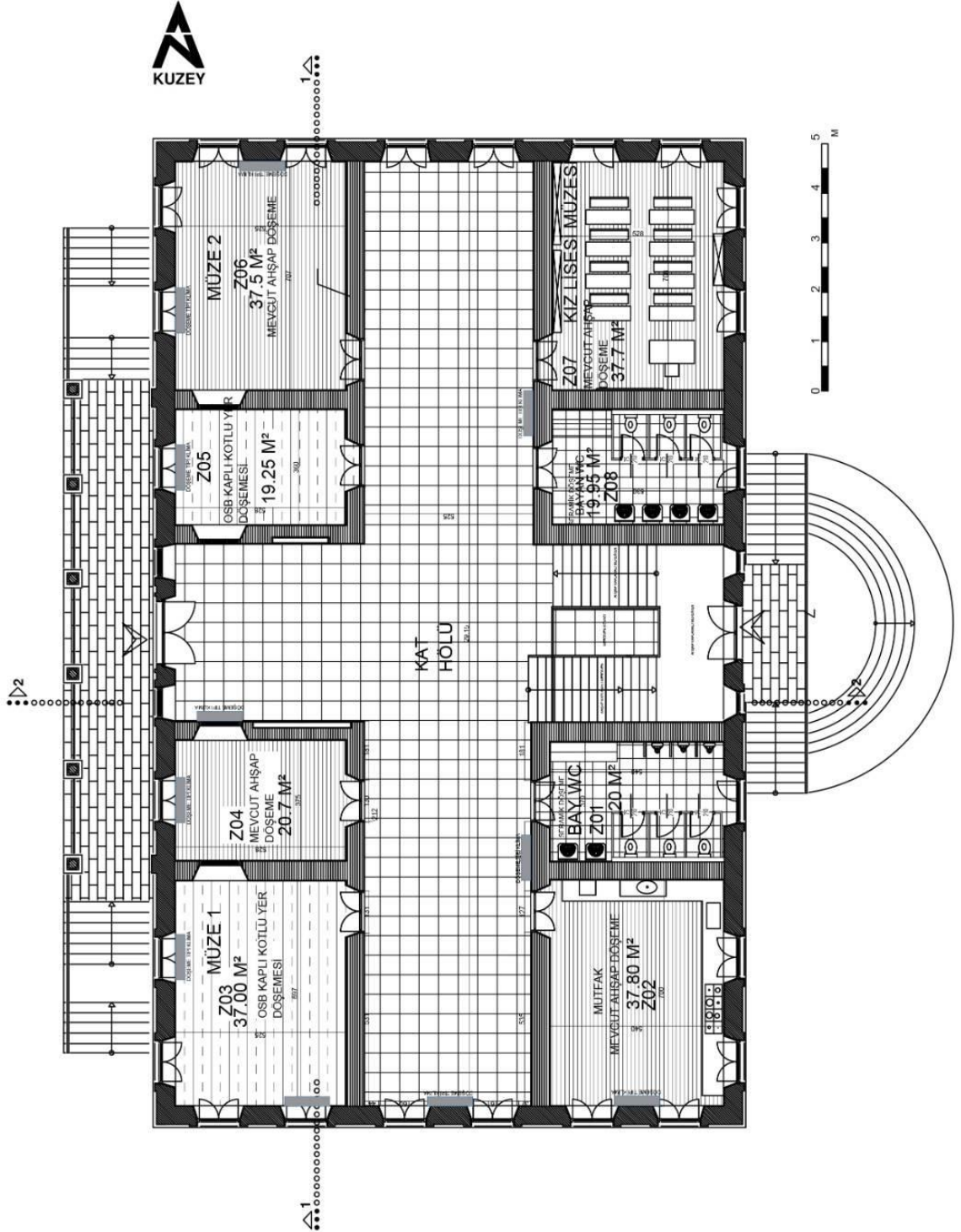
Şekil 29. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat, 1/50 Restorasyon Projesi
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Yerinde yapılan incelemede, restorasyon projesinde bulunan zemin kat planından mekânların işlev değişikliğine uğradığı tespit edilmiştir. Mekanlar restorasyon projesinden farklı kullanılmıştır. Bodrum katta olduğu gibi sonradan bir oda oluşturulmamış ancak zemin malzemesine müdahaleler söz konusudur. Aktarımın anlaşılabilmesi için, mevcut durumu 1/50 ölçeğinde Adana Kız Lisesi rölöve çizimi yapılarak değerlendirilmeye alınmıştır (Şekil 30). Bu odalar yeniden Z.no olarak numaralandırılmış ve mekân kullanımları oluşturulan tablo ile gösterilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat Restorasyon Sonrası Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Odalara Müdahale

Restorasyon projesinde Zemin Kat Odalar	Zemin Kat 2020 Rölöve Kırmızıyla yazılı olan yerler restorasyondan farklı kullanılmıştır.	m²
Bay Wc	Z01	20.00 m ²
Tıp Müzesi	Z02 Mutfak	37.80 m ²
Milli Mücadele Müzesi	Z03	37.00 m ²
Kız Lisesi Nostalji Odası	Z04	20.7 m ²
Güvenlik	Z05 Elektrik Panoları-Güvenlik	19.25 m ²
Çalışma Ofisi 1	Z06 Mehmet Baltacı Fotoğraf Müzesi	37.5 m ²
Çalışma Ofisi 2	Z07 Kız Lisesi Nostalji Odası	37.7 m ²
Bayan Wc	Z08	19.95 m ²

(Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Şekil 30. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Zemin Kat 1/50 Rölöve Planı
(Çizim; Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Adana Kız Lisesi Dönemi'nde batı girişindeki ana kapı çift kanatlı ölçülerinde ve beyaz renkte olup içeriye girildiğinde kontrol amaçlı 11 m² bir alan oluşturulmuştur. Bu alandan sonra yine bir kapıdan geçerek hole ulaşılmaktadır (Resim 72). Dönüşümüyle birlikte bu mekân kaldırılarak restitüsyonunda olduğu gibi özgün haline getirilmiştir (Şekil 27,30).

Batı girişinde bulunan beyaz orijinal kapı (Resim 72) siyah yağlı boya ile boyanarak yenilenmiştir (Resim 73,74). Zemin katta bulunan batı cephesinde ana giriş kapısının bulunduğu hole bakan 2 adet kemerli pencerelerin boyutları 130x245 cm'dir. Bu pencereler kasalarıyla birlikte yenilenmiştir (Resim 73).

Ziyaretçilerin ilk karşılandığı bölüm danışma birimleridir. Burada mimarisi veya koleksiyonlarla alakalı bilgiler sunulmaktadır. Sergi alanları bilginin sunulduğu faaliyet alanlarıdır. Diğer faaliyetlerin içerisinde eğitime yönelik yapılan çalışmalar yer almaktadır¹⁵⁷.

Resim 72. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat Batı Ana Giriş Öncesi (Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 73. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Zemin Kat Giriş Sonrası (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁵⁷ Alev Ayaokur, Bülent Yılmaz, "Bilgi Olarak Müze Nesnesi ve Bilgi Merkezi Olarak Müze", Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi, 2014, s.7.

Resim 74. Adana Kùltür ve Sanat Merkezi Dönemi, Ana Giriş Kapısı Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Holün, tavanı fitilli lambri ve beyaz renkteyken (Resim 75), dönüşümü ile birlikte tavan koyu kestane rengine boyanmıştır (Resim 76). Holün güney yönünde (Resim 77) ve kuzey yönünde ahşap malzeme ile bölünerek odalar oluşturulmuştur (Şekil 8). Kuzey yönünde bulunan odanın ahşap malzeme bölücüsüne camlar açılmıştır (Resim 78).

Resim 75. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat Tavan Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 76. Adana Kùltür ve Sanat Merkezi Zemin Kat Tavan Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 77. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat, Hölin Güney Yönü (Sağ) Bölünmüş Duvar Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 78. Adana Kız Lisesi, Zemin Kat, Hölin Kuzey Yönü (Sol) Bölünmüş Duvar Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Adana Kız Lisesi'nin restorasyon projesiyle birlikte zemin malzemesi komple sökülerek, 58x58 taş olarak yenilenmiştir (Şekil 29) . Kız Lisesi Dönemi'nde rölöve planında görüldüğü üzere, sonradan ahşap malzeme ile bölünen mekânlar (Şekil 28), kaldırılarak özgün haline getirilmiştir (Şekil 27).

Yerinde yapılan incelemelerde, tüm katın kapı ölçüleri 130x265 cm'dir. Kapıların hepsi kasalarıyla birlikte yenilenerek tavanla aynı renk olan koyu kestaneye boyanmıştır. Bodrum katın kapılarının dışa doğru açılmasının doğru bir yaklaşım

olduğu ve yangın yönetmeliğinde de geçtiği daha önce belirtilmiştir. Ne yazık ki aynı yaklaşım zemin katta gözlemlenememiştir. Zemin katın tüm kapıları içe doğru açılmaktadır (Şekil 30).

Yerinde yapılan incelemelerde, restorasyon projesinde (Şekil 29) öngörüldüğü üzere zemin kat holü sergileme alanı olarak kullanılmıştır (Şekil 30). Hol gün ışığını sergilenen eserlerin dağılım gösterdiği dört cepheden almaktadır. Duvarlarında Adana'nın eski fotoğrafları olan posterler çift taraflı bantla yapıştırılmıştır. Hareketli birimler için zeminde malzeme olarak kullanılan taş doğru bir yaklaşım olmuştur. Sergilenme holünde teknolojinin gelişmesiyle daha uygun farklı imkânlar sunulması gerekmektedir (Resim 79).

Tarihi yapılarda, kullanılan müze teknolojilerinin sınırlılıkları vardır. Çünkü yapılan işlemler yapının orijinalliğini bozabilir. Bu yüzden yeni yöntemler bularak, çağdaş yaşam standartlarına uyum sağlamak gerekmektedir¹⁵⁸

Resim 79. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Zemin Kat,
Hol Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁵⁸ Zeki Sönmez, “Avrupa’da Uygulanan Bazı Örneklerle Çağdaş Müzecilik ve Serbest Sergileme”, Askeri Müze ve Kültür Sitesi, II. Müzecilik Semineri Bildiriler, Eylül 19- 23, 1995, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul, s 102.

Aydınlatma olarak iki ana girişin tam ortasında tavanda pirinç aydınlatma, duvarlarda sergilenen fotoğraflar için tavandan sarkıtlar indirilerek spotlar kullanılmıştır. Tavanda bulunan ahşaplar yenilenirken yangın detektörleri eklendiği görülmüştür.

Müzelerde, mekânların doğru kurgulanması kadar aydınlatmada birimlerin seçimi ve doğru kullanılması önemlidir. Genel olarak ziyaretçilerinin sergilenen eserlere dokunması yasak olduğu için, aydınlatma ile ön plana çıkarılmaktadır. Tarihi yapıların korunması açısından, yapının objelere kabuk oluşturması eserleri algılatırken nicelik olarak, nesnenin korunması ve görünmesi, nitelik olarak da nesnenin tüm özelliklerinin gözükmesi ve sergilenmesine çalışılmaktadır. Burada hedeflenen yapının ve eserin korunmasıdır¹⁵⁹.

Mekân girişte tam karşıda Seyhan Nehri'ne bakan doğu cephesinde betonarme merdivenler mozaik olup (Resim 80), yapılan dönüşümle üzeri ahşap ile kaplanmıştır (Resim 81).

Tarihi yapılar yeniden işlevlendirilirken, engelli bireylerin unutulmaması gerekmektedir. Kültür ve sanat merkezleri kullanıma açılırken tüm kullanıcılara yönelik faaliyet gösteren birimler olduğu unutulmadan tasarlanmasında fayda vardır. Erişebilirlikle ilgili İmar Kanununun 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un geçici 2. Maddesi şu şekildedir; *“Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir”*¹⁶⁰. Yapının merdivenlerinde engelli bireylerin çıkış veya inişi için herhangi bir asansör bulunmamaktadır (Resim 81).

¹⁵⁹ Cüneyt Kurtay, Uğurcan Aybar, Aysu Başkaya ve Işık Aksulu “Müzelerde Algılama ve Aydınlatma Kriterlerinin Analizi: Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi Orta Holü” Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, c.18, s.2, Ankara, 2003, s. 97.

¹⁶⁰ T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Engelliler Hakkında Kanun” <https://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusalmevzuat/kanunlar/engelliler-hakkinda-kanun>, 25.03.2020 erişilmiştir.

Resim 80. Adana Kız Lisesi Merdivenler Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 81. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Merdivenler Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Doğu girişinde merdivenlerin altına sonradan WC'ler iptal edilerek, doğu cephesinde merdivenlerin sağ ve solundaki odalar bay ve bayan WC olarak tasarlanmıştır. Yapılan incelemelerde Z01 no.lu oda bay lavabosu ve 20 m²'dir. Z08 no.lu oda bayan lavabosu ve 19.95 m² olarak tasarlanmıştır. Ancak engelliler için WC bulunmamaktadır (Şekil 30).

Yerinde yapılan incelemede Z01 no.lu mekân 20 m² bay WC. olarak kullanılmaktadır. Zemin döşemesi 30x30 seramik olup bu seramik kaplama duvarda 1.20 m yüksekliğe kadar devam etmektedir. Çift kanatlı 1 adet pencere bulunmaktadır. Kapı girişinin sol bölümünde eşya dolabı bulunmaktadır. Aydınlatma duvarlarda aplik tavanda lineer aydınlatma olarak kullanılmıştır. 3 adet alafranga tuvalet olup bu tuvaletler kompakt panelle bölünmüştür. 2 adet el lavabosu, 3 adette pisuvar bulunmaktadır (Resim 82) .Z08 no.lu oda 19.2 m²'dir. Z01 no.lu ıslak hacimli mekânla aynı malzeme özelliği gösteren bu mekân bayan WC olarak kullanılmıştır. Z01 no.lu mekândan farklı olarak lavabo sayısı 4 adettir. Yine burada engelliler için WC yoktur. Eklenmesi gerekmektedir (Şekil 30).

Resim 82. Adana Kùltür ve Sanat Merkezi Dönemi,
Zemin Kat, Z01 Bay WC Restorasyon Sonrası Müdahale
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Restorasyon projesinde Tıp Müzesi olarak geçen Z02 no.lu güneydoğu yönünde ve 37.80 m²'dir (Şekil 29). Kùltür ve sanat merkezi döneminde bu oda mutfak olarak kullanılmıştır (Şekil 30). Sanayi tipi taşınabilir mutfak donatıları bulunmaktadır. Tavan malzemesi ahşap, zemin malzemesi olarak ahşap döşeme olup mevcut halinde zeminde aşırı derecede aşınmalar ve yıpranmalar söz konusudur. Aydınlatma 4 adet lineer aydınlatma ile sağlanmış olup, ısınma olarak vrf sistem de döşeme tipi klima ile sağlanmaktadır (Resim 83).

Mutfak olarak kullanılan mekânlarda zemin ahşap olarak kullanılmamalıdır. Özellikle tescillenmiş bir tarihi yapıda çıkan herhangi bir kaza kötü sonuçları beraberinde getirebilmektedir. Örneğin; yangın çıkması durumunda zemin ve tavanın ahşap olması yangının daha çabuk yayılmasına sebebiyet vermesi söz konusudur. Aynı zamanda mekânlarda mutfak tasarımları yapılırken, mekânların formu ne olursa olsun belirli kurallar içerisinde tasarlanmalıdır. Tesisat yerleri, prizler, pencere ve kapı yerleri duvar gibi mekânsal analizler önem arz etmektedir¹⁶¹.

¹⁶¹ Gizem Arıkan Aykut, "Tarihi Yapılarda Taşınabilir Islak Hacimlerin İlavesinde Müdahale Yöntemleri", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), T.C. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İçmimarlık Anabilim Dalı, İçmimarlık Programı, İstanbul, 2015, s.3.

Resim 83. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Zemin Kat, Z02 No.lu Mutfak Restorasyon Sonrası Müdahale

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Z03 no.lu oda batı ve güney yönünde 37 m²'dir (Şekil 30). Restorasyonu ile birlikte Milli Mücadele Müzesi olarak kullanılması zemin malzemesinin ise ahşap olarak yenilenmesi öngörülmüştür (Şekil 29). Toplamda 4 adet pencere olup 2 pencere güney cephesinde 2 pencere batı cephesindedir. Zemin malzemesi olarak mevcut ahşap döşemenin üzerine osb ile 10 cm. yükseltilmiştir. Yükseltile zeminden kablolar geçirilmiştir. Aydınlatması sergileme için ray spot mekân için lineer aydınlatma olarak kullanılmıştır. Isıtma soğutma pencere altlarında 2 adet vrf sistem de döşeme tipi klima ile sağlanmaktadır. Burada yine restorasyon projesinden sonra müdahale söz konusudur (Resim 84,85).

Resim 84. Adana Kız Lisesi Dönemi, Zemin Kat Z03 No.lu Oda Zemin Malzemesi, Restorasyon Öncesi

(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 85. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Z03 No.lu Odanın Zemin Malzemesi Restorasyon Sonrası Müdahale

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Zemin katta 2 küçük oda Z04 ve Z05 batı yönünde ana girişin sağ ve solunda bulunmaktadır. Her iki odanın da ana girişe bakan pencereleri vardır. Z04 no.lu mekân 20.7 m²'dir. Batı cephesinde yer alan 1 adet pencere bulunmaktadır. Zemin malzemesi ahşap olup ısıtma soğutma için 1 adet pencere altında döşeme tipi klima bulunmaktadır. Tavan aydınlatmada 1 adet avize ile sağlanmaktadır (Resim 86). Z05 no.lu mekân 19.25 m² olup Z04 no.lu mekânla aynı özellikleri göstermiştir. Yalnızca zemin malzemesi farklılık göstermektedir. Mevcut haliyle ahşap döşeme üzerine 10 cm.kot yükseltilerek Osb. malzeme ile yer döşemesi yapılmıştır. Yükseltilen zeminden kablolar geçmektedir (Şekil 30).

Resim 86. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Z04 No.lu Oda
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Kültür ve Sanat Merkezi rölövesinde Z06 no.lu oda 37.5 m²'dir (Şekil 30). Restorasyon projesinde çalışma ofisi olarak tasarlanmıştır (Şekil 29). Kültür ve Sanat merkezi döneminde ise bu oda Mehmet Baltacı Fotoğraf Müzesi olarak kullanılmıştır (Şekil 30). Kültür ve Sanat Merkezi boşaltılırken buradaki donatı elemanları da kaldırılmıştır. Mevcutta boş halde olan Z06 no.lu odada toplam 4 adet pencere bulunmaktadır. 2 pencere batı cephesinde, 2 pencere ise kuzey cephesinde yer almaktadır. Zemin malzemesi mevcut ahşap döşemedir. Isıtma- soğutma iki adet döşeme tipi klimayla sağlanmaktadır. Bunlardan birisi duvarda diğeri ise pencere altındadır. Ayrıca bu mekânda Z05 no.lu mekân açılan 1 adet kemerli pencere bulunmaktadır. Aydınlatma olarak lineer aydınlatma kullanılmıştır (Resim 87).

Resim 87. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Mehmet Baltacı Fotoğraf Müzesi
(Anonim)

Kültür ve Sanat Merkezi rölövesinde Z07 no.lu oda 37.7 m²'dir (Şekil 30). Kuzey ve doğu cephesinde yer almaktadır. Restorasyonda Z04 no.lu oda Kız Lisesi Nostalji odası olarak kullanılması öngörülmüştür (Şekil 29). Z07 no.lu oda ise çalışma ofisi 2 olarak tasarlanmıştır (Şekil 29). Fakat mevcut haliyle Kız Lisesi Derneği Müzesi Z07 no.lu mekândadır (Şekil 30).

Z04 no.lu oda 20.7 m²'dir. Böyle bir mekânın müze olarak kullanımı doğru bir yaklaşım olmamıştır (Şekil 29). Yerinde yapılan incelemede bu odanın depo olarak kullandığı tespit edilmiştir. (Şekil 30). İçerisinde eski dönemlerden kalma öğretmen masası ve öğrenci masa ve sıraları bulunmaktadır. Eski dönemlere ait gazete ve kız lisesi mezunlarının albümleri ve yapının eski fotoğraflarına rastlanmaktadır. Taşınabilir olan tüm malzemeler özenle korunmaktadır. Zemin malzemesi ahşap döşeme olup mevcut hali korunmaktadır. Isıtma soğutma için adet duvarda döşeme tipi klima bulunmaktadır. Aydınlatma ise lineer aydınlatma ile sağlanmaktadır (Resim 88).

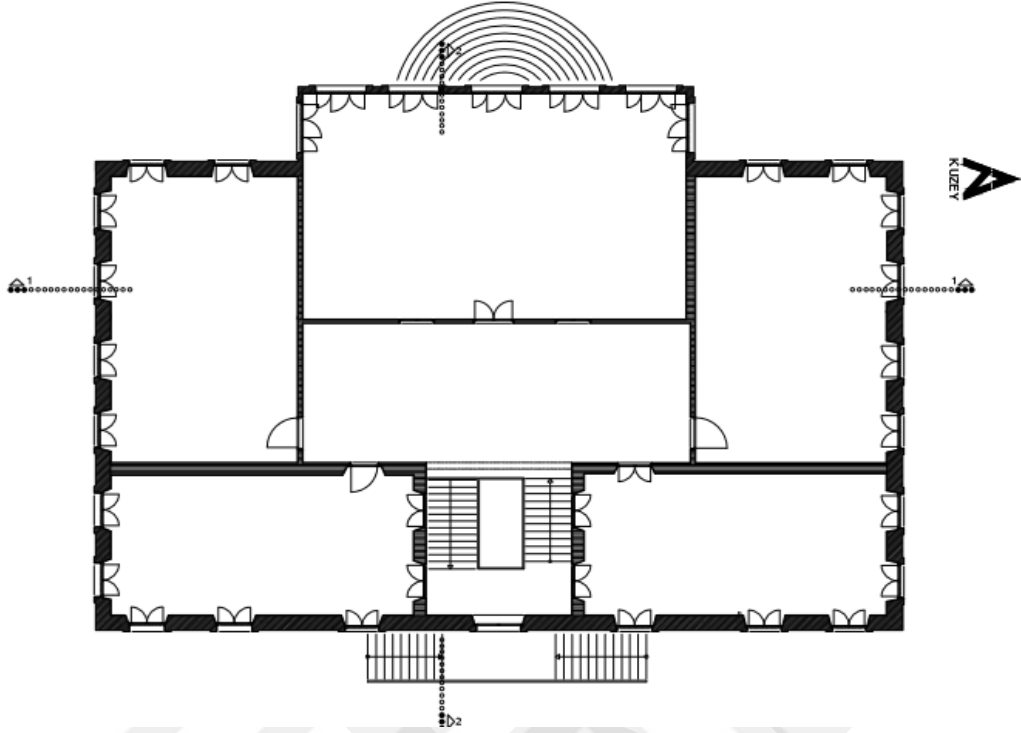
Resim 88. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Kız Lisesi Odası 1
(Belkıs Yakıcı, fotoğraf albümü, 2020)

Resim 89. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Kız Lisesi Odası 2
(Belkıs Yakıcı, fotoğraf albümü, 2020)

4.6.3. Birinci kat dönüşümünün iç mekân analizi

Adana Askeri Rüştüyesi dönemin yansıtan restitüsyon çiziminde, birinci kat, 508 m²'dir. Tavan yüksekliği 4.60 m'dir. Orijinal 5 büyük odası vardır. Batı cephesinde çıkma bölümü bulunan oda 1 katta olup, yapının en büyük odasıdır. Bu oda merdivenlerin tam karşısında bulunmaktadır. Diğer 4 odanın 2 tanesi merdivenlerin kuzey ve güney yönünde diğer 2 oda ise çıkma bölümü olan odanın iki yanına denk gelecek şekilde tasarlanmıştır. Hol dâhil olmak üzere dikdörtgen bir formda tasarlanan odaların kapıları dikdörtgen bir formda pencereleri ise kemerli bir forma sahiptir. Tüm oda kapıları aynı hole açılmak üzere dağılım göstermiştir. Pencere formları aynı olan 1 katın odalarının ölçü olarak farklılık gösteren tek odası çıkma bölümüne denk gelen odadır (Şekil 31).

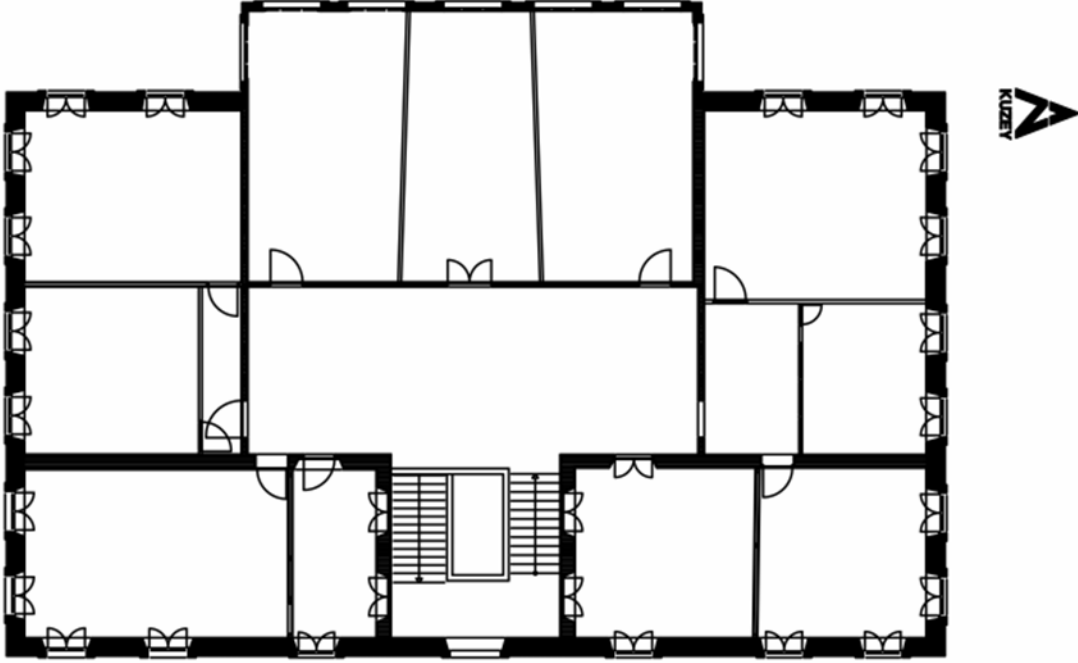

Şekil 31. Adana Kız Lisesi, Birinci Kat, 1/50 Restitüsyon Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Adana Kız Lisesi olarak kullanıldığı dönemin teknik izah raporunda, birinci kat doğu tarafı iç duvarlarının bir kısmı yığma tarzda tuğla, batı tarafı iç duvarlarının ise ahşap çatıklı dolgu tuğla duvar ve bağdadi duvar olup hol duvarları orijinal halinde kullanılmıştır. Duvarlarda zaman içerisinde farklı cins ve boyalar kullanılmıştır¹⁶².

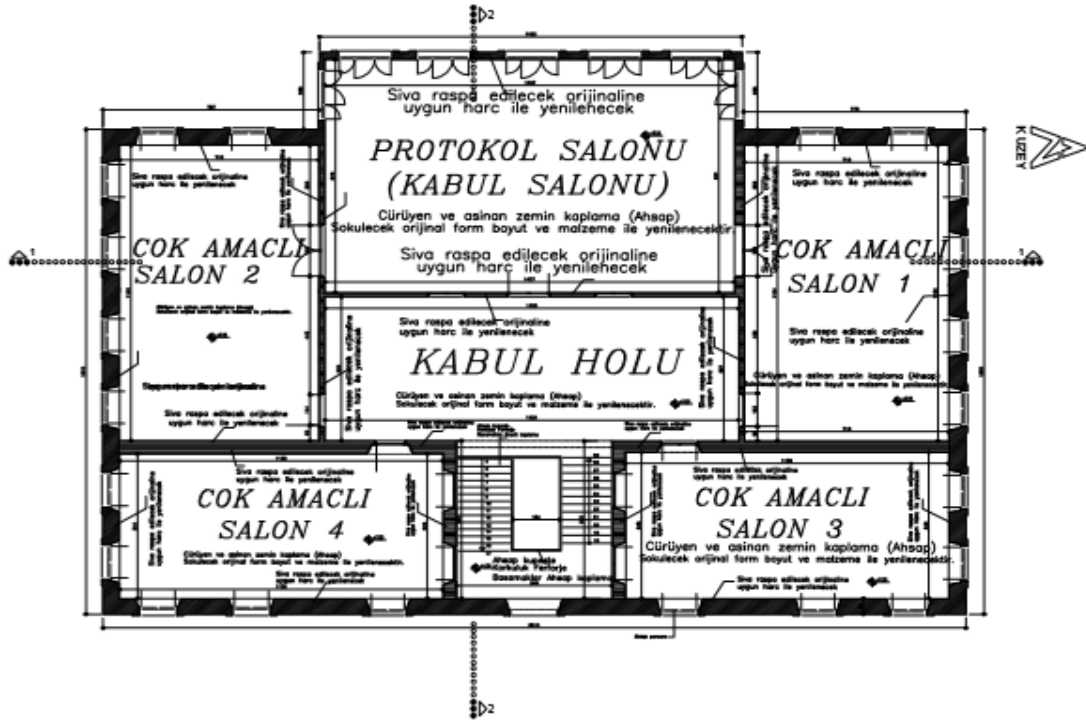
Adana Kız Lisesi dönemini yansıtan rölöve planında, orijinal odanın hepsi kendi içerisinde bölücü duvarlarla bölünerek toplamda 10 odası olan bir kat haline getirilmiştir. Batı yönünde bulunan çıkma bölümüne denk gelen büyük oda 3'e diğer 4 oda ise 2 ye ayrılmıştır. Bunun sebebi Kız Lisesi Dönemi'nde eğitim sayısının artış göstermesi ve lise eğitimi ile beraber ortaokul eğitiminin verilmiş olması olarak düşünülmektedir. Bölücü duvar malzemelerinde ise ahşap malzeme ve bağdadi duvar kullanılmıştır (Şekil 32).

¹⁶² Mehmet Pekcan Işık "Teknik İzah Raporu", Işık Proje, 2004, Adana.

Şekil 32. Adana Kız Lisesi, Birinci kat, 1/50 Rölöve Planı
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

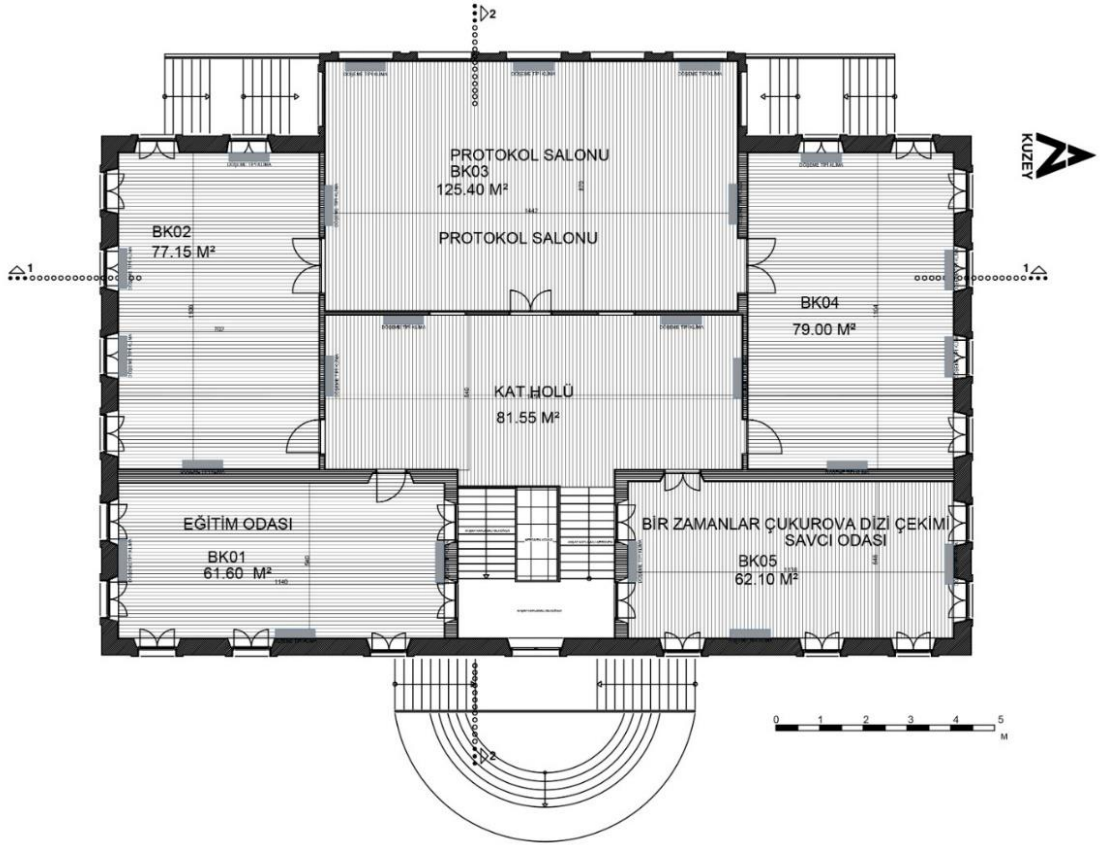
Adana Kız Lisesi restorasyon projesiyle birlikte, odaların içerisinde sonradan eklenen bölücü duvarlar kaldırılarak yeniden 5 orijinal oda haline getirilmiştir. Batı cephesinde yer alan çıkma bölümüne denk gelen ve restorasyon projesiyle protokol salonu olarak adlandırılan odanın iki yanında bulunan güney ve kuzey yönünde yer alan çok amaçlı salonlara birer kapı açılarak geçiş sağlanmıştır. Duvarları farklı renklerde boyanmış olan birinci kat bodrum ve zemin katta olduğu gibi beyaz renge boyanmıştır. Tavan ve zeminde kullanılabilir halde olan ahşap malzemenin bakımı yapılmıştır. Deforme olan yerler, kapılarla beraber pencereler kasalarıyla birlikte yenilenmiştir. Çıkma bölümünde bulunan oda protokol salonu, diğer 4 oda ise çok amaçlı çalışma salon olarak tasarlanmıştır (Şekil 33).

Şekil 33. Adana Kız Lisesi, Birinci Kat, /50 Restorasyon Projesi
(Çizim: Mehmet Pekcan Işık, 2004'den işleyerek aktaran Şükriye Sıla Özdemir)

Yerinde yapılan incelemede, kültür ve sanat merkezi olarak kullanıldığı dönemde (Şekil 34) restorasyon projesinde öngörüldüğü gibi kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 33). Ancak kullanıma dayalı zeminde ve duvarlarda aşınmalar meydana gelmiştir. Bk01, Bk02, Bk04 no.lu odalar eğitim amaçlı kullanılırken, Bk03 no.lu Protokol salonunda Adana'da bulunan birçok kurum ve kuruluş tarafından seminer ve toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bk05 no.lu oda ise şu anda Adana'da çekilmekte olan Bir Zamanlar Çukurova dizisinde, savcı odası olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden set ekibi tarafından taşınabilir mobilyalar kullanılmıştır. Ayrıca birinci katta restorasyonla birlikte sonradan eklenen ısıtma ve soğutma sistemi vrf sisteme bağlı olarak 23 adet döşeme tipi olarak kullanılmıştır (Şekil 34).

Mekânların işlevlerinde bir değişiklik olmadığı için tablo oluşturulmamıştır. Ancak yerinde yapılan incelemeler sonucunda Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nin birinci Kat, 1/50 Rölöve Planı çizilmiştir (Şekil 34)

Şekil 34. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Birinci Kat, 1/50 Rölöve Planı
(Çizim: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

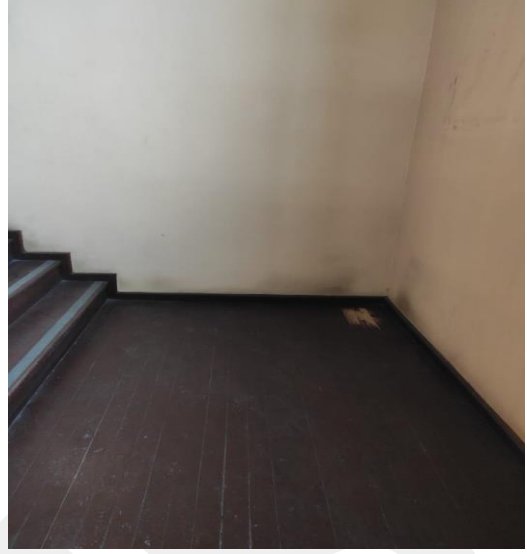
Yerinde yapılan incelemelerde, zemin kattan 1.kata ulaşım sağlayan merdivenler daha önce bahsedildiği üzere doğu cephesinde yer almaktadır. (Resim 90). Mevcut halinde kullanıma dayalı merdiven zemininde deformasyon oluşmuştur (Resim 91).

Doğu cephesi dönüşüm analizinde bahsedildiği üzere merdiven sahanlığına bakan 1 adet pencere bulunmaktadır. Bu pencere 157x445 cm. ölçüsünde olup yapının en farklı olan tek penceresi özelliğini taşıyarak doğal ışığı doğrudan merdivenlere yansıtmaktadır (Resim 92).Yapının dönüşümüyle birlikte pencere vitray cam malzeme ile yenilenmiştir (Resim 93).

Resim 90. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdivenleri Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 91. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Merdiven Zemininde Restorasyon Sonrası Deformasyon

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 92. Adana Kız Lisesi Dönemi, Merdiven Penceresi Restorasyon Öncesi

(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 93. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Merdiven Penceresi Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Merdivenlerden birinci kata çıkıldığında kuzey yönünde -sağ (Resim 94) ve güney yönünde- sol (Resim 96) olmak üzere birer tane oda bulunmaktadır. Her odanın 2 adet kemerli pencereleri merdiven boşluğuna bakmaktadır. Yapılan dönüşümle birlikte sıvalar raspa edilerek, pencere ve kasaları yenilenmiştir (Resim 95, 97).

Resim 94. Adana Kız Lisesi,
Merdiven Çıkışı Sağ Oda Penceresi
Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 95. Adana Kültür ve Sanat Merkezi
Dönemi Merdiven Boşluğuna Bakan Bk05
No.lu Odanın Pencereleeri
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 96. Adana Kız Lisesi Merdiven
Boşluğuna Bakan Sol Oda Penceresi
Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 97. Adana Kültür ve Sanat Merkezi
Dönemi Merdiven Boşluğuna Bakan Sol Oda
Penceresi Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Birinci katın holü, bodrum ve zemin katın t formundaki holünden farklılık gösteren dikdörtgen bir forma sahiptir (Resim 98). Güney ve kuzey yönüne doğru dağılım gösteren hol 81.55 m² olarak tasarlanmıştır. (Resim 99,100). Tüm odaların kapıları dikdörtgen formda olup, kapıların üç tanesi tek kanatlı dört tanesi çift kanatlı ve bu hole açılmaktadır. Birinci kat kapılar da zemin kat kapıları gibi içeri açılmaktadır. Zemin ve tavan malzemesi ahşap olup, kapılar tavan ve zeminle aynı

renkte koyu kestane olarak yenilenmiştir. Aydınlatma olarak tavanda üç adet prınç avize bulunmaktadır. Holde ısıtma ve soğutma sistemi olarak vrf. Sisteme bağlı 4 adet döşeme tipi klima bulunmaktadır. Genel anlamda iyi durumda olup aşınmalar gözlenmemiştir. Ayrıca merdivenlerin tam karşısında bulunan batı cephesinde çıkma bölümüne denk gelen odanın hole bakan odanın pencereleri restorasyonunda olduğu gibi (Şekil 33) yeniden açılmıştır (Resim 101,102).

Resim 98. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Birinci Kat Merdiven Çıkış Holü Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 99. Adana Kız Lisesi Restorasyon Öncesi Birinci Kat Hol- Kuzey Yönü

(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 100. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Birinci Kat Hol- Kuzey yönü Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 101. Adana Kız Lisesi Dönemi, 1. Kat Hol- Güney Yönü Restorasyon Öncesi

(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 102. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, 1.Kat Hol- Güney Yönü, Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Kültür ve Sanat Merkezi rölövesinde BK 01 no.lu oda 61.60 m²'dir (Şekil 34). Yerde yapılan incelemede duvarları yığma tarzda tuğla olarak yapılmıştır, mekân merdivenlerin sağında yani güney yönünde bulunmaktadır. Zemin malzemesi ahşap ve tavanı koyu kestane fitilli lambridir. Doğu ve güney cephelerine bakan bu odanın toplamda beş adet penceresi bulunmaktadır. Bu pencerelerden üç tanesi doğu iki tanesi güney yönüne bakmaktadır (Şekil 32). Restorasyonunda çok amaçlı salon 4 olarak dönüşüm sağlamıştır (Şekil 33). Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi'nde bu oda çeşitli kursların yapıldığı atölye olarak kullanılarak masa ve sandalyelerle (Resim 103,104) bir düzen oluşturulmuştur (Şekil 34).

Resim 103. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk01 No.lu Oda Çalışma Atölyesi

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 104. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, Bk01 No.lu Çalışma Atölyesi

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

BK02 no.lu oda 77.15 m²'dir. Bu oda güney ve batı cephesini görmektedir. Kız Lisesi'nin rölöve planında bu oda ahşap bölücülerle bölerek 2 farklı mekân haline getirmiştir (Şekil 32). Restorasyonu ile birlikte sonradan eklenen bölücüler kaldırılarak özgün haline getirilmiştir (Şekil 33) Adana Kültür ve Sanat Merkezi rölövesinde B02 no.lu odayı çok amaçlı salon 2 olarak kullanmıştır (Şekil 34). Güney yönünde dört adet kemerli pencereler olup batı cephesinde iki adet kemerli pencere bulunmaktadır (Resim 105).

Odanın içerisinde Bk 03 no.lu odaya geçiş sağlayan bir kapısı daha bulunmaktadır (Resim 106). Batı ve güney duvarları taş olup, Bk02 den Bk03 no'lu odaya geçiş sağlayan kapının bulunduğu duvarda malzeme olarak tuğla kullanılmıştır. Zemin ve tavan mevcut ahşap döşeme olarak yenilenmiştir. Isıtma ve soğutma için vrf sisteme bağlı döşeme tipi 4 adet klima bulunmaktadır. Bu klimaların üçü pencere altında diğeri güney yönünde bulunan duvardadır. Zeminde bulunan ahşap malzemede aşınmalar söz konusu olduğu için bakım yapılması gerekmektedir (Resim 107).

Resim 105. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Çok Amaçlı Salon 2 Restorasyon Sonrası

(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 106. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Odanın Bk03 No.lu Odaya Açılan Kapısı
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 107. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B02 No.lu Zemin Deformasyonu
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Kültür ve Sanat Merkezi birinci kat rölöve planında, BK03 no.lu oda 125.40 m² olup, merdivenlerin tam karşısında batı cephesinde çıkma bölümünün üstünde olan odadır (Şekil 34). Batı duvarı taş tarafı iç duvarlarının ise ahşap çatıklı dolgu tuğla duvardır. Restitüsyonunda giriş kapısının güneyinde ve kuzeyinde 2 adet pencere bulunmaktadır (Şekil 31). Kız Lisesi rölöve planında ise kendi içerisinde ahşap malzeme kullanılarak 3 ayrı mekân haline getirilmiştir (Şekil 32). Bölücü olarak bağdadi duvar (Resim 110) ile osb türü malzeme kullanılmıştır (Resim 111). Bu yüzden güney ile kuzey yönünde kalan mekânlar için koridora kapı açılmıştır (Resim 108) . Kız Lisesi restorasyon uygulaması ile birlikte koridora bakan 2 pencere izler takip edilerek yeniden açılmıştır (Resim 109).

Resim 108. Adana Kız Lisesi Dönemi, B03 No.lu Protokol Odası Restorasyon Öncesi
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 109. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, B03 No.lu Protokol Odası Restorasyon Sonrası
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 110. Adana Kız Lisesi Dönemi, Birinci Kat Bağdadı Bölücü Duvar
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Resim 111. Adana Kız Lisesi Dönemi, BK03 No.lu Oda Bölücü Duvar
(Fotoğraf: Mehmet Pekcan Işık, 2004)

Bu odanın en büyük özelliği batı girişinde bulunan zarif sütunların üzerine denk gelmesi ile birlikte yapının en gösterişli ve büyük odası olmasıdır. Yerinde yapılan incelemede, tavan ve zeminde bulunan ahşap malzemenin yenilendiği gözlemlenmiştir. Tavanda 4 adet pirinç avize kullanılmıştır (Resim 112). Bk 03 no.lu odanın batı cephesine bakan 6 adet güneye bakan 1 adet kuzeye bakan 1 adet kemerli formda pencereleri bulunmaktadır. Yapının en büyük pencereleri çıkma bölümüne sahip bu odada bulunduğu için doğal ışığı almaktadır. Restorasyonu ile birlikte odanın içerisinden Bk02 no.lu güney ve Bk04 no.lu kuzey yönünde bulunan odalara birer kapı açılmıştır (Şekil 33) Bu sütunlar aynı zamanda taşıyıcı görevi görmektedir. Batı

cephesinde bulunan duvarı taş olup herhangi bir işlem yapılmadan doğal bir şekilde bırakılmıştır. Zeminde aşınmalar ve renk kaybı mevcuttur (Resim 113,114).Boş olan Bk03 no.lu oda'nın içerisinde 1 adet projeksiyon için perde bulunmaktadır. Bu perde BK04 no.lu Çok Amaçlı Salon 4'e açılan kapının önündedir. Protokol Salonu olarak adlandırılan odanın kültür ve sanat merkezi olarak kullanıldığı süreçlerde birçok kurum ve kuruluşlar tarafından toplantı ve seminer verilen bir mekân olarak kullanıldığı bilinmektedir (Resim 115).

Resim 112. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi BK03 No.lu Protokol Salonu Aydınlatma
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 113. Adana, Kültür ve Sanat Merkezi, Bk03 No.lu Odanın Zemin Döşemesi
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 114. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk03 No.lu Mekanın Çıkma Bölümü Taş Duvar
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 115. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi, BK03 No.lu Odanın B02 ve BK04 no.lu Odalara Açılan Kapıları
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Kültür ve Sanat Merkezi dönemi rölövesinde Bk04 no.lu oda 79 m²'dir (Şekil 34). Holün sağında, batı ve kuzey yönlerini görmektedir. Adana Kız Lisesi Dönemi'nde rölöve planına yansıdığı üzere holün diğer kanadında bulunan B02 no.lu oda gibi kendi içerisinde cam mekân malzeme ile bölünerek 2 farklı mekân oluşturulmuştur. (Şekil 32). Restorasyonu ile birlikte sonradan eklenen bölücüler kaldırılarak çok amaçlı salon 4 için tasarlanmıştır (Şekil 33). Zeminde ve tavanda bulunan ahşap malzeme yenilenmiştir. Ancak zeminde aşınmalar gözlenmektedir. Tavan orijinal halini korumaktadır. Tavanda projeksiyon elemanı bulunmaktadır (Resim 116).

Resim 116. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi Bk04 No.lu Eğitim ve Seminer Odası (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 117. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi B04 No.lu Eğitim ve Seminer Odası II. (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Bk05 Restorasyonunda çok amaçlı salon olması için tasarlanan oda (Şekil 32), Bir Zamanlar Çukurova dizisi çekimlerinde savcı odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 33). Dizi seti ekibi ahşap parke olan zeminin üstünü Halıflex ile kaplamıştır. Tavanda fitilli lambri koyu kestane rengine koruyucu boya ile boyanmıştır. Aydınlatma olarak lineer aydınlatma kullanılmıştır (Resim 115).

Resim 118. Bir Zamanlar Çukurova Dizi Seti Savcı Odası, BK05 No.lu Oda. (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Resim 119. Bir Zamanlar Çukurova Dizi Seti Savcı Odası, BK05 No.lu Oda. (Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Bu bölümde yapılan dönüşüm süreci takip edilmeye çalışılarak yapının, Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıldığı dönemdeki müdahaleleri tespit edilmiştir. Bundan sonraki bölümde askeri rüştiyelerin ortak mimari özellikleri değerlendirilerek, karşılaştırmalar yapılmış ve sonuç bölümüne geçilmiştir.

XXXXXS
GCPS

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

5.1. Adana Kız Lisesi'nin (Askeri Rüştüye Okulu) Dönüşümünün Değerlendirilmesi

1883 yılında inşa edilen ve 1932-1998 yılları arasında Adana Kız Lisesi olarak kullanılan Adana Askeri Rüştüyesi'nin ilk planına ulaşılamamıştır. Ancak elde edilen tarihi belge, arşiv kaynakları, görsel ve çizimlere dayalı olarak yapılan analizler göstermiştir ki, eğitim sisteminde yapılan değişiklikler mevcut oda sayılarının kendi içerisinde bölünerek yeni mekânlar oluşturulmasına neden olmuştur. Eğitim sisteminde yapılan değişiklikler ile öğrenci sayısının artışı konu kapsamında incelenen diğer askeri rüştüyelerde de odaların kendi içerisinde bölünmesine ve merdiven değişikliğine gidilmesine sebebiyet vermiştir. Adana Kız Lisesi'nde ise zemin kattan birinci kata ulaşım sağlayan merdiven yer olarak değişiklik göstermemiştir.

Adana Kız Lisesi'nin, son dönemdeki dönüşüm süreci (2004-2006) göz önünde bulundurulduğunda; kültürel miras kapsamında, koruma bilinciyle yeniden işlevlendirme sırasında dikkat edilmesi gereken ve yapının özgünlüğünü kaybetmemesi için uygulanması gereken müdahale yöntemleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Yapının, Adana Kız Lisesi olarak kullanıldığı dönemde (1932-1998) bodrum katın cephelerinde müdahaleler söz konusu olmuştur. Doğu ve güney cephelerinde pencereler kapıya dönüştürülerek bodrum ana giriş kapısı dışında mekânlara doğrudan giriş sağlanmıştır. Cephelerde yapılan bu müdahaleler bodrum kat rölöve planına yansımaktadır. Yerinde yapılan çalışmalar ve restorasyon projesi incelendiğinde bu kapılar yeniden pencereye dönüştürülerek özgün haline getirilmiştir.

Tez çalışması kapsamında, batı cephesinde yol çalışmaları nedeniyle ana giriş merdiveninin formunda ve yönünde değişiklik yapıldığı ortaya konmuştur. Araştırma sırasında günümüzde merdiven değişikliği nedeniyle varlığı anlaşılamayan, bodrum kata ait bir adet pencere olduğu tespit edilerek yapının özgün tasarımının anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Bu pencere bodrum katın batı cephesinde bulunan mekân içerisinde niş olarak kullanılmaktadır.

Dönüşümüyle birlikte mevcut yapının sahip olduğu yapısal elemanlar; taşıyıcı sistemler, duvarlar, pencereler, zemin, tavan, kapılar, cepheler ve çatı onarımdan geçmiştir. Bu onarımlar, mekânın kimliğine saygı gösterilerek dikkatli bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca dönüşüm sürecinde yapıya yangın panelleri ile dedektörler ve ısıtma soğutma sistemleri eklenmiştir.

Mekânların kullanımı teknik, estetik ve işlevsel olarak analiz edilerek, yorumlanmıştır; Yapıda kullanılan malzemelerin yangına dayanıklılığı göz önünde bulundurularak uygun tasarım yapılması gerekmektedir. Acil bir durum oluştuğunda ana kapıya hızlı erişim için, kapılar yalnızca bodrum katta dışarı doğru açılmaktadır. Zemin ve birinci kattaki kapı yönlerinin yangın yönetmenliği standartlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Bir diğer önemli konu erişilebilirlik olmuştur. Dönüşümünden sonra doğu cephesinin bodrum giriş kapısının önüne örülen set nedeniyle engelli bir bireyin ulaşımı söz konusu değildir. Batı cephesinde bulunan zemin katın ana girişi için kuzey yönüne doğru engelli rampası eklenmiştir.

Adana Kız Lisesi dönüşümüyle birlikte Venedik Tüzüğü'nün ana hedefi olan yapıyı özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarma kriteri hem cephelerde hem mekânlara yapılan dönüşümler ile kendini restorasyon projesinde hissettirmektedir. 2004 yılında tarihi yapının Kız Lisesi Müzesi ve Eğitim Hizmetlerine Yönelik restorasyon çalışması başlatılmış ancak, sonrasında Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanım göstermiştir. Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıldığı dönemde (2006-2018) restorasyon uygulaması sonrası yapının iç mekanlarına müdahalelerde bulunulmuştur.

Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanıldığı dönemde yerinde yapılan gözlemler sonucunda restorasyon uygulaması sonrası müdahaleler tespit edildiğinden, yapının iç mekan kullanımları irdelenmiştir. Zemin malzemesi ahşabın üzerine farklı bir malzeme kullanılarak yükseltmeler yapıldığı görülmüştür. Bölücü elemanlar kullanılarak farklı odalar ve mekânlar oluşturulmuştur. Bir diğer önemli nokta ise mekânların restorasyon projesi dışında kullanımı olmuştur. Örneğin; zemin katta müze olması gereken oda mutfak olarak kullanılmış, tavan ve zemin malzemesi ahşap olarak kullanılan tarihi yapıda oluşabilecek bir kaza düşünülmediği gibi standartlara da uyulmamıştır.

Kültür sanat merkezleri ve müzeler ziyaretçi bakımından yoğun ilgi gören mekânlardır. Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte müze olarak kullanılan tarihi yapılarda farklı teknik ve tasarımlar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda çağdaş müzeler hızla yayılım göstermeye başladığı için tarihi yapıların müze olması geri planda kalmaktadır. Bunun için tarihi yapıların korunması kadar yeniden işlevlendirirken sürdürülebilir tasarımlara da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Mekânlarda yönlendirme ve aydınlatmalar zayıf kalmıştır. Aydınlatmalar sergilenen eserleri ön plana çıkarabildikleri gibi yönlendirme yapılması için de kullanılabilir. Zemin katın sergi holünde, duvarlara doğrudan yapıştırılan resim ve fotoğraflar yerine yeni tasarım ilkeleriyle yaklaşılmalıdır. Örneğin; sinevizyon gösterimi yapılarak yapının tarihi hakkında bilgi aktarılabilir veya mevcutta asılı olan fotoğraflar bu şekilde sergilebilir. Böylece yapıya daha az zarar verilmiş olunacaktır. Sergi holünde sergilenen eserlerin birimlerinin hareket halinde olması göz önünde bulundurulduğunda zemin malzemesinin taş olarak kullanılması doğru bir yaklaşım olmuştur. Sürekli olarak dolaşım olması ve zaman içerisinde malzemelerin yorulması Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nde zemin malzemesi ahşapta deformasyonla kendini göstermektedir. Mekânların kullanımında ise alan genişlikleri, geçiş mesafeleri ve estetik düzen göz önünde bulundurularak tasarım yapılmalıdır.

Adana Kültür ve Sanat Merkezi 2018 yılında boşaltılmış ve atıl bir duruma geçmiştir. Günümüzde kapalı olan yapı gerekli izinler sağlanarak yerinde incelenmiş ve bunun sonucunda Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi'nden önce yapılan restorasyon projesine bağlı kalınmayarak yapının özgünlüğüne saygı duyulmadan mekânlara müdahalelerde bulunulduğu gözlenmiştir.

5.2. Askeri Rüştîyelerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Tez çalışmasının ana konusu olan Adana Askeri Rüştîyesi ile birlikte değerlendirilmek üzere XIX. yüzyılda inşa edilerek günümüze kadar ulaşan Fatih Askeri Rüştîyesi, Kayseri Askeri Rüştîyesi- Mektebi Mülkiye İdadisi ve Kastamonu Askeri Rüştîyesi- Mektebi Mülkiye İdadisi yapılarının cephe ve plan özellikleri incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

İstanbul'da Sultan Abdülaziz Dönemi'nde ilk yapılan askeri rüştiyelere örnek seçilen Fatih Askeri Rüştiyesi, Anadolu'da II.Abdülhamit Dönemi'nde yapılan Adana Askeri Rüştiyesi ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Adana Askeri Rüştiyesi'nin 1883 yılında yapılmış olması ve Fatih Askeri Rüştiyesi ile benzerlik gösterdiğinden Anadolu'da yapılan askeri rüştiyelere Adana Askeri Rüştiyesi'nin örnek teşkil ettiği ve plan şemasının merkezden gönderildiğini düşündürmektedir.

Adana Askeri Rüştiyesi tarihi çevresi ve konumu ile değerlendirildiğinde yapının ilk yerleşim alanında bulunan diğer yapılara örnek teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Adana Hükümet Konağı, Adana Askeri Rüştiyesinden sonra yapılmış olup, yapının benzer cephe özellikleri ile plan şeması uygulandığı tespit edilmiştir. Diğer yapılarda malzeme olarak taş kullanılması ve dönemin mimari özelliklerini yansıtmaması Adana Askeri Rüştiyesi'nin çevresiyle ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.

Kastamonu (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye binasının ise Kastamonu'da yapılan ancak günümüzde olmayan Kastamonu Vilayet Matbaası örnek alınarak cephe düzenlemeleri yapıldığı görülmektedir. Ayrıca yapının ilk yapıldığı plan şeması ile günümüzdeki plan şeması farklılık göstermektedir. Günümüzde kullanılan plan şemasının ise Adana Askeri Rüştiyesi'nden örnek alındığı düşünülmektedir.

İncelenen okulların giriş cephelerinin vurgulandığı cumba karakteri ile çıkma bölümlerinde geleneksel Osmanlı mimarisinin öğelerinin bulunduğu aynı zamanda kemer, sütun gibi neo-klasik üslubun özelliklerinin, gotik ve barok üsluba kıyasla daha yalın bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Askeri okulların eklektik mimari anlayışıyla inşa edildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla Adana Askeri Rüştiyesi eklektik mimari anlayışıyla inşa edilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde rüştiye olarak açılan okulların tarihsel gelişimleri incelendiğinde sırasıyla Mektebi Mülkiye İdadi, Sultani ve Cumhuriyet Dönemi'nde ise Lise olmaları yapıların plan şemalarına yansıyan odaların bölünerek sayılarının artış göstermesiyle doğrudan ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Dönemin mimari özelliklerinin analiz edilmesi amacıyla incelenen tescilli bu üç yapının da kendi içinde işlev değişikliğine uğradığı tespit edilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan teorik bilgilerin ve mevcut yönetmeliklerin de ışığında şu sonuca varılmıştır; Seçilen bu tarihi yapıların tarihsel gelişimleri ile birlikte yeniden

işlevlendirilerek buldukları kentlere katkı sağlamış aynı zamanda bakım ve onarımları yapılmıştır. Fatih Askeri Rüştiyesi günümüzde Fatih İlköğretim Okulu olarak, Kastamonu (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülki İdadisi Kastamonu Rektörlük binası olarak, Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi ise günümüzde Kayseri Milli Mücadele Müzesi olarak dönüşüm sağlamıştır.

5.2.1. Cephe değerlendirmeleri

Askeri Rüştiyelerin mimarisinde, Avrupa kökenli neo-klasik üslubun cephe ve plan özellikleri ile yerel ayrıntıların bir arada bulunması dikkat çekmektedir¹⁶³. Cephelerle ilgili bulunan en eski görseller bunu yansıtmaktadır (bkz. Tablo 4).

Adana Askeri Rüştiyesi, Fatih Askeri Rüştiyesi, Kastamonu (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi ve Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi dikdörtgen bir formda inşa edilmiştir.

Yapıların hepsi kâgir olarak inşa edilip, görselleri incelendiğinde ana giriş cephelerinde, sütun ve sütunların üzerinde birinci kata denk gelen çıkma bölümleri bulunmaktadır. Her yapıda sütunların tarzları ve sayıları birbirinden farklılık göstermekle beraber aynı düzende ve simetride yapıldıkları görülmektedir.

Askeri Rüştiyelerin çıkma bölümleri yapıdaki dikdörtgen formdan kütleli bir formla dışarı doğru vurgulanmış olmasının yanı sıra bu bölüme denk gelen bölümde pencere boyut ve ölçüleri farklılık göstermektedir. Aynı zamanda bazı yapılarda yerel dekoratif öğelere rastlanmaktadır.

Adana Askeri Rüştiyesi'nin çıkma bölümüne denk gelen pencereleri yapıdaki diğer pencerelere göre daha büyük ölçülerde yapılarak çıkma bölümünün vurgusunu desteklemektedir. Çıkma bölümünde bulunan yedi adet yarım daire kemer formundaki pencere ana giriş kapısının önünde çıkma bölümünün altına denk gelen yerdeki arkadla aynı düzlemde yapılmıştır.

Fatih Askeri Rüştiyesi'nde çıkma bölümünün tam ortasında bulunan yarım daire formundaki nişte yapının kitabesi ve Sultan Abdülaziz' in tuğra ve madalyonu bulunmaktadır. Buna ek olarak Adana Askeri Rüştiyesi, Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadilerinde ise yapıların II. Abdülhamit Dönemi'nde yapıldığına dair kitabe, ana giriş kapısının üstünde yer almaktadır.

¹⁶³ İğus, a.g.e., 2018, s.246

Kastamonu (Askeri Rüştiye) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin çıkma bölümüne yapının pencerelerinden farklı olarak buraya denk gelen pencereleri ikişer biçimde yan yana gelecek şekilde düzenlenerek vurgulanmıştır. Yapının II. Abdülhamit Dönemi'nde yapıldığını anlatan kitabe ise yine çıkma bölümünde pencerelerin altına denk gelmektedir. Yapının ana giriş kısmında bulunan dört adet sütun aynı simetride çıkma bölümünde vurgulanmıştır. Çıkma bölümünün üzerinde tam ortasına denk gelecek şekilde II. Abdülhamit tuğrası yerleştirilmiştir.

Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin çıkma bölümüne denk gelen pencerelerin yapının diğer pencerelerine göre farklılık göstermektedir. Çıkma bölümünde bulunan üç pencereyi çevreleyen neo-klasik dekoratif detaylar içermektedir. Çıkma bölümü üçgen alınlıklı ve pencerelerin tam ortasına denk gelen bölümde II. Abdülhamit tuğrası yer almaktadır.

Cephelerin etrafını dönen yatay silmeler ve köşelerin kesme taşla vurgulanması sütunların, çıkma bölümü ve vurguları, yarım daire kemerli pencereleri neo-klasik üslubun mimari özelliklerini taşımaktadır. Çıkma bölümlerinin cumba tarzını andırıyor olması bir diğer önemli detaydır. XIX. yüzyıl sonları batılılaşmanın etkisiyle değişik mimari üslupların bir arada uygulandığı bir dönem olmuştur. Tüm bu cephe özellikleri göz önünde bulundurulduğunda incelenilen askeri rüştiyelerin neo-klasik - eklektik mimari özelliklerini taşıdığı düşünülmektedir.

5.2.2. İç Mekân değerlendirmeleri

Adana Askeri Rüştiyesi, Fatih Askeri Rüştiyesi ve Kastamonu (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi dikdörtgen bir formda ve kütleli biçimde plan şemasına sahiptir. Ancak Kayseri (Askeri Rüştiyesi) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin plan şemasında dört köşesinde dışa doğru vurgulanmış ve kare formunda mekânları bulunmaktadır. Bu plan özellikleri cephelerde kendini hissettirmektedir. İncelenen Askeri okulların planları bir tabloda verilmiştir. (bkz. Tablo 5)¹⁶⁴

¹⁶⁴ Adana Askeri Rüştiyesi'nin ilk planına ulaşamamıştır. Kastamonu Mektebi Mülkiye İdadisi'nin tez kapsamında gösterilen planın ise ilk planı olduğu düşünülmektedir. İlk plana ulaşamamıştır.

Konu kapsamında incelenen tüm yapıların orta merkezli ana girişlerinden girildikten sonra bir hol ile karşılaşılmaktadır. Yapıların simetrik plan düzeni, hol aksının iki yanında, karşılıklı olarak kurgulanmıştır.

Merkez İstanbul'da yapılan Askeri Rüştüyelerden örnek seçilen Fatih Askeri Rüştüyesi'nin özgün plan şemasında zemin katta dört adet mekân bulunmaktayken günümüzdeki kullanım plan şemasında sekiz adet mekân çizimlere yansımaktadır. Özgün planında merdivenler ana girişin tam karşısında bulunmaktayken günümüzdeki kullanım plan şemasında hol üzerinde sağ ve sol olmak üzere yeniden yapıldığı gözlemlenmiştir.

Kastamonu (Askeri Rüştüyesi'nin) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin özgün planında merdivenler holün sağında yapılmış olup, bodrum, zemin kat ve birinci kat ulaşımını sağlamaktadır. Ancak günümüz yerleşim plan şemasında merdivenlerin girişin tam karşısından alınmış ve mekânlar Fatih Askeri Rüştüyesinde olduğu gibi bölünerek sayılarının çoğaltıldığı gözlemlenmiştir.

Kayseri (Askeri Rüştüyesi'nin) Mektebi Mülkiye İdadisi'nin plan şemasında dört köşesinde, dört odası kare formunda kütleli bir biçimde yapılmıştır. Diğer odalar orta merkezli holde karşılıklı simetriyle düzenlenmiştir. Merdivenlerin ana girişin tam karşısında yapıldığı, mevcut çizimde on üç odası olduğu görülmektedir. Ancak incelenen çizimden önce bu yapının sekiz odası olduğu düşünülmektedir. Plan şemasında dört köşesinde bulunan odalar dışında holün orta merkezinde dağılım gösteren diğer dört odasının kendi içerisinde bölündüğü gözlemlenmiştir. Fatih Askeri Rüştüyesi, Kastamonu ve Kayseri (Askeri Rüştüyesi) Mektebi Mülkiye İdadilerinin merdiven değişikliğiyle birlikte oda sayılarının artış gösterdiği düşünülmektedir.

Adana Askeri Rüştüyesi'nin ilk planına ulaşamamıştır. Ancak çalışma sırasında doğu cephesinin eski fotoğrafları incelenmiş ve yapının genelinde çıkma bölümü dışında doğu cephesinde farklılık gösteren merdivenin penceresinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu pencerenin yapının özgün halinden günümüze kadar değişim göstermemesi ve merdivenlere denk gelen yerde tasarlanması bu fikri güçlendirmiştir. Ancak Adana Kız Lisesi dönemi rölöve planı ile Adana Askeri Rüştüyesini yansıtan restitüsyon çizimleri karşılaştırıldığında odaların kendi içerisinde

bölündüğü gözlemlenmiştir. Yapının restorasyonu ile birlikte restitüsyon planı göz önünde bulundurularak tekrar dönüşüm sağlanmıştır.

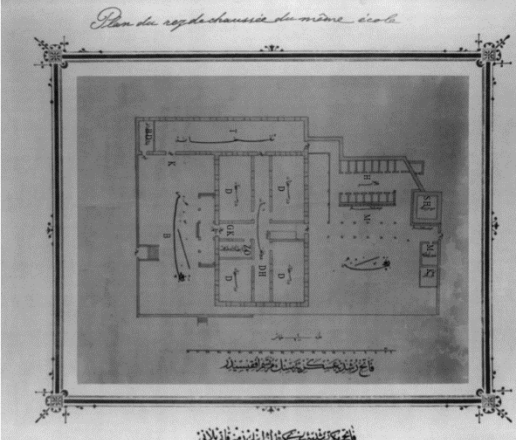
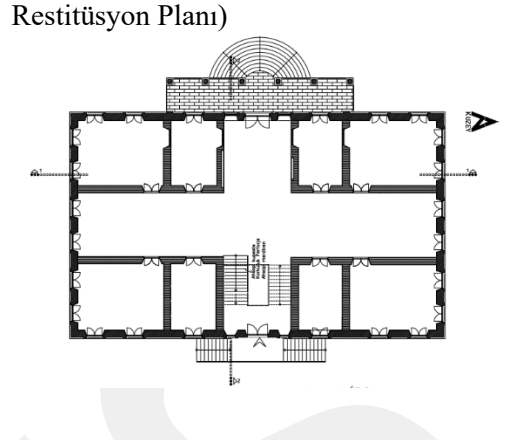
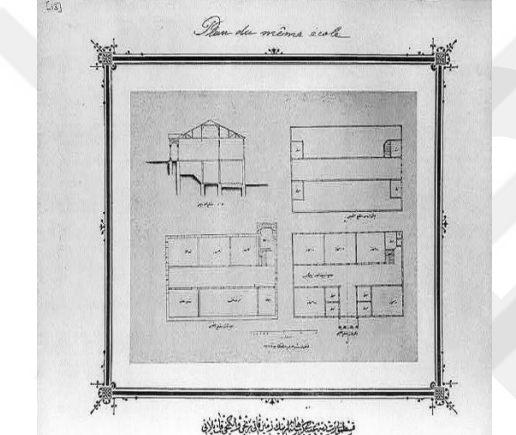
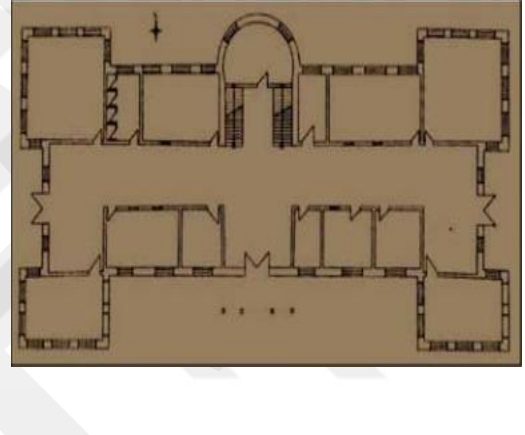
Dolayısıyla incelenen yapıların eğitim sistemindeki değişikliklerle Askeri Rüştîye'den başlayarak İdadi, Sultani ve Lise olmaları öğrenci sayılarının artmasına ve bu durumun odaların kendi içerisinde bölünerek yeni mekânlar oluşturulmasına sebebiyet verdiği tespit edilmiştir. Bu süreçlerle beraber yapıların avlularına da ihtiyaçlara yönelik yeni binalar eklenmiştir.

Tablo 4. Askeri Okulların Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması

(Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Tablo 5. Askeri Okulların Plan Karşılaştırması

<p>Fatih Askeri Rüştiyesi İlk Planı</p> 	<p>Adana Askeri Rüştiyesi (Adana Kız Lisesi Restitüsyon Planı)</p>
<p>Kastamonu Askeri Rüştiyesi İlk Planı</p> 	<p>Kayseri Mektebi Mülkiye İdadisinin Planı</p>

(Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

5.3. Adana Kültür Sanat Merkezi ve Kayseri Milli Mücadele Müzesi'nin İç Mekân Karşılaştırması

Cumhuriyet dönemiyle her iki yapıda Lise olarak eğitim vermeye devam etmiştir. Ancak, sonrasındaki dönüşümleriyle birlikte Adana Kültür ve Sanat Merkezi olarak, Kayseri Milli Mücadele Müzesi olarak kullanılmıştır. Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nin belirli odaları müze olarak tasarlanmıştır. Diğer mekânlarda ise eğitim amaçlı atölyeler oluşturulmuş ve seminerler verilmiştir. Kayseri Milli Mücadele Müzesi'nde ise, bir kısım bölümü Milli Mücadele'yi anlatan eserlerin sergilendiği alan olarak tasarlanırken, diğer bölümlerde lise dönemini anlatan eserler sergilenmektedir.

Yeniden işlevlendirilen yapının iç mekân kurgusu korunmuştur. Girişin sağındaki mekânlarda Milli Mücadele Müzesi başarılı bir şekilde yansıtılırken, sol tarafta Kayseri Lisesi'nin tarihine yönelik mekânlar oluşturulmuştur. Kayseri Lisesi'nin tarihsel süreçteki rolüne yer verilerek, müzede oldukça etkili sergileme birimleri kullanılmıştır. Milli Mücadele Müzesi'nde kullanıcıların atmosferi hissedebilmeleri için ana hol mekânı koyu renge boyanmıştır. Aydınlatma elemanları ve sergileme birimleriyle serginin dolaşım güzergâhı belirlenmiştir¹⁶⁵.

Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nin giriş holünde sergilenen fotoğraflar doğrudan duvara yapıştırıcılarla tutturulurken, Kayseri Milli Mücadele Müzesi'nin sergileme holünde eserler için duvardan bağımsız tasarım yapılmıştır. Böylece tarihi yapının özgünlüğünü korumasına ve geçirmiş olduğu restorasyonuna bağlı kalmıştır. Kayseri Milli Mücadele Müzesi'nde aydınlatma birimleri zemin ve tavanda müzenin dolaşım alanını belirleyen yönlendirme olarak kullanılırken (Resim 120,121) Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nde herhangi bir yönlendirme bulunmayıp, aydınlatma birimleri yetersiz kalmıştır (Resim 122).

Resim 120. Kayseri Milli Mücadele Müzesi Hol Sergileme Yönlendirme

Resim 121. Kayseri Milli Mücadele Müzesi Aydınlatma Yönlendirme

(Hikmet Eldek Güner, a.g.m., s.79)

¹⁶⁵ Güner, a.g.m., 2017, s.81.

Resim 122. Adana Kültür ve Sanat Merkezi Sergileme Hol
(Fotoğraf: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

Her iki yapının içerisinde lise dönemlerini anlatan mekânlar tasarlanmıştır. Kayseri Lisesi'nde eski masa ve sıralar ile lisede okuyan önemli kişilerin balmumu heykelleri yapılarak ziyaretçiler tarafından dönemi yansıtan mekânsal atmosfer yakalanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda içerisinde lise yıllarına ait tarihsel gelişimi anlatan bir sinevizyon gösterisi yapılmaktadır (Resim 123).

Adana Kültür ve Sanat Merkezi'nde müze olarak kullanılan lise dönemlerine ait bir mekân bulunmaktadır. Duvarda eski lise dönemlerinden kalan fotoğraflar sergilenmektedir. Öğretmen masası, öğrencilerin sıra ve masaları ile tarihsel sürecin atmosferi yakalanmaya çalışılmıştır. Ancak 37.7 m² bir alanda dolaşım alanı mümkün olmayacak şekilde tasarlanan mekânda duvardaki dolap ve diğer birimler alanı daha da daraltarak olumsuz yönde etkilemiştir (Resim 124).

Resim 123. Kayseri Milli Mücadele Müzesi, Kayseri Lisesi Anısına Sınıf Karşılaştırma
(Hikmet Eldek Güner, a.g.m., s.79)

Resim 124. Adana Kültür ve Sanat Merkezi, Adana Kız Lisesi Anısına Sınıf
(Fotoğraf: Belkıs Yakıcı, Fotoğraf Albümü, 2019)

Müzelerin mekân düzenlemelerinde göz önünde bulundurularak tasarım yapılmasına yardımcı olan bir diğer kural güvenlik ve koruma çemberidir. Günümüzde üç temel önceliklerinden olan koruma, her zaman ICOM önerileri doğrultusunda uygulamaya konulmalıdır. Eski yapıların müze olarak yeniden işlevlendirilmesinde dikkate alınması gereken en önemli unsur güvenlik ve korumadır. Yapının birinci çemberini; heykellerin açık havada sergilendiği parklar ve bahçeler, çeşmeler ve güvenlik kulübeleri oluşturmaktadır. Yapının İkinci çemberini; Danışma, vestiyer, mağazalar, tuvaletler, toplantı odası, konferans salonları, eğitim atölyeleri ve restoran oluşturmaktadır. Bu alan toplanma ve dağılma alanları olarak güvenlik kontrollerinin yapıldığı önemli bir alandır. Yapının üçüncü çemberini; Sergileme alanları oluşturmaktadır. Bu alanlar, ana koleksiyon kadar kısa süreli sergilerin

topluma sunulduğu alanlar olmaları nedeniyle güvenlik açısından önceliklidir. Bu noktada giriş, çıkışlar ve bağlantılar önemle değerlendirilmelidir.

Dördüncü çember müze uzmanlarının çalışma ofisleridir ki bunlar müze tasarımlarında en çok farklılık gösteren alandır. Beşinci çember sergileme-hazırlık alanları, araştırma ve onarım atölyeleridir. Altıncı çember koleksiyon depolardır. Yedinci çember ise nadir parçaların saklandığı kasadır¹⁶⁶ (Tablo 6).

Tablo 6. Eski Yapıların Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi İçin Dikkate Alınması Gereken Güvenlik ve Koruma

1. ÇEMBER	2. ÇEMBER	3. ÇEMBER	4. ÇEMBER	5. ÇEMBER	6. ÇEMBER	7. ÇEMBER
Kaldırımlar	Danışma	Sergileme Alanları	Müze Uzmanlarının Çalışma Ofisleri (Odalar)	Sergileme-Hazırlık Alanları,	Koleksiyon Depolar Arşiv	Nadir Parçaların Saklandığı Kasa
Heykellerin Sergilendiği Park ve Bahçeler	Vestiyer			Araştırma Ve Onarım Alanları		
Çeşmeler	Mağazalar					
Güvenlik Klubeleri	Tuvaletler					
	Toplantı Odası					
	Konferans Salonları Ve Eğitim Atölyeleri					

(Tablo çizimi: Şükriye Sıla Özdemir, 2020)

¹⁶⁶ Tomur Atagök, “Müzelerin Anlaşılır Kılınması, İç Mekan ve Sergi Tasarımları”, Müze biliminin ABC’si, (yay. haz.) Nevra Ertürk ve Hanzade Uralman, Ege Yayınları,2012, s.277.

XXXXXS
GCPS

SONUÇ

Günümüz kentleri yıllar boyunca gelişim göstermiş, değişim ve dönüşümleriyle kent içinde tarihsel izler ve miraslar bırakmıştır. Tarihin bir parçası olan kentler konumları ve tarihsel yaşanmışlıklarıyla kültürel birikime sahiplerdir. Adana kültür mirası olarak çok zengin kültür varlıklarını içerisinde barındıran bir kenttir. Tarihi bir yapının, kent kimliğine tarihsel dokusu ile katkı sağlaması, tarihi çevre bilincini ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda, öncelikle tarihi koruma kavramına değinilmiştir. XIX. yüzyılda koruma ve restorasyon çalışmaları hız kazanmış, XX. yüzyılın ikinci yarısında ise koruma bir disiplin haline gelmiştir. Tarihi yapılar, kanunlarla birlikte güvence altına alınarak günümüze kadar gelebilmiştir. Bilindiği üzere tarihi yapılar belge niteliği taşıyan kültür varlıklarımız olup, gelecek nesillere aktarımında yeniden işlevlendirme olgusu önem arz etmektedir. Ancak sürekli olarak yeniden işlevlendirme yapılması tarihi yapılara zarar vermektedir. Dolayısıyla kültürel değerimiz olan tarihi yapıların yeniden işlevlendirme sırasında uygulanması gereken müdahale yöntemleri ve kanunlara tez çalışmasında detaylıca yer verilmiştir.

UNESCO, eğitim, bilim, kültür, bilgi, koruma artırma ve yayma amacıyla çalışma yürütmektedir. Bu kapsamda kültürel ve doğal mirasların ulusal ve uluslararası korunması için gerekli görevlendirmelerde bulunmaktadır. 1964 yılında Venedik'te yapılan ICOMOS Kongresi'nin sonuç bildirgesi olarak kabul edilen Venedik Tüzüğü yapıların korunması ve restorasyonu ile ilgili olarak dünyaca geçerli standartları belirlemektedir. Tarihi yapıların korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası bir çerçeve belirleyen Venedik Tüzüğü, 16 maddeden oluşmaktadır. Bunun ardından gelen bildirme ve tüzükler ile yeni gelişmeler ve gereksinimleri karşılamak için sürekli güncellemeler yapılmaktadır.

Türk kültür mirasının korunması, resmi olarak 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi ile başlamıştır. 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler Koruma Kanunu'nda koruma ile ilgili oluşan tanımları içeren maddeler bulunmaktadır. Her iki kanunda 1983 yılında çıkarılan 2863 Nolu kanunun temellerini oluşturmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde askeri rüştiyelerin tarihi gelişimi incelenmiş ve iç mekân organizasyonu ortaya koyulmuştur. Eğitim konusunda yapılan idari değişimler plan şemalarına yansiyarak tarihsel sürecin incelenmesi gerektiği gerçeğini bir kez daha göstermektedir. Çalışma kapsamında örnek seçilen Fatih Askeri Rüştiyesi, Kastamonu Askeri Rüştiyesi ve Kayseri Askeri Rüştiyesi'nin plan şemaları ve mimari özellikleri incelendiğinde ortak bir plan ve cephe özelliklerine sahip olması, uygulanan planların merkez İstanbul'dan gönderildiğini göstermektedir. Dolayısıyla tez çalışmasının ana konusu olan Adana Askeri Rüştiye'sinde uygulanan plan şemasının aynı şekilde merkezden gönderildiği sonucuna varılmıştır. Yakın dönemlerde dönüşümlerin gerçekleşmesi, yapılan tüm literatür araştırmaları, mekânsal incelemeler de göstermiştir ki, tarihi yapılar işlevini kaybetse de fiziki olarak ayakta durdukları için yeniden işlevlendirilerek gelecek kuşaklara aktarılabilir.

Dördüncü bölümde ise Adana Askeri Rüştiyesi'nin tarihsel gelişimi çevresi ile birlikte incelenmiş olup, 2004 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları, rölöve, restirüsyon, restorasyon projeleri göz önünde bulundurularak yerinde yapılan çalışma ile irdelenmiştir. Venedik Tüzüğü'nün ana hedefi olan yapıyı özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarma kriteri yapının dönüşümünde kendini hissettirmektedir. Ancak burada önemli olan bir diğer konu ise; restorasyon projesinin Kız Lisesi Müzesi ve eğitim hizmetlerine yönelik uygulama yapılması üzerine olmasına rağmen, 2006 yılında alınan kararla Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanımı olmuştur. Yapının, tarihi gelişim süreci, konumu, tarihi çevresi ve mekân özellikleri incelendiğinde, yapıların dönüşüm sürecinde işlevine yönelik mekânsal planlama ve tasarım yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Yeniden işlevlendirme sürecinde yapıların tarihsel bütünlüğü ve özgünlüğünün koruması kadar mekân-kullanıcı ilişkisi ile amacına yönelik restorasyon çalışması yapılması gerçeğini ortaya koymuştur. Kültür ve Sanat Merkezi Dönemi'nde (2006-2018) restorasyon uygulamasının üzerine iç mekanda yapılan müdahaleler tarihi dokuya zarar vermiştir. Bu noktada iç mekân tasarımı ve iç mimarların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Önemli olan bir diğer nokta ise tarihi yapının, Adana Kız Lisesi (1932-1998) olarak kullanıldığı süreçte yapının özgünlüğüne zarar verilmiş olması ve dönüşümü ile birlikte özgün haline getirilmesi olmuştur. 2018 yılında boşaltılan yapı günümüzde atıl bir durumdadır. Tarihi süreci göz önünde bulundurulduğunda 1998 yılında Adana'da

yaşanılan depremle yapı boşaltılarak 2004 yılına kadar da atıl kalmıştır. Yeniden işlevlendirme kararı ile bakım ve onarımı yapılmıştır. Dolayısıyla tarihi yapılar kullanılmadığı sürece herhangi bir bakım ve onarımı yapılmadığı sonucuna varılarak 2018 yılından itibaren kapalı olan yapının yeniden açılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde Adana Kız Lisesi'nin restorasyon süreci ile sonrasında yapılan müdahaleler teknik, işlevsel ve estetik olarak değerlendirilmiştir. Konu kapsamında örnek seçilen askeri rüştiyelerle birlikte Adana Askeri Rüştiyesi'nin plan ve cephe özellikleri incelenerek eklettik üslup ile inşa edildiği sonucuna varılmıştır. Ek olarak örnek seçilen askeri yapılardan Kayseri Askeri Rüştiyesi-Mektebi Mülkiye İdadisi'nin Milli Mücadele Müzesi'ne dönüşümü ile birlikte Adana Askeri Rüştiyesi'nin Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılması karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak çalışmamızda irdelendiği üzere Adana Askeri Rüştiyesi'nin tarihi gelişimi ve çevresiyle ilişkisini incelemek yapının kullanım şeklini ve kullanılan malzeme türlerine kadar dönemde yaşanmış ekonomik, siyasi, eğitim, mimarlık gibi birçok bilgiyi sağlamıştır. Aynı zamanda Adana'nın mimari dokusunu oluşturan Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar ulaşmış bir yapı olarak kültürel miras kapsamında gelecek nesillere aktarım sağlanması gerekmektedir. Tarihi yapılar belge niteliği taşıyan kültür varlıklarımız olarak kabul görülmüştür. Devamlılığının sağlanması hem mesleki bir sorumluluk hem de aidiyet duygusuyla vatandaşlık görevidir. Bu yüzden ilkokuldan itibaren verilen derslerde geleceğimiz olan genç nesillere kültürel mirası korumayı anlatmak ve aşılacak gerekmektedir. Aynı zamanda mesleki disiplin olarak restorasyon çalışmalarında iç mimarlara yer verilmesi milli değerimiz olan tarihi yapıların korunmasına katkı sağlayacaktır. Çalışma sürecinde incelenen yapının iç mekân organizasyonunun müze olarak kullanımının uygun olmadığı ön görülmektedir. Fatih Askeri Rüştiyesi'nin günümüzde ilkokul eğitimine devam etmesi ve Kastamonu Askeri Rüştiye'sinin günümüzde rektörlük binası olarak kullanılması üzerine Adana Askeri Rüştiyesi'nin Adana'nın Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası konusunda tanıtım ve eğitimlerin verilebileceği bir mekân olarak kullanılması önerilmektedir. Bu çalışmada, her seferinde yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların özgünlüğünü kaybetmesine sebebiyet verdiği,

restorasyon sonrası kullanımın da koruma ilke ve kurallarına uygun olması ve tarihi yapıların asıl işlevine yönelik dönüşüm sağlaması gerektiği ortaya koyulmuştur.

KAYNAKÇA

2863 No'lu Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 07 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.2863&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> adresinden erişildi.

5393 Belediyeler Kanunu: 07 Mayıs 2019 tarihinde www.mevzuat.gov.tr adresinden erişildi.

Adıgüzel, A., Toroğlu, E., ve Kaya, Ö. (2015). Kentsel Gelişme İle Ulaşım İlişkisi: Adana Örneği. *Turkish Studies*, 10 (6). İstanbul, 27-46.

Ahunbay, Z. (2016). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyonlar. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Alkan, A, T. (2011). II. Abdülhamid ve Ordu. C. Yılmaz (Ed.) (2011). II. Abdülhamid: modernleşme sürecinde İstanbul, (ss.264-275). İstanbul: Seçil Ofset.

Alsaç, Ü. (1992). Türkiye'de Restorasyon - Cep Üniversitesi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Asatekin, G.N. (2004). Kùltür Ve Doğal Varlıklarımız, Neyi Niçin Korumalıyız. Ankara: T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı.

Atagök, T. (2012). Müzelerin Anlaşılır Kılınması, İç Mekan ve Sergi Tasarımları. N.Ertürk ve H. Uralman (Yay. Haz.) Müze biliminin ABC'si (ss.277-281). İstanbul: Ege Yayınları.

Atasoy, S. (1984). Türkiye'de Müzecilik. Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi 46, 1458-1471.

Ayaokur, A. ve Yılmaz, B. (2014). Bilgi Olarak Müze Nesnesi ve Bilgi Merkezi Olarak Müze. *Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi*, UNAK, 7, 563-582.

Aydın, D. ve Yıldız, E. (2010). Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi. *METU Journal of the Faculty of Architecture* 27(1), 1-22.

Aydın, Ö. (2012). Mimarlık, Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller (1). *Mimarlık Dergisi*, 364, <http://www.mimarlikdersisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=378&RecID=2910>

Aydın, Ö. (2012). Mimarlık, Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller (1). 20 Ocak 2020 tarihinde <http://www.mimarlikdersisi.com/index.cfm> adresinden erişildi.

Aykut, A. G. (2015), Tarihi Yapılarda Taşınabilir Islak Hacimlerin İlavesinde Müdahale Yöntemleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), T.C. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İçmimarlık Anabilim Dalı, İçmimarlık Programı, İstanbul.

Aziz, A.A. (2014). Müze Kavramı Ve Müze Yapılarının İç Mekânlarının İstanbul' dan Örneklerle İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İçmimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Programı. İstanbul.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Belge İsmi 7 Nisan 2020 tarihinde <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Arama/Arama.aspx> adresinden erişildi.

Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik (2007). 11 Mart 2020 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071219-2.htm> adresinden erişildi.

Boduroğlu, E. (2012). Fonksiyon Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Alsancak Örneğinin İrdelenmesi, (Yayımlanmamış uzmanlık tezi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İzmir.

Cezmi Yurtsever. (2011). 26 Eylül 2019 tarihinde <http://cezmyurtseverukurovatrkmenlerive.blogspot.com/2011/10/adana-kiz-lisesinde-bir-tarih-yasandi.html>. adresinden erişildi.

Cragoe, C. D. (2011). Toskana. Binalar Nasıl Okunur, İstanbul: Yem Kitapevi.

Çal, H. (1997). Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atîka Nizamnâmeleri. *Vakıflar Dergisi*, 26, 391400.

<http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/540/%c3%87al.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Çanak, E. (2014). Atatürk'ün Adana Ziyaretleri” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(90), Ankara, 49-81.

Çelik, Z. (1996). 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çiftçi, A. (2017). XIX Yüzyılda İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapıların Mimari Özellikleri ve Kültür Varlıkları Değerleri. *Mimarist*, 17-22.

Çiftçi, A. ve Seçkin, N. (2005). XIX. Yüzyılda İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapıların Koruma Sorunlar. *Megaron Dergisi*, 1(1), 51- 66.

Daşcıoğlu, K. (2005). Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zaviyelerinin Kapatılması. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, 1(34), 307-315.

Dedeoğlu, E. F. (2019). Yeniden İşlevlendirilen Kilise Yapılarında İç Mekân Müdahalelerine Yönelik Analizler: Sivrihisar Ermeni Kilisesi Örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 29, 77-103.

Demirel, F. (2012). II.Meşrutiyetten Sonra Osmanlı'da Orta Öğretimler: Sultaniler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 27(2), 339-358.

Develioğlu, F. (2013). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, (30.basım). Ankara: Aydın Kitapevi.

Dinçer, İ. (2009). Mimarlık Üzerinden Etik-Estetik Bir Okuma, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Döndüren, M.S., Şişik, Ö., ve Demiröz, A. (2017). Tarihi Yapılarda Görülen Hasar Türleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 45-58.

Dönmez, C. (2005). Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, Elazığ, 255-268.

Durukan, İ., Karaman, F., Saban, D. ve Erman, O. (2009). Adana Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri (2004 - 2005), *Türkiye Bilimler Akademik Kültür Envanteri Dergisi*, 7, 45-70.

Duymaz, Ş. (2019). Sultan II. Abdülhamit Dönemi: Siyaset-İktisat-Dış Politika-Kültür-Eğitim, II. Abdülhamit Dönemi'nde İmar, İstanbul: İzu Yayınları.

Ertuğrul, A. (2009). XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Ortaya Çıkan Farklı Yapı Tipleri. *Türkiye Araştırmalar Literatür Dergisi*, 7 (13), 293-312.

Eryılmaz, B. (1999). Tanzimat ve Yönetiminde Modernleşme. İstanbul: İşaret Yayınları.

Fairclough, G., Harrison, R., Schofield ve Jameson, J.H. (ed.). (2008). New Heritage, an Introductory Essay. Heritage Reader. London: Routledge.

Gazi, A. ve Boduroğlu, E. (2015) İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri Alsancak Levanten Evleri Örneği. Effects of Functional Change on Historical Houses: The example of "Alsancak Levantine Houses", *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 10 (1), İzmir, 57-69.

Gönül, B. (2010). Tarihi Yapıları İç Mekânı Koruyarak Kullanmak. Tasarımda Genç Bakışlar Ulusal Sempozyumu 27 Ekim 2010: Bir Kullanıcı, Bir Mekan, Bir Ürün, Bildiriler Kitabı, 33-44.

Güler, A. (2007). Sarı Paşa. İnsan Atatürk. Ankara; Berikan Yayınevi.

Güner, E. H. (2017). Liseden Müzeye, Eğitimden Tüketime; Kayseri Lisesi'nin Milli Mücadele Müzesi'ne Dönüşümü, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 16, 69-87.

Güntan, Ç. (2007). II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı, İstanbul.

ICCROM. What is ICCROM. 20 Mayıs 2020 tarihinde

<https://www.iccrom.org/about/overview/what-iccrom> adresinden erişildi.

ICOM. 07 Nisan 2020 tarihinde <https://icom.museum/en/> adresinden erişildi.

ICOMOS Resmi İnternet Sitesi. 25 Kasım 2019 tarihinde

<http://icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> adresinden erişildi.

ICOMOS, Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi. (2013). 05 Mart 2020 tarihinde

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf, adresinden erişildi.

ICOMOS. (2004). 26 Mayıs 2020 tarihinde

<http://www.icomos.org/venicecharter2004/turkish.pdf> adresinden erişildi.

Işık, M. P. (2004). Adana Kız Lisesi Teknik İzah Raporu. Adana: Işık Proje.

İç Mimarlık Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri Kitabı (2019). Hersek, C. M. (2017). Kültür Varlıklarının Yeniden İşlevlendirilmesi Sürecinde İç Mimarlık Disiplini. Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Ankara, 119-126.

İğus, E. (2018). II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları Ve Askeri Rüshdiyeler. (Yayımlanmamış doktora tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Tarihi ve Kuramı Doktora Programı, İstanbul.

İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi. (2004). Kültürel Mirasın Korunması. İsmep Rehber Kitaplar, T.C. İstanbul Valiliği, İPKB İstanbul Proje Koordinasyon Birimi, İstanbul, 2004, 6-92.

Kaplan, H. İ. (2011). Salnamelere Göre Adana (1800-1900). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta.

Karataşer, B., (2017). Sultan II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Politikası Hakkında Bir Değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies* 57(1), 423-434. DOI: 10.9761/JASSS7041

Karsandık, Ö. (2012). Çağdaşlaşma Sürecinde Adana (1839-1876), (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara,

Kartal, B. (2015). Yapılarda Ahşap Kullanımı ve Çağdaş Yapı Teknolojisinde Ahşap Kullanımı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), T.C. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Kastamonu Lisesi 1920'li Yıllar. 10 Mart 2020 tarihinde http://wowturkey.com/t.php?p=/tr229/gokhanas_Kastamonu_Kart_5.jpg adresinden erişildi.

Kastamonu Projeleri. 15 Ekim 2019 tarihinde <https://www.kastamonu.edu.tr/index.php/tr/menu-yitdb-yapilmis-projeler-tr> Erişim adresinden erişildi.

Kaya, L. G. ve Özkurt, M. (2018). 19.-20. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Eğitim Yapıları: Kastomonu Merkez Mekteb-i İdadi, Mektib-i Sanayi, Rum Mektebi. *Asos The Journal of Academic Social Science*, Yıl, 6. S.73, 37-56 DOI : <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.13875>.

Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği. Atatürk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1-2). 1-197.

Kervankiran, İ. (2014). Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış. *Turkish Studies*, 9(11), 345-369.

Koçak, H. (2010) Mimar Sinan Uluslararası Proje Olimpiyatları Kurultay Değerlendirme Raporu Kimlikli ve Kişilikli Şehirler, Mühendisler ve Mimarlar Birliği Bülteni, (10),64-67.

Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi, İstanbul, Yem Kitapevi.

Kurtay, C., Aybar U., Başkaya A. ve Aksulu I. (2003). Müzelerde Algılama ve Aydınlatma Kriterlerinin Analizi: Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi Orta Holü. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 18(2), 95-113.

Kurul, (2003). Rehber Ansiklopedisi, (18. cilt). İstanbul: Hakikat Kitabevi.

Kuşçuoğlu, G.Ö. ve Taş, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi, *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2 (1). 58-67.

Kültürel Mirasın Korunması, İSMEP Rehber Kitapları, 2014.

Madran, E. ve Özgönül, N., (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli, İstanbul: M.E.B. Yayını.

Mimar Sinan Uluslar Arası Proje Olimpiyatları, (2010). Kimlikli ve Kişilikli Şehirler, Trabzon: Türk Dünyası Mühendislik, Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı Bildiriler Kitabı. (15-18 Ekim 2010).

Nuhoğlu, M. (2012). Servet-i Fünun Dergisi'nde Türk Sanatı: Şehir Ve Mimar. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Oğuz, G. P. ve Aksulu, I. (2007). Adana Tepebağ'daki Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi, Koruma Sorunları ve Öneriler. *Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 207-216.

Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5 (2). Ankara, 187-198.

- Onur, B.(2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Önal, M. ve Koçak, A. (2018). Yığma Yapı Hasarları ve Onarım ve Güçlendirme Yöntemlerinin Ayrıntıları. Uygulamalı Bilimler Kongre Kitabı, 73-86.
- Örmecioğlu, H. T. (2010). Tarihi Yapıların Yapısal Güçlendirilmesinde Ana İlkeler ve Yaklaşımlar. *Politeknik Dergisi Journal of Polytechnic*, 13(3), 233-237.
- Özcan, Z. (2006). Planlamada Disiplinler Arası İlişkiler ve Kentsel Arkeolojinin Yeri. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21(4). Ankara, 681-687.
- Özel, B. (2006). Eski Yapıların Yeni İşlevle Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Özgüven, B. (2016). Son Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Meslek Öğrenimi: Sanayi Mektebi Binaları.G. Çelik (Yay. Haz), Geç Osmanlı Dönemi'nde Sanat, Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları, (ss.45-73). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Özkasım, H., ve Ögel, S. (2005) Türkiye'de Müzeciliğin Gelişimi. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 2 (1). İstanbul, 96-102.
- Özsoy, A. ve Temiz, G. (2010). Konutta Değişim: Mekânsal ve Estetik Kalitenin İzmir Örneği Üzerinden İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler, Enstitüsü, Mimari Tasarım Lisansüstü Programı, İstanbul.
- Pfeiffer Taş, Ş. (2012). Protection of Cultural Heritage in Turkey. Compte rendu (CR), Coin find laws / Législations des trouvailles monétaires, International Numismatic Council / Conseil international de numismatique, 59, 11-17.
- Ramazanoğlu, G. (2009). Adana'da Roma Dönemi Köprüsü: Taşköprü, *Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 305–322.
- Sağlam, S. (2020). Ziya Gökalp: Temel Fikirleri ve Sosyolojik Yaklaşımı. İstanbul: Net Kitapçılık Yayıncılık.

Sakaoğlu, N. (1999). Bu Mülkün Sultanları, 36 Osmanlı Padişahı. İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.

Salman, H. (2005). İdadi Mekteplerinin Tarihi Gelişimi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.

Sebah & Joaillier, Phot., Constantinople. (1888-1893). High school, Adana. 08 Aralık 2019 tarihinde <https://www.loc.gov/item/2001700273/> adresinden erişildi.

Selçuk, M.(2006). Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Konya.

Servet-i Fünun Dergisi, 1901, S. 1894 (552).

Servet-i Fünun Dergisi. (1901). Adana’da Seyhan Nehri Kenarında Mekteb-i Mülki-i İdadinin Manzarası. 20 Şubat 2020 tarihinde <http://www.servetifunundergisi.com/adanada-seyhan-nehri-kenarinda-mekteb-i-mulki-i-idadinin-manzarasi/> adresinden erişildi.

Soufan, A. (2015). An overview of cement tile manufacturing and importation in Syria and Lebanon : Damascus- Beirut, 1880s- 1940s., “ ABE Journal Architecture beyond Europe” C.8, 1-40. DOI: <https://doi.org/10.4000/abe.2897>

Sönmez, Z. (1995). Avrupa’da Uygulanan Bazı Örneklerle Çağdaş Müzecilik ve Serbest Sergileme Tekniklerine Bir Bakış, II. Müzecilik Semineri Bildirileri, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, İstanbul.

Sultan II. Abdülhamit Han Dönemi’nde Yapılan Bazı Eserler. (2012). 29 Ekim 2017 tarihinde <http://belgelerlegercektarih.com/2012/10/14/sultan-ikinci-abdulhamid-han-doneminde-yapilan-bazi-eserler/> adresinden erişildi.

T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Engelliler Hakkında Kanun. 25 Mart 2020 tarihinde

<https://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusalmevzuat/kanunlar/engelliler-hakkinda-kanun>, adresinden erişildi.

T.C Kültür Turizm Bakanlığı. 3 Nisan 2020 tarihinde <https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-189662/milli-mucadele-muzesi.html> adresinden erişildi.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. 6 Mart 2020 tarihinde “Kültür Merkezleri” <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9785/kultur-merkezleri.html> adresinden erişildi.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. Icom Türkiye Milli Komitesi Başkanlığı. 6 Mart 2020 tarihinde Erişim: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44442/icom.html> adresinden erişildi.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Tarihi 100 Lise Kitabı- Adana Tarihi Kız Lisesi. 26 Eylül 2019 tarihinde <http://ogm.meb.gov.tr/yuz-tarihi-lise/1885-adana-kiz-lisesi.html>. adresinden erişildi.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı. (1998). Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli, İstanbul; M.E.B.

Tataroğlu, E. (2018). Osman Hamdi Bey: 19. Yüzyılın Türk Müzecisi-Devlet Adamı-Ressamı Sanat Eğitimcisi-Arkeoloğu. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(221), Ankara, 175-185.

TMMOB İç Mimarlar Odası. 05 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.icmimarlarodasi.org.tr/tr/index> adresinden erişildi.

Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği. (2018). Kolonların Kirişlerden Daha Güçlü Olması Koşulu. *Resmi Gazete*, 30364, 116-118.

Tzonis A., ve Lefaivre, L. (1992). *Classical Architecture The Poetics of Order*. Londra: MIT Press.

Umar, N. (2010). Adana Tepebağ-Kayalibağ Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı Koruma Projesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İstanbul.

UNESCO. (1972). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi. 11 Nisan 2020 tarihinde http://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/tez/sutez.pdf adresinden erişildi.

UNESCO. (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. 11 Nisan 2020 tarihinde http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf adresinden erişildi.

Venedik Tüzüğü. (1964). 05 Mart 2019 tarihinde <http://www.icomos.org/venicecharter2004/turkish.pdf> adresinden erişildi.

Yakıcı, B. (2017). Adana Kız Lisesi Mezunlar Derneği Başkanı ile Yapılan Görüşme, Adana.

Yapılarda Hasar YPD 202. (2017). 08 Mart 2020 tarihinde <http://w3.bilecik.edu.tr/insaat/wp-content/uploads/sites/28/2017/10/5-yapılarda-hasar-betonarme-yapı-hasarları.pdf> adresinden erişildi.

Yıldırım, R, N. (2006). II. Mahmut Dönemi Islahat Hareketleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Fırat Üniversitesi, Elâzığ.

Zakar, L. ve Eyüpgiller, K. K. (2015). Mimari Restorasyon Teknik ve Yöntemleri. İstanbul: Yem Kitapevi. 2015.

Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi (13.cilt), Zuhuri Danışman Yayınevi. İstanbul

XXXXXS
GCPS

TURNITIN RAPORU

TEZ

ORJİNALLİK RAPORU

% 12	% 9	% 3	% 10
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	% 1
2	www.kulturvarliklari.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	polen.itu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
4	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
6	ogm.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	earsiv.halic.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	samandag.bel.tr İnternet Kaynağı	<% 1

9	aregem.kultur.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
10	www.academia.edu İnternet Kaynağı	<% 1
11	arkeofili.com İnternet Kaynağı	<% 1
12	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<% 1
13	www.platformdergisi.com İnternet Kaynağı	<% 1
14	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
15	aregem.kulturturizm.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
16	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
17	www.talid.org İnternet Kaynağı	<% 1
18	acikerisim.fsm.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
19	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1
20	cezmyurtsever-seyhantarihi.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1

		<% 1
21	Submitted to Bilkent University Öğrenci Ödevi	<% 1
22	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<% 1
23	Submitted to Karadeniz Teknik University Öğrenci Ödevi	<% 1
24	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
25	kitap.okur-yazar.net İnternet Kaynağı	<% 1
26	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
27	www.izu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
28	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
29	www.homeofficeconcept.com İnternet Kaynağı	<% 1
30	yigm.ktb.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
31	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<% 1

32	Submitted to Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitü Öğrenci Ödevi	<% 1
33	kebabconnection01.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
34	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	<% 1
35	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<% 1
36	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
37	dhgm.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
38	www.idajournal.com İnternet Kaynağı	<% 1
39	ilkogretim-online.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
40	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
41	www.servetifunundergisi.com İnternet Kaynağı	<% 1
42	www.mku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

43	Submitted to Mimar Sinan Guzel Sanatlar University Öğrenci Ödevi	<%1
44	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<%1
45	www.okan.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
46	www.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
47	dspace.trakya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
48	Submitted to Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
49	www.tarkem.com İnternet Kaynağı	<%1
50	journals.openedition.org İnternet Kaynağı	<%1
51	arastirmax.com İnternet Kaynağı	<%1
52	Submitted to (school name not available) Öğrenci Ödevi	<%1
53	www.biyografi.info İnternet Kaynağı	<%1

54	pt.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
55	Submitted to Karabük Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
56	Submitted to Ordu Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
57	ÖZTEKİN, Özge. "TARİH MANZUMELERİNE GÖRE KAVALA, RODOS, TRABZON, ERZURUM, BURSA VE RESMO'DA XIX. YÜZYILA AİT BAZI EĞİTİM KURUMLARI", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2015. Yayın	<% 1
58	kutaksam.karabuk.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
59	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
60	Submitted to SUNY, New Paltz Öğrenci Ödevi	<% 1
61	xn--grbzmzrak-q9ac25d.com İnternet Kaynağı	<% 1
62	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
63	acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1

64	www.ahika.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
65	Submitted to Haliç Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
66	Submitted to Ryerson University Öğrenci Ödevi	<% 1
67	hist.sehir.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
68	DİLLİ, Rukiye. "Doğa tarihi müzelerinin eğitimdeki rolü", Dumlupınar Üniversitesi, 2014. Yayın	<% 1
69	www.korumakurullari.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
70	ŞENKAL SEZER, Filiz and AYDIN, M. Fatih. "Sivil Mimarlık Örneklerinin Yapı Kabuklarında Isısal Sorunların Analizi ve Günümüz Teknolojisi ile Çözüm Önerileri: Bursa İli Reyhan ve Hisar Bölgeleri", Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2017. Yayın	<% 1
71	www.mimarist.org İnternet Kaynağı	<% 1
72	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	<% 1

73	Submitted to Koc University Öğrenci Ödevi	<% 1
74	www.sos-con.com İnternet Kaynağı	<% 1
75	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<% 1
76	prezi.com İnternet Kaynağı	<% 1
77	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
78	www.bingol.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
79	Submitted to Özyegin Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
80	www.jasstudies.com İnternet Kaynağı	<% 1
81	e-dergi.atauni.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
82	www.ozceylan.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
83	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
84	Submitted to Eskişehir Osmangazi University Öğrenci Ödevi	<% 1

		<% 1
85	www.resmigazete.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
86	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
87	lcivelekoglu.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
88	www.worldheritageturkey.com İnternet Kaynağı	<% 1
89	openaccess.hku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
90	www.kucukmuhsine.com İnternet Kaynağı	<% 1
91	eprints.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
92	www.johschool.com İnternet Kaynağı	<% 1
93	Submitted to Pamukkale Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
94	KURTAY, Cüneyt, AYBAR, Uğurtan, BAŞKAYA, Aysu and AKSULU, Işık. "Müzelerde algılama ve aydınlatma kriterlerinin analizi: Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi orta holü",	<% 1

TUBITAK, 2003.

Yayın

95	gorselsanatlar.org İnternet Kaynağı	<% 1
96	ebyu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
97	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	<% 1
98	Submitted to TechKnowledge Öğrenci Ödevi	<% 1
99	RAMAZANOĞLU, Gözde. "Adana'da Roma dönemi köprüsü: Taşköprü", Çukurova Üniversitesi, 2009. Yayın	<% 1
100	habitat.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
101	Submitted to Nigde University Öğrenci Ödevi	<% 1
102	www.aciksoz.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
103	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<% 1
104	osmanlimirasi.net İnternet Kaynağı	<% 1

115	Hikmet Eldek Güner. "Evaluation of a Modernist Approach through Buildings in Kayseri, Turkey", Periodica Polytechnica Architecture, 2018 Yayın	<% 1
116	Submitted to Balıkesir Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
117	Submitted to Okan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
118	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<% 1
119	Submitted to Gazi University Öğrenci Ödevi	<% 1
120	www.megaronjournal.com İnternet Kaynağı	<% 1
121	cdn.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
122	Submitted to Kadir Has University Öğrenci Ödevi	<% 1
123	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1

[Alıntılan çıkart](#)[üzerinde](#)[Eğleşmeleri çıkart](#)[Kapat](#)[Bibliyografayı Çıkart](#)[üzerinde](#)

XXXXXS
GCPS

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Şükriye Sıla ÖZDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi: ADANA- 16.03.1992

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Öğrenci	Kültürel Miras ve Turizm	İstanbul Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi	2017-
Lisans	İç Mimarlık	KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi	2017
Yüksek Lisans	İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı	Atılım Üniversitesi	2020

Meslek	Görev	Yıl
İç Mimar	TMMOB İçmimarlar Odası 24. Dönem Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyesi (Asil)	2018-2020

Yabancı Diller: İngilizce

E-posta: ssahra_01@outlook.com

Telefon: 0553 286 47 91

XXXXXS
GCPS